

T.C.

**SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**3-6 YAŞ ÇOCUĞA SAHİP ANNELERİN DUYGUSAL İSTİSMAR
POTANSİYELLERİ İLE EBEVEYN ÖZ YETERLİKLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Elif CANSIZ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Şenel ELALDI

Sivas-2021

3-6 YAŞ ÇOCUĞA SAHİP ANNELERİN DUYGUSAL İSTİSMAR
POTANSİYELLERİ İLE EBEVEYN ÖZ YETERLİKLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Elif CANSIZ

Cumhuriyet Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Temel Eğitim Anabilim
Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Şenel ELALDI

Sivas
Ocak 2021

KABUL VE ONAY

Elif Cansız'ın hazırlamış olduğu “3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri ile Ebeveyn Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı bu çalışma, 04.01.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, “Temel Eğitim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı”nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Ayşegül ULUTAŞ KESKİNKILIÇ (Başkan)

Doç.Dr. Şenel ELALDI, (Danışman)

Doç Dr. Mehmet KANAK, (Jüri Üyesi)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. ../.../

Doç. Dr. Fatih KARAKUŞ

Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tez Yazım Kılavuzu (Yönerge)'nda belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- ✓ Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

Elif CANSIZ

ÖNSÖZ

Öğrencilik dönemim boyunca bütün deneyimleri ve bilgi birikimi ile bana desteğini her zaman hissettiren, zarafetin ve eğitimci olmanın en güzel temsilcilerinden olan çok değerli danışmanım Doç.Dr. Şenel ELALDI'ya,

Bitmeyen hayat dolu enerjisiyle, bütün çalışmalarında yol gösteren, akademinin en değerli hocalarından Doç. Dr. Mehmet KANAK'a,

Bana olan güveniyle kendime olan inancımı artıran, öğrencisi olmaktan çok mutlu olduğum değerli hocam Doç. Dr. Taner ÇİFÇİ'ye,

Hem lisans hem yüksek lisans dönemimde yolumu aydınlatan hayattaki en büyük şanslarımdan olan biricik hocam Öğr. Gör. Asuman BİLBAY'a,

Benden asla vazgeçmeyen, bugünümün ve yarınımın mimarları, kitaplarda yazan en iyi ebeveynlerin hayattaki yansımaları, evlatları olmaktan onur duyduğum en yakın arkadaşım annem Emine CANSIZ'a, gördüğüm en eğlenceli kişi babam Hayati CANSIZ'a, biricik abim Alparslan CANSIZ'a,

İçtenlikle teşekkür ederim...

ÖZET

CANSIZ, Elif. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Annelerin Duygusal İstismar Potansiyelleri İle Ebeveyn Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2021.

Bu araştırmanın amacı, 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile ebeveyn öz yeterlik algıları arasındaki ilişkinin ortaya konmasıdır. Annelerin duygusal istismar potansiyelleriyle ebeveyn öz yeterliklerinin bazı değişkenlere göre incelendiği araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden karşılaştırma yoluyla bilgi elde edilen ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi, İç Anadolu Bölgesinde orta ölçekli bir il merkezinde yaşayan ve 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan annelerden oluşmaktadır. Araştırmada seçkisiz örneklem yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu toplam 553 anne oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında "Kişisel Bilgi Formu", "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği" ve "Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin analizinde, SPSS 23.0 programı kullanılmıştır. Araştırmada, 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği'nden elde edilen puanların normal dağılmadığı için "Kruskal Wallis H Testi" ve "Mann Whitney U Testi" ile incelenmiştir. Annelerin duygusal istismar potansiyeli düzeylerinin yaş, eşinin yaşı, çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, eğitim düzeyi, eşinin eğitim düzeyi, ailenin gelir durumu ve meslek değişkenlerine göre analizinde, Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği'nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutunda dağılım normallik varsayımı sağlanmadığı için "Kruskal Wallis H" kullanılmıştır. Annelerin duygusal istismar potansiyeli düzeylerinin çocuğun cinsiyeti ve aile yapısı değişkenlerine göre analizinde, Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği'nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutunda dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için "Mann Whitney U" kullanılmıştır. Araştırmada, 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin ebeveyn öz yeterlik düzeylerinin yaş, eşinin yaşı, çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, eğitim düzeyi, eşinin eğitim düzeyi, ailenin gelir durumu ve meslek değişkenlerine göre analizinde, Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinde dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için "Kruskal Wallis H" kullanılmıştır. Annelerin öz yeterlik düzeylerinin çocuğun cinsiyeti ve aile yapısı değişkenlerine göre analizinde, Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinde dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için "Mann Whitney U" kullanılmıştır. 3-6 yaş çocuğa sahip

annelerin duygusal istismar potansiyelleriyle ebeveyn öz yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi incelenirken, Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği'nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutu ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinde dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için “Spearman Sıra Farkları” testi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin annelerin ve babaların yaş değişkenlerine, çocuklarının cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Bunun yanı sıra; iki, üç ve üzeri çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunun, tek çocuğu olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu ve ilk çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunun, ortanca ve son çocuğu olan annelere göre yüksek olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında ve ebeveyn öz yeterlik düzeyinin, annelerin çocuğunun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Araştırmanın bir başka değişkeni olan annelerin eğitim düzeyi incelendiğinde; ilkokul mezunu annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunda, lise ve üniversite mezunu ebeveyn annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, ortaokul ve lise mezunu annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunda, üniversite mezunu annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmada, eşi 21-30 yaş grubundaki annelerin öz yeterlik düzeyinin, eşi 40 yaş ve üzeri olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Tek ve iki çocuğu olan annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin, üç ve üzeri çocuğu olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olması çalışmada elde edilen sonuçlar arasındadır. Araştırmada, geniş aile yapısına sahip olan annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin, çekirdek aile yapısına sahip olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan annelerin öz yeterlik düzeyinin annelerin ve babaların eğitim düzeyine, ailenin gelir durumuna, annelerin mesleğine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ile Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği'nin Önleyici alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği ile Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği'nin Nedensel alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Ebeveyn, Duygusal İstismar, Duygusal İstismar Potansiyeli, Ebeveynlik Öz Yeterliği, Öz Yeterlik

ABSTRACT

CANSIZ, Elif. Examining the Correlation between the Emotional Abuse Potentials and Parental Self-Efficacy of Mothers with Children Aged 3 to 6 Years. Master's Thesis, Sivas, 2021.

The purpose of this study was to reveal the correlation between the emotional abuse potentials and parental self-efficacy perceptions of mothers with children aged 3 to 6 years. In the study examining the emotional abuse potentials and parental self-efficacy of mothers according to some variables, the correlational screening model, in which information is obtained via comparison among quantitative research methods, was used. The sample of the study consisted of mothers with children aged 3 to 6 years living in a medium-scaled city center in the Central Anatolia Region. In the study, the data were collected using the simple random sampling method, being one of random sampling methods. The study group consisted of a total of 553 mothers. The "Personal Information Form", "Scale for Emotional Abuse Potential of Parents with Children Aged 3 to 6 Years", and "Parental Self-efficacy Scale" were used to collect the data. In the data analysis, the SPSS 23.0 program was used. In the study since the scores obtained from the Causative Subscale and Preventive Subscale of the Scale for Emotional Abuse Potential of Parents with Children Aged 3 to 6 Years and the scores obtained from the Parental Self-efficacy Scale were not normally distributed, they were examined via the "Kruskal-Wallis H Test" and "Mann-Whitney U Test". In the analysis of the emotional abuse potential level of the mothers according to the age, spouse's age, number of children, child's order of birth, educational level, spouse's educational level, family's income status and occupation variables, the Causative Subscale and Preventive Subscale of the Emotional Abuse Potential Scale were not normally distributed; therefore, the "Kruskal-Wallis H Test" was used. In the analysis of the emotional abuse potential levels of the mothers according to the child's gender and family structure variables, the Causative Subscale and Preventive Subscale of the Emotional Abuse Potential Scale were not normally distributed; therefore, the "Mann-Whitney U Test" was used. In the analysis of the parental self-efficacy level of the mothers with children aged 3 to 6 years according to age, spouse's age, number of children, child's order of birth, educational level, husband's education level, family's income status and occupation variables, the Parental Self-Efficacy Scale was not normally distributed; therefore, the "Kruskal-Wallis H Test"

was used. In the analysis of the parental self-efficacy level of the mothers according to the child's gender and family structure variables, the Parental Self-Efficacy Scale was not normally distributed, so the "Mann-Whitney U Test" was used. In the analysis of the correlation between the emotional abuse potential and parental self-efficacy perception of the mothers with children aged 3 to 6 years, the Causative and Preventive Subscales of the Emotional Abuse Potential Scale and the Parental Self-Efficacy Scale were not normally distributed, so the "Spearman's Rank-Order Correlation" test was used. It was observed that the emotional abuse potential of the mothers who participated in the study did not show a significant difference according to the parents' age and child's gender variables. In addition, it was found that the Causative Subscale of the emotional abuse potential of the mothers with two, three and more children was significantly higher than the mothers with single child and the Causative Subscale of the emotional abuse potential of the mothers with first child was higher than the mothers with middle and last child. It was observed that the emotional abuse potential of the mothers did not show a significant difference in the Causative and Preventive subscales and also their parental self-efficacy level did not show a significant difference according to the child's gender. When examining the educational level of the mothers which was another variable of the study, it was found that the emotional abuse potential of the primary school graduate mothers was significantly higher in the Causative Subscale than the high school and university graduate mothers. In the study, it was seen that the emotional abuse potential of the secondary school and high school graduate mothers was significantly higher in the Causative Subscale compared to the university graduate mothers. In the study, the self-efficacy level of the mothers whose husband was in the age group of 21-30 years was significantly higher than the mothers whose husband was in the age group of 40 years and above. The parental self-efficacy of the mothers with single child and two children was significantly higher than the mothers with three and more children. The parental self-efficacy of the mothers with extended family structure was significantly higher than the mothers with nuclear family structure. It was observed that the self-efficacy level of the mothers did not show a significant difference according to parents' educational level, family's income status and mother's occupation. There was a negative and significant correlation between the Parental Self-Efficacy Scale and the Preventive Subscale of the Emotional Abuse Potential Scale. A negative and significant correlation was found between the Parental Self-Efficacy Scale and the Causative Subscale of the Emotional Abuse Potential Scale.

Keywords: Child, Parent, Emotional Abuse, Emotional Abuse Potential, Parental Self-Efficacy, Self-Efficacy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY

ETİK SÖZÜ.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sayıtları	5
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.6. Tanımlar	5

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çocuk İhmali ve İstismarı	6
2.1.1. Çocuk İstismarının Tanımı ve Tarihçesi	6
2.1.2. Çocuk İstismarının Türleri	7
2.1.2.1. Fiziksel İstismar	7
2.1.2.2. Cinsel İstismar	8
2.1.2.3. İhmal	8
2.1.2.4. Duygusal İstismar	9
2.1.3. Duygusal İstismar Türleri	11
2.1.4. Duygusal İstismarda Risk Faktörleri	16
2.1.5. Duygusal İstismarın Etkileri	16
2.1.6. Duygusal İstismarın Önlenmesi	20
2.2. Öz Yeterlik	22

2.2.1. Öz Yeterliğin Kaynakları	22
2.2.2. Ebeveyn Öz Yeterliği	23
2.2.3. Ebeveynlik Öz Yeterliği İnançlarının Gelişimi	24

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli	36
3.2. Çalışma Grubu	36
3.3. Verileri Toplama Araçları	38
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	38
3.3.2. “3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ)”	38
3.3.3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği (EÖYÖ)	39
3.4. Verilerin Analizi	40

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Verilerin Normallik Varsayımının Sınanmasına İlişkin Bulgular	41
4.1.1. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nin Normallik Varsayımının Sınanmasına İlişkin Bulgular	41
4.2. Annelerin Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular	43
4.3. Babaların Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular	43
4.4. Çocuk Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular	44
4.5. Çocuk Doğum Sırası Değişkenine İlişkin Bulgular	47
4.6. Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine İlişkin Bulgular	49
4.7. Aile Yapısı Değişkenine İlişkin Bulgular	50
4.8. Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular	51
4.9. Babaların Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular	53
4.10. Aile Gelir Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular	55
4.11. Annelerin Meslek Değişkenine İlişkin Bulgular	57
4.12. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular	59

BÖLÜM V

5. SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar ve Tartışma.....	60
5.1.1. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Annelerin Yaş Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları	60
5.1.2. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Babaların Yaş Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları	61
5.1.3. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Çocuk Sayısına Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları	61
5.1.4. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Çocukların Doğum Sırası Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları	63
5.1.5. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Çocuğunun Cinsiyeti Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları	63
5.1.6. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları.....	64
5.1.7. Duygusal İstismar Potansiyeli ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları	65
5.1.8. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Babaların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları	66
5.1.9. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları.....	67
5.1.10. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Annelerin Meslek Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları	67
5.1.11. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Arasındaki İlişkinin Analizlerine İlişkin Sonuçları	68
5.2. Öneriler	69
5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	69
5.2.2. Eğitimcilerle Yönelik Öneriler	69
5.2.3. Ailelere Yönelik Öneriler	70

KAYNAKÇA	71
EKLER	966
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu.....	96
Ek 2. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği	97
Ek 3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği.....	98
Ek 4. Araştırma İzni.....	99
Ek 5. Ölçek Kullanım İzni.....	100

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler.....	37
Tablo 2. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den Elde Ettiği Puanlara Ait Kolmogorov Smirnov Testi Sonucu ..	41
Tablo 3. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Betimsel İstatistikler	42
Tablo 4. Yaş Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu	42
Tablo 5. Babaların Yaş Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu	43
Tablo 6. Babaların Yaş Değişkenine Göre Annelerin EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu	44
Tablo 7. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu	45
Tablo 8. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu.....	46
Tablo 9. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu	47
Tablo 10. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu	48
Tablo 11. Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu	49
Tablo 12. Aile Yapısı Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu	50

Tablo 13. Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu	51
Tablo 14. Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu.....	52
Tablo 15. Babaların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu	53
Tablo 16. Babaların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu	54
Tablo 17. Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu	55
Tablo 18. Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu	56
Tablo 19. Annelerin Meslek Değişkenine Göre DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu	57
Tablo 20. Annelerin Meslek Değişkenine Göre DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu	58
Tablo 21. “DİPÖ” ve “EÖYÖ”ye Ait Spearman Sıra Farkları Korelasyon Testi Bulguları	59

KISALTMALAR DİZİNİ

UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
DİPÖ	: 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği
EÖYÖ	: Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
NICE	: Ulusal Sağlık ve Klinik Mükemmellik Enstitüsü

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmaya ilişkin problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmaya ilişkin sınırlılıklar, sayıtlar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

İhmal ve istismar kavramları birbirinin yerine kullanılan ancak farklı davranışları barındıran kavramlardır. Türk Dil Kurumu (TDK, 2020) istismarı “birinin iyi niyetini kötüye kullanma, sömürme” olarak tanımlamaktadır. İhmal ise anne, baba veya bakım veren kişinin çocuğun yiyecek, barınma, giyecek gibi gereksinimlerine olanak sunmaması, genel anlamda çocuğun fiziksel veya psikolojik gereksinimlerinin karşılanmaması olarak açıklanmaktadır (National Institute for Health and Care Excellence- [NICE], 2017).

İstismar günümüzde, toplumların en büyük problemlerinden biridir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ, 2016), her yıl yaklaşık olarak 41.000 çocuğun, maruz kaldıkları istismardan dolayı hayatını kaybettiğini belirtmektedir. Çocuğun maruz kaldığı bu kötü muamele; duygusal, cinsel, fiziksel istismar şekilde olabildiği gibi ilgi, sevgi ve bakım eksikliği (ihmal) olarak da görülebilir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Ancak genel anlamda istismar, bireylere çeşitli açılardan zarar veren davranış ve tutumlar olarak açıklanabilir (Güner, Güner ve Şahan, 2010).

İstismar türleri içerisinde en sık rastlanan türlerden olan duygusal istismar; kötü muameleyi barındıran, sözel ve sözel olmayan eylemlerle gösterilen davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Duygusal istismara neden olan davranışların arasında; bireyi görmezden gelme, tehdit etme, aşağılama, dışlama, izole etme gibi bireye psikososyal açıdan zarar verebilecek birçok davranış bulunmaktadır. Çünkü duygusal istismar kişinin iyi oluşunu ve ruh sağlığını doğrudan etkilemektedir (Arslan ve Balkıs, 2016; Duman, 2015; Stark, 2015).

Duygusal istismar, yetişkinin çocuğa sevilme, istenme, tehlikede ve değersiz hissettirecek davranışlarının yansımasıdır (Chamberland, Fallon, Black, Trocme

ve Chabot, 2011). Bu doğrultuda duygusal istismar çocuk açısından ele alındığında; çocuğa psikolojik, sosyal, duygusal ve bilişsel olarak zarar veren davranışlar olarak açıklanabilir (Wolfe ve Mclsaac, 2011).

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF, 2017) tarafından yapılan bir araştırmada, dünyada 2-4 yaş arasındaki çocukların dörtte üçünün evlerinde kendilerine bakım veren kişilerin psikolojik saldırısına ve/veya fiziksel cezasına maruz kaldığı belirtilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (2019) raporuna göre ise; çocukların %36'sı duygusal istismara, %16'sı ihmale ve %23'ü fiziksel istismara maruz kalmaktadır. Türkiye' deki yaygınlığı hakkındaki raporuna göre ise; çocukların %22'si duygusal istismara, %7'si cinsel istismara, %25'i fiziksel istismara ve %34'ü ihmale maruz kalmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2019). İlgili çalışmalar incelendiğinde Türkiye' de ve dünyada çocukların duygusal istismara maruz kalma oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Çocukluk çağında maruz kalınan bu kötü muamelenin, yetişkinlik dönemindeki olumsuz etkileri olabilmektedir.

Duygusal istismara maruz kalmak, kişinin özgüvenini zedeleyerek değersizlik duygusunun oluşmasına neden olmaktadır. Duygusal istismara maruz kalan çocukların yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde birçok olumsuzluklar görülmektedir (Hergüner, 2011). McGee, Wolfe ve Wilson (1997), duygusal istismara maruz kalan kişilerin, maruz kalmayan kişilerle kıyaslandığında, problemleri davranışlara daha yatkın olduğunu belirtmiştir. Bu konuyla yapılan ilgili araştırmalarda da, istismara maruz kalma ike problemleri davranışlar arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir (Arslan ve Balkıs, 2016; Kabasakal ve Arslan, 2014; Taşdelen, 1995).

Çocuklara yönelik istismarın saptanmasının en iyi yolunun, ebeveyn davranışlarının tanımlanması ve ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki tutumlarının detaylı incelenmesi ile olacağı savunulmaktadır (Egeland, Jacobvitz ve Sroufe, 1988). Başka bir ifadeyle, diğer istismar türlerinde de olduğu gibi, duygusal istismarda da ebeveyn davranışlarını ve tutumunu değerlendirmek önem taşımaktadır. Ebeveynlerin tutumunun ve davranışlarının belirleyicilerinden olan ebeveyn öz yeterliği, çocuğun duygusal istismarında etkili olabilmektedir.

Öz yeterlilik, kişilerin karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilmesi, yeni bir zorluğun ya da görevin üstesinden gelmek için kendi yeteneklerine olan inancı olarak

tanımlanabilmektedir. Bireylerin duygularının, düşüncelerinin ve davranışlarının öz yeterlik algıları üzerindeki etkili olduğu düşünülmektedir (Luszczynska, Gutierrez-Dona ve Schwarzer, 2005). Çünkü kişilerin öz yeterlik algısı ne derece yüksekse, problemlerinin çözme konusunda o kadar çaba, ısrar ve direnç görülmektedir. Ancak düşük öz yeterlik algısına sahip kişiler, problemlerin aslından çok daha zor olduğu inancına sahiptirler ve çözüm üretmeye yanaşmazlar (Kaptan ve Korkmaz, 2001).

Çocukların, fiziksel ve psikolojik gelişimleri anne-baba-çocuk etkileşiminden ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme yöntemlerinden yüksek oranda etkilenmektedir (Öztürk ve Giren, 2015; Senemoğlu, 2002). Dünyaya gözlerini açtıkları andan itibaren ailesi ile etkileşim içerisinde olan çocukların, ebeveynlerinin öz yeterlik algılarından etkilendiklerini söylemek mümkündür. Ebeveyn öz yeterliğine sahip anne ve babalar; çocuklarına daha az cezalandırıcı bir tutum ile yaklaşmakta ve çocuğa daha uygun sosyal çevrede yetişmesi için imkân sağlamaktadır (Cavkaytar, Aksoy ve Ardiç, 2014). Çocukların gelecek yaşantılarında karşılaşılabilecekleri sorunlar ile baş etme becerileri kazanılmasında, ebeveynlerin duyarlı ve sorumluluk sahibi olması önemlidir.

Bireylerde ebeveyn öz yeterlik algısının oluşmasında kendi ebeveynleri ile olan ilişkilerinin ve yaşadıkları deneyimlerin büyük bir rol oynadığı düşünülmektedir. Araştırmacılar bunun ebeveynlik davranışları üzerinde etkin bir faktör olduğunu ve ileride ebeveyn olacak bu bireylere yol gösterici olacağını belirtmektedir (Grusec, Hastings ve Mamone, 1994).

Ebeveynlerin, çocuklarına karşı uyguladıkları disiplin yöntemleri ve tutumları, çocuk yetiştirme sürecinde önem göstermektedir. Ebeveynlik davranışları, çocukların özellikle ilk çocukluk yıllarında yeni şeyler öğrenmesinde ve belirli davranışları benimseyip bunları günlük hayatına uygulayabilmesinde büyük öneme sahiptir. Ebeveynin sergilediği yanlış ebeveyn tutumları, çocuğun gelişiminde dönüşü olmayan ve derin izler taşıyan etkiler bırakabilmektedir (Aydın, Akbağ, Tuzcuoğlu, Yayıcı ve Ağır, 2005).

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı, 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile ebeveyn öz yeterlik algıları arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda; ebeveynlerin duygusal istismar potansiyel düzeyi ile öz yeterliklerinin

araştırmada ele alınan cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, annenin eğitim düzeyi, annenin mesleği değişkenleri açısından incelenmesi amaçlanmaktadır.

Alt Amaçlar:

Bu temel amaç çerçevesinde aşağıda belirtilen alt amaçlara yanıt aranmıştır:

1. Annelerin duygusal istismar potansiyel düzeyi ile annelerin yaşları, eğitim durumu, meslekleri, ocuk sayıları, çocuklarının cinsiyetleri, çocukların doğum sırası, aile yapısı ve babaların eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
2. Annelerin ebeveyn öz yeterlilik algıları ile annelerin yaşları, eğitim durumu, meslekleri, ocuk sayıları, çocuklarının cinsiyetleri, çocukların doğum sırası, aile yapısı ve babaların eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.3. Araştırmanın nemi

Yaşamda en sık rastlanan istismar türlerinden biri olan duygusal istismar; görünür de kalıcı izler bırakmıyor olsa da çocuğun derin psikolojik hasarlar almasına neden olmaktadır. Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan çocukların karşılaştırıldığı çalışmada, istismara maruz kalan çocukların ciddi duygusal ve davranışsal problemler yaşadıkları görülmüştür (Taşdelen, 1995). Çocuklukta yaşanan bu hasarların, yetişkinlik döneminde psikolojik durumlarını etkilemesi kaçınılmazdır. Ülkelerin ve toplumların en değerli varlıkları olan çocuklar ve gençlerin her yönden sağlıklı ve mutlu bir şekilde yetişebilmesi için bu konunun ciddi bir biçimde ele alınması gerekmektedir.

Duygusal istismarla ilgili yapılan çalışmaların çoğunda çalışma grubu lise öğrencilerinden oluşmaktadır (Alantar, 1989; Işmen, 1993; Savi, 1999; Kılınç, 1999; Eryiğit, 2004; şimşek, 2010; Türk, 2013). Yurt içi ve yurt dışı alayazın incelendiğinde, bu araştırmadaki değişkenlerin ele alındığı ve annelerin duygusal istismar potansiyeli ile ebeveyn öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin doğrudan araştırıldığı çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın, annelerin duygusal istismar potansiyelleriyle ebeveyn öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi birlikte incelenmesi nedeniyle literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Söz konusu etki belirlendiği takdirde, annelerin duygusal istismarın potansiyelleriyle öz yeterlikleri ilişkisi konusunda ebeveynlerde farkındalık oluşturma yönündeki çalışmalarda araştırmacılara yol göstermesi beklenmektedir.

1.4. Araştırmanın Sayılıları

Bu araştırmada;

- 1- Örnekleme oluşturan bireylerin veri toplamak için kullanılan ölçme araçlarını içtenlikle cevapladıkları varsayılmıştır.
- 2- Araştırma sürecinde veri toplamak için kullanılan örnekleme çerçevesinin araştırma evrenini yeterli düzeyde temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

- Araştırmadan elde edilen bulgular, örneklem çerçevesi olarak 2020-2021 eğitim öğretim yılında İç Anadolu Bölgesinde orta ölçekli bir il merkezinde 3-6 yaş çocuğa sahip annelerle sınırlıdır.
- Araştırmadan elde edilen bulgular veri toplamak için kullanılan ölçme araçları ve kişisel bilgi formu ile sınırlıdır.
- Araştırma bulguları çocuk istismarının duygusal istismar türleri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Çocuk İstismarı ve İhmali: 18 yaşın altındaki bireylerin sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine veya onuruna gerçek veya potansiyel olarak zarar veren her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal veya diğer sömürüyü içermektedir (Dünya Sağlık Örgütü, 2020).

Duygusal İstismar: Bağlanma figürleri ya da bakım veren kişiler tarafından, çocuk ve ergenlerin psikolojik yönden kötüye kullanılması, bilimsel açıdan psikolojik olarak zarar verici olduğu belirlenen davranışlardır (Christ ve diğerleri, 2019; Yavuzer, 2003)

Öz Yeterlik: Bireylerin, belirli bir performansı göstermek amacıyla gereken etkinlikleri yöneterek, başarılı şekilde tamamlama kapasitesi hakkında kendine ilişkin algılarıdır (Bandura, 1997).

Ebeveyn Öz Yeterliği: Ebeveynin, çocuğun bakım ve yetiştirilmesiyle ilgili sorumluluğunda olan görevleri hakkında sahip olduğu kapasitesine ilişkin inançları ve yargılarıdır (de Montigny ve Lacharite, 2005).

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, çocuk istismarı ve ebeveyn öz yeterliliği ile ilgili kuramsal açıklamalara, bu konularla ilgili yurt içinde ve yurtdışında yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Çocuk İhmali ve İstismarı

2.1.1. Çocuk İstismarının Tanımı ve Tarihçesi

Çocuklara karşı kötü muamele, insanların ortak tepki gösterdikleri ve oldukça duyarlı oldukları konulardan biridir. Medyada sık sık bu konuyla ilgili haberlerin yer alması sonucu, günümüzde çocuk istismarının ve ihmalinin çok daha sık yaşandığı kanısı oluşabilir. Ancak insanlığın tarihi kadar eski olan çocuk istismarı ve ihmali, eski çağlardan beri devam etmektedir.

Eski dönemlerde, çocuğa yöneltilen kötü muamele birçok düşünür tarafından savunulmuştur. Örneğin; Platon'un çocuğun itaat etmediği zamanlarda, tehdit edilerek ya da dövülerek yola getirilebileceğini söylediği belirtilmektedir (Rey-Salmon, Balençon ve Roussey, 2018). Bu fikrini destekler şekilde Platon "Devlet" isimli eserinde, üstün şekilde doğan bebeklerin yetiştirilmesi; engelli ya da güçsüz doğan bebeklerin ise kimse tarafından görülmeyen ve bilinmeyen yerlerde saklanması gerektiğini ifade etmektedir (Hirschy ve Wilkinson, 2009; Platon, çev. 1968). Bir başka düşünür olan Aristoteles ise; çocuğun acı çekmeden öğrenemeyeceğini ve eğer çocuk istenilen şekilde davranmadığında cezalandırılması ya da kınanması gerektiğini savunmuştur (Rey-Salmon ve diğerleri, 2018).

Tarihte çocuğa yönelik kötü muamelenin sıklığının tespit edilmesi zor olmaktadır. Ancak çeşitli metinlerde; bebekler çok ağladığında, engelli veya hasta olduklarında ölüme ter edilebilecekleri ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, birçok toplumda sadece güçlü olan çocukların hayatta kalması veya çocukların daha güçlenmesi amacıyla, hayatta kalma testleri yapılmaktaydı (Clark ve Clark, 2007).

Çocuk istismarının tarihsel olarak ne kadar geriye uzandığını araştırmak için fiziksel antropoloji çalışmalarından yararlanılmaktadır. Bu çalışmaların sonucunda çocuk istismarına dair farklı bulgular elde edilmiştir (Walker, Cook ve Lambert, 1997). Arkeolojik bağlamda çocuğa yönelik belgelendirilmiş en erken şiddet vakasının Eski Mısır'da olduğu belirtilmiştir (Wheeler, Williams, Beauchesne ve Dupras, 2013). Hala bazı coğrafyalarda çocuk yetiştirme yöntemi olarak dayağın kullanılması, kız çocuklarının istenmemesi gibi tutumlar devam etmektedir (Clark ve Clark, 2007).

Dünya Sağlık Örgütü (2020) çocuğa karşı kötü muameleyi, 18 yaş altındaki bireylerde görülen istismar ve ihmal başlığı altında tanımlamıştır. Bu başlık; çocuğun sağlığına, gelişimine, hayatta kalmasına veya onuruna zarar veren her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal veya diğer sömürüleri içermektedir. Bir başka ifadeyle ihmal ve istismar; çocukluk döneminde uygulanan eziyet ve kötü davranışlar, ailenin şiddet içerikli yaptırımlar ve çocuğun gerek psikolojik gerekse fiziksel olarak iyi oluşunun tehlikede olmasına neden olan davranışlar olarak ifade edilebilir (Theoklitou, Kabitsis ve Kabitsi, 2012).

2.1.2. Çocuk İstismarının Türleri

Dünya Sağlık Örgütü (2019), ihmal ve istismar yaşantılarının dört temel başlıkta ele alındığı görülmektedir. Bunlar ihmal, fiziksel istismar, cinsel istismar ve duygusal istismardır.

2.1.2.1. Fiziksel İstismar

Çocuğun fiziksel istismarı, en genel çerçevede ebeveynin ya da bakım veren kişinin davranışları sonucunda çocuğun kaza dışında yaralanmaları olarak tanımlanabilir (Child Welfare Information Gateway, 2019; McCoy ve Keen, 2014). Yetişkinlerin öfke boşaltma, cezalandırma, otorite kurma ya da disiplin sağlamak amacıyla, elle ve/veya aletle çocuğun vücudunda herhangi bir yere şiddet uygulayarak çocuğa zarar vermesi fiziksel istismar kapsamındadır (Bilgin, Toros, Çamdeviren, Şaşmaz ve Mert, 2004; Oral, 2004). Fiziksel istismar ile ilgili tanımların ortak noktası; davranışların sonucunda çocuğun sağlığının olumsuz etkilenmesi ve vücudunda iz bırakan yaralanmaların ve lezyonların olmasıdır (Polat, 2007).

2.1.2.2. Cinsel İstismar

Gelişimsel olarak hazır olmayan ya da kendisine yapılanların içeriğini anlamayan veya yapılarına onay verdiğini söylemeyen bir çocukla yetişkinin, diğer bir çocuğun ya da gencin, toplumsal yasaları ve yasakları çiğneyerek cinsel ilişki kurması çocuğun cinsel istismarı olarak tanımlanmaktadır (Topçu, 2009). Cinsel istismar, doğrudan fiziksel temasla gerçekleşebileceği gibi; cinsel içerikli mesaj atma, çocukların pornografik görüntülerini üretme, teşhircilik, çocuğa laf atma, pornografik görüntüler gösterme gibi çocuğu cinsel içerikli eylemlere, görüntülere ve konuşmalara maruz bırakarak da gerçekleşebilmektedir (Rey-Salmon ve diğerleri, 2018). Çocuğun cinsel istismarı en geniş kapsamda, bir çocuğun herhangi bir cinsel eyleme dahil edilmesi olarak ifade edilebilir.

2.1.2.3. İhmal

Çocuk ihmali; ebeveynlerin ya da çocuğa bakmakla yükümlü kurumların, çocuğun güvenli yaşam, barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaması olarak tanımlanabilir (Butchart, Phinney Harvey, Kahane, Mian ve Furniss, 2006; McCoy ve Keen, 2014). İhmal çocuğa karşı kötü muamelede en az dikkat çeken tür olsa bile, en yaygın ve en ölümcül şekli olduğu ifade edilmektedir (Proctor ve Dubowitz, 2014). Çeşitli ihmal sınıflandırmaları yapılmakla birlikte ihmal türleri genellikle fiziksel, tıbbi, eğitimsel ve duygusal ihmal olarak sınıflandırılabilir (Child Welfare Information Gateway, 2019).

Fiziksel ihmal, çocuğun yiyecek, barınma, giyecek, su, kişisel hijyen gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır. Bununla birlikte fiziksel ihmal; velayetin reddini, çocuğu yalnız bırakmayı, yasadışı velayet transferlerini de kapsamaktadır (Sedlak ve diğerleri; 2010). Fiziksel ihmalin alt boyutu olan denetimsel ihmal ise, çocuğa yeterli bir denetim sağlanamaması, çocuğun zehirli maddeler, silahlar, uyuşturucular gibi evin içinde ya da dışında tehlikelere maruz kalması sonucu, çocuğun yaşına uygun koruma ve denetim ihtiyacının karşılanmamasıdır (Proctor ve Dubowitz, 2014).

Eğitimsel ihmal, çocuğun eğitim ihtiyaçlarının karşılanmaması, okula gönderilmemesi, sürekli devamsızlık yapmasına sebep olunması, bir sebep olmadan evde tutulması, teşhis edilen bir eğitim problemi, özel eğitim ihtiyacı ya da öğrenme bozukluğu

için gerekli eğitimi ya da dikkati vermenin reddedilmesi olarak tanımlanabilir (McCoy ve Keen, 2014; Polat, 1998; Sedlak ve diğerleri, 2010).

Çocuğun ihtiyacı olan sağlık hizmetlerini geciktirme veya reddetme olan tıbbi ihmal, çocuğun fizyolojik ya da psikolojik sağlık ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Çocuğun hayatını tehdit eden hastalıklar için uygulanan tedaviyi geciktirmek veya durdurmak da bu kavram içerisinde yer almaktadır (Child Welfare Information Gateway, 2019). Bu durum sadece hastalık durumlarında değil, çocuğun önleyici ve koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlandırılmamasında da geçerlidir (Polat,2019). Tıbbi ihmalin alt boyutlarından olan ruh sağlığı ihmali ise; çocuğun alması gereken psikolojik yardım ihtiyaçlarının karşılanmaması olarak tanımlanabilir (McCoy ve Keen, 2014). Örneğin; çocuğun çocuk psikiyatrisine ya da okul rehberlik servisine yönlendirilmesine rağmen, ebeveynlerin psikolojik yardım almayı reddetmesi ya da bu ihtiyaçlarını görmezden gelmesi ruh sağlığı ihmali olarak belirtilebilir.

Duygusal ihmal ise, çocuğa psikolojik bakım vermenin reddedilmesi ya da geciktirilmesi, çocuğun bakım ve sevgi gibi ihtiyaçlarının karşılanmaması, anne veya babanın çocuğunun eşi tarafından maruz kaldığı istismara izin vermesi, çocuğun aile içi şiddete tanıklık etmesi, olumsuz davranışlarda bulunmaya teşvik edilmesi, özellikle ergenlik yıllarında destekten yoksun bırakılması gibi çocuğu duygusal açıdan yaralayıcı birçok eylemi içermektedir (Sedlak ve diğerleri, 2010).

2.1.2.4. Duygusal İstismar

1983'te yapılan ve birçok ulusun katıldığı duygusal istismar konusunun tartışıldığı konferansta duygusal istismar; çocuk ve ergenlerin ruhsal bakımdan kötüye kullanılması, yapılan ve yapılması gerektiği halde yapılmayan sosyal ve bilimsel ölçütlere göre psikolojik açıdan zararlı olan davranışlar olarak tanımlanmıştır. Bu davranışı uygulayan kişiler çocuk veya ergen üzerinde güç sahibi olan kişilerdir. Maruz kalınan bu olumsuz davranışlar istismarın gerçekleştiği dönemlerde ya da daha sonraki yaşantısında çocuğun zihinsel, bedensel ve duygusal olarak zarar verebilir (Polat, 2001). Diğer bir deyişle; çocuğun duygusal veya ruhsal iyi olma halini tehlikeye atan gözdağı verme, küçümseme ya da rencide edici tutumlarla karşı karşıya kalması duygusal istismar olarak tanımlanabilir (Zoroğlu vd., 2001).

Duygusal istismar UNICEF tarafından, sosyal ilişki kurmaktan alı koyulması, çocuğun yaşına uygun olmayan sorumluluklar verilmesi, çocuğun yeteneklerinin, kapasitesinin ve isteklerinin sürekli aşağılanması, tehdit edilmesi ve içinde bulunulan topluma aykırı şekilde çocuk bakım yöntemleri ile yetiştirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Kars, 1996).

Garbarino (1977) duygusal istismarı, çocukların kişiler arasında ilişki kurma becerilerinin gelişimini engelleyen ve cezalandıran, benlik saygısını düşüren tutumlar olarak nitelemektedir (Akt. Polat, 2001).

Garbarino, Guttman ve Seeley (1986), psikolojik istismarı, çocuğun sosyal ve kişilik gelişimine yetişkin tarafından yapılan güçlü saldırılar olarak tanımlamıştır.

O'Hagan (1993) ise duygusal istismarı, çocuğun davranışlarına ve duygusal ifadelerine karşılık olarak sürekli ve uygun olmayan duygusal tepkilerin verilmesi olarak tanımlamaktadır.

Duygusal istismar davranışlarına maruz kalan çocuk ve ergenler, ihtiyaç duydukları ilgi ve sevgiden mahrum kalmaları sonucu, psikolojik yaralanmalar yaşamaktadır. Her ne kadar bu yaralanmalar; fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi görünür yaralar ve izler bırakmamaktadır ancak birçok vakada fiziksel ve cinsel istismarla beraber bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, duygusal istismar, çocuğa karşı kötü muameleleri bir şemsiye altında toplamaktadır (Erkman, 1991; Polat, 2001). Fiziksel istismar ve ihmal vakalarının %90'ında duygusal istismar ve ihmalin de olduğu görülmektedir (Yücel, 2016).

Çocuğun duygusal istismarı tek davranışla açıklanamaz, çocuğun herhangi gelişim alanını etkileyen olumsuz her türlü davranış, tutum ve söz duygusal istismar olarak değerlendirilmelidir (Aydın, 1997). Beş farklı ülkede gerçekleştirilen bir araştırmada, duygusal istismarın alt boyutlarında en çok uygulanan davranışın çocuğa bağırma (%75-80) olduğu görülmüştür (Topbaş, 2004).

Çocuğa yönelik duygusal istismarı, üç grupta sınıflandırmak mümkündür. Birinci grupta, çocuğa psikolojik olarak zarar veren durumlar bulunmaktadır. İkinci grupta, çocuğun bilişsel, sosyal, davranışsal ve duygusal gelişim alanlarından birine ya da birden fazlasına zarar veren durumlar yer almaktadır. Üçüncü grupta ise, çocuğun öz saygısını,

kendine güvenini ve ilgi, başarı, yetenek, aidiyet gibi kavramları etkilemekte olan psikolojik istismar bulunmaktadır. Bu yaklaşım, farklı zaman dilimindeki aynı çocukların veya aynı zaman dilimindeki birbirinden farklı çocukların, farklı ebeveyn davranışlarından etkilendiklerini savunmaktadır (Baker, 2009).

Farklı kültürlerde, ailelerde ve koşullarda duygusal istismar davranışlarının farklı nitelendirilmesi, duygusal istismarın tanımının yapılmasının zor olması, ebeveyn becerilerindeki yetersizliklerle karıştırılması; cinsel veya fiziksel istismardan daha az zararlı olduğu inancı oluşturabilmektedir (Royse, 2016). Unutulmaması gereken önemli nokta ise; fiziksel ve cinsel istismarın somut hasarlarının ortadan kalktığı durumlarda bile, duygusal ezim devam edebilmektedir ve bireyleri yaşam boyu etkileyebilmektedir (Erkman, 1991).

2.1.3. Duygusal İstismar Türleri

En sık karşılaşılan istismar türlerinden biri olan duygusal istismarın; farklı kültürlerde farklı şekillerde uygulandığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde duygusal istismar türleri şu şekilde sınıflandırılmaktadır (Polat,2019):

1. Reddetme (*Rejection*): Çocuğun çevresindeki yetişkinler tarafından, sözel veya sözel olmayan reddedici ve düşmanca davranışlara maruz kaldığı durumlardır. Ebeveynin çocuğu yok sayması, çocuğun duygusal gerekliliklerini karşılamaması, ayrı bir birey olduğunu kabullenmemesi gibi davranışlar duygusal reddetme olarak kabul edilmektedir (Hamarman ve Bernet, 2000; Polat,2019). Duygusal reddetme davranışları aşağıdaki örneklerle nitelendirilebilir (Dinleyici ve Dağlı, 2016; Ertuğ, 2018; Glaser, 2002; Hart, Brassard, Baker ve Chiel, 2017; Kanak,2015; Pietrangelo, 2018; Polat, 2019; Siyez, 2003; Uğur, 2020; Yalçın, 2007):

- Çocuğa istenilmeyen biri olduğunun doğrudan veya dolaylı şekillerde anlatılması,
- Çocuğa işe yaramadığı duygusunun verilmesi, gerçekleşen bütün hatalarda çocuğun suçlanması ve aşağılanması,
- Çocuğun fiziksel, psikolojik özellikleri ve davranışları dahil olmak üzere; öfke, üzüntü ya da mutluluk gibi duygularını gösterirken utandırılması veya duyguları ile alay edilmesi,

- Çocuğun doğrudan ya da dolaylı olarak terkedileceğine dair tehdit edilmesi,
- Ebeveynin mecbur olmadığı durumlarda fiziksel temastan kaçınması, duygusal olarak çocuğa karşı soğuk yaklaşımlar içinde olması,
- Çocuğun görmezden gelinmesi, yokmuş gibi davranılması, çocuğun ayrı bir birey olarak görülmemesi,
- Çocuktan kusursuz davranışlar beklenmesi ve çocuğun çoğu davranışının eleştirilmesi,
- Çocuğun düşüncelerini söylemesi, soru sorması, merak etmesi gibi girişimlerinin kabul edilmemesi ve onaylanmaması,
- Ebeveynlerin yanı sıra, çocukla yakın ilişki içinde olan akrabalar, kardeşler ya da çevresi tarafından aşağılayıcı ve diğer düşmanca veya reddedici muameleye maruz kalması,
- Ebeveynin çocuğun temel duygusal gerekliliklerini karşılamaması,
- Herhangi bir cinsel istismar, fiziksel ihmal ya da fiziksel istismar durumlarının reddetme davranışını da içermesidir.

2. İzolasyon (Isolating): Ebeveynin, çocuğu kendinden ve toplumsal ilişkilerden uzak tutması, çocuklara kendilerinden başka kişilerle iletişim ve ilişki kurmayı öğretmemeleri, çocuğun bu tarz ilişkiler kurmasını sağlayacak fırsatları oluşturmaması veya kasıtlı şekilde bu fırsatları engelleyerek çocuğun tek başına olduğuna inandırılması ve sosyalleşmesinin engellenmesidir (Kars, 1994; Öztürk, 2007; Polat, 2019). Diğer bir ifadeyle; çocuğun yaşlılarıyla beraber olmasının, etkinliklere katılmasının engellenmesi ve çocuğun kendini yalnız hissetmesine neden olunmasıdır (Uğur, 2020). Aşağıda örnek verilen davranışlar, çocuğun duygusal istismarın izolasyon boyutunu nitelendirebilir (Dinleyici ve Dağlı, 2016; Glaser, 2002; Hart ve diğerleri, 2017; Kars, 1994; Pietrangelo, 2018; Savi, 1999; Siyez, 2003):

- Çocuğun başta diğer ebeveyni olmak üzere önemli sosyal ilişkilerini zayıflatmak,
- Çocuğa hisleri ne olursa olsun, hissettiği bu duyguların yanlış olduğunun söylenmesi ve çocuğun duygusal olarak izolasyona maruz bırakılması,

- İzolasyonu da içeren diğer herhangi bir fiziksel istismar, fiziksel ihmal veya cinsel istismar olayının olması,
- Ebeveynin çocuğu cezalandırarak, sosyal ilişkilerden uzaklaştırması,
- Çocuğa hayatta tek başına olduğunun doğrudan söylenmesi veya dolaylı olarak hissettirilmesi,
- Çocukla olan sözel iletişimin kesilmesi,
- Çocuğun mekânsal olarak da tecrit edilmesi (evin dışına ya da odadan çıkmasını engellemek gibi),
- Çevrede çocuğun hareket özgürlüğüne makul olmayan sınırlamalar koyulmasıdır.

3. Yıldırma (*Terrorizing*): Ebeveynin, fiziksel ya da sözel saldırılarla çocuğu tehdit etmesi, korkutması ve gözdağı vermesiyle, çocuğun korku dolu bir ortamda yaşamasına sebep olmasıdır (Polat, 2019; Uğur, 2020). Çocuğun sevdiği kişilere veya eşyalarına zarar verme, çocuğu öldürme olasılığı bulunan yıldırıcı ve tehlikeli ebeveyn davranışlarını da içermektedir. Bir başka deyişle; çocuğun çevresinde bulunan kişilerin tehditle, çocuğun yapmasını istemedikleri davranışlarını kısıtlamaya çalışması ve bu yöntemle kendi isteklerini yaptırmak için çabalamasıdır (Bitiş, 2017). Aşağıda belirtilen bazı davranışlar, çocuğa karşı gösterilen yıldırma davranışlarına örnek olarak verilebilir (Bitiş, 2017; Dinleyici ve Dağlı, 2016; Ertuğ, 2018; Glaser,2002; Göğayaz, 2001; Hart ve diğerleri, 2017; Pietrangelo,2018; Polat, 2019; Siyez, 2003; Uğur,2020):

- Çocuğa boyun eğmesi için aşırı müdahalede bulunmak,
- Çocuğun hayati gereksinimlerinden olan uyumasını, rahatlamasını veya dinlenmesini önlemek,
- Çocuğa dünyanın güvenli olmayan veya tehlikeli bir yer olarak tanıtılması ve korkutulması,
- Çocuğu baskı altına almak amacıyla “Beni böyle üzersen annesiz kalırsın, annen, baban ölür ve tek başına kalırsın” gibi sözler söylenmesi,
- Çocuğun bazı fiziksel veya davranışsal özelliklerini kullanarak, başkalarına karşı rezil etmek ile tehdit edilmesi,
- Yıldırmaı barındıran herhangi bir fiziksel ihmal, cinsel istismar ya da fiziksel istismar durumlarının yaşanmasıdır.

4. Suça yönelme (*Corrupting*): Çocuğun toplum tarafından kabul edilmeyen davranışlara yöneltilmesi, çocuğa toplumsal açıdan kötü örnek olunması ve kötü örnekler gösterilerek bu davranışlara özendirilmesi olarak açıklanabilir (Polat, 2019). Bazı ailelerde çocuğun her davranışına izin verilebilmektedir. Ebeveynin çocuğuna göstermiş olduğu aşırı hoşgörülü tutum, çocuktaki birçok olumsuz davranışın görmezden gelinmesine ve bu tür davranışların göz yumulması da bu tür davranışların çocukta yerleşmesine neden olabilmektedir. Örneğin; çocuğun çevresine karşı olan saldırgan davranışı anne babası tarafından görmezden gelinerek, davranış pekiştirilebilir (Savi, 1999).

Aşağıda verilen örnekler, suça yönelme duygusal istismar boyutunu niteleyebilir (Bostan, 2018; Dinleyici ve Dağlı, 2016; Ertuğ, 2018; Glaser,2002; Gögayaz, 2001; Hart ve diğerleri, 2017; Kanak, 2015; Kars, 1996; Pietrangelo, 2018; Polat, 2019; Siyez, 2003; Uğur,2020):

- Ebeveynlerin çocuğun alkol ve madde kullanılmasına müdahale etmemesi,
- Çocuktan; dilencilik, fuhuş, hırsızlık gibi toplum tarafından kabul edilmeyen davranışlara zorlanarak para kazanmasının istenmesi,
- Ebeveynlerin çocuğun şiddet içerikli davranışları izlemesine veya şiddet eylemlerine katılmasına izin verici davranması,
- Diğerlerine güven duymama, şüpheli olma ve acımasız olmanın ebeveyn tarafından modellenmesi (örneğin, acıma yoksa acınacak hale düşersin), izin verilmesi ya da teşvik edici olunması,
- Çocuğun gelişimsel yaşına uygun olmayan ve tutarsız davranışların ebeveynler tarafından sergilenmesi, buna izin verilmesi veya teşvik edilmesi (örneğin, bazen bebek muamelesi yapma bazen de ebeveynleşmesini ve yetişkin gibi davranmasını isteme ya da ebeveynin kendi hayallerini çocuğunun yaşamasını istemesi),
- Suça itmeyi içeren diğer herhangi bir fiziksel istismar, fiziksel ihmal veya cinsel istismar olayının olması.

5. Duygusal tepki vermeyi reddetme (*Denying emotional responsiveness*): Duygusal tepki vermeyi reddetme, çocuğun etkileşim girişimlerini ve ihtiyaçlarını

göz ardı eden ve çocukla etkileşimlerinde çok az duygu gösteren ya da hiç duygu göstermeyen ebeveyn davranışlarını içermektedir (Polat,2019; Uzun,2002). Ebeveynlerin duygusal olarak kopuk ve dahil olmayan davranışlarının arka planında yetersizlik ya da motivasyon eksikliği yer almaktadır (Goleman, 1996'dan akt. Karanis, 2016).

Aşağıda verilen örnekler, duygusal tepki vermeyi reddetme duygusal istismar boyutunu örneklerindedir (Dinleyici ve Dağlı, 2016; Ertuğ, 2018; Glaser,2002; Hart ve diğerleri, 2017; Kanak, 2015; Pietrangelo,2018; Polat,2019; Savi, 1999; Siyez,2003; Uğur,2020; Uzun, 2002):

- Çocukla, sadece zorunluluk olduğu durumlarda iletişim kurmak,
- Çocuğa ismi ile hitap edilmemesi,
- Çocuğun duygusal ve zihinsel gelişimlerinin baskılanması,
- Çocuğun ihtiyacı olan ebeveyn sıcaklığını, şefkati, sevgiyi ifade etmede ve çocukla yakından ilgili olmada başarısızlık,
- Çocuğun sebepsiz yere ağlatılması ve duygusal olarak tepki vermesinin reddedilmesi yer almamadır.

6. Aşağılama (*Degrading*): Duygusal istismar türleri içerisinde en sık rastlanılan davranıştır. Ebeveynin çocuğun küçük düşmesine neden olacak, onurunu zedeleyecek davranışlarda bulunması ve bu tip davranışların sistematik olarak uygulanması olarak nitelendirilmektedir (Polat, 2019). Bu davranışların yanı sıra; çocuğun hatalı davranışlarını acımasızca kınamak, bu hataları affetmemek, çocukla alay etmek, başka çocuklarla kıyaslayarak çocuğun kendini yetersiz hissetmesine sebep olmak, çocuğu utandırmak gibi davranışlar da aşağılama davranışı olarak nitelendirilmektedir (Orhaner, 2018; Pietrangelo,2018; Polat,2019; Yavuzer, 1998). Bu tür olumsuz davranışlara maruz kalan çocuklar yetişkinlik döneminde; kendine güvensiz, başkalarını memnun etmek için yaşayan, benlik saygısı zedelenmiş, kendini eksik ve değersiz gören bireyler olabilirler (Cüceloğlu,1993; Yavuzer,1998; Yörükoğlu, 2007).

7. Kendi çıkarına kullanma (*Exploiting*): Ebeveynin, çocuğu kendi çıkarları için kullanmasıdır. Bu durumlar özellikle sorunlu evliliklerde, çocuğun evlilik güvencesi olarak kullanılması olarak görülmektedir (Polat, 2019; Uzun, 2002).

Aşağıda verilen örnekler, kendi çıkarı için kullanma duygusal istismar boyutunu niteleyebilir (Dinleyici ve Dağlı, 2016; Ertuğ, 2018; Glaser, 2002; Gögayaz, 2001; Hart ve diğerleri, 2017; Pietrangelo,2018; Polat,2019; Siyez,2003; Uğur,2020; Uzun, 2002):

- Ebeveynin çocuğa istediklerini yaptırmak amacıyla ısrarla kabul ettirmeye çalışması,
- Çocuğun ebeveynin görevlerini üstlenmesi için (kardeşine bakması gibi) baskı yapılması,
- Ebeveynlerin tartışma ve kavga sırasında kendisine taraf olmasını istemesi, bir tarafı seçmesi için baskı yapmasıdır.

8. Vaktinden önce yetişkin rolü verme (*Adultifying*): Ebeveynlerin çocuk ve ergenlerin gelişimlerine engel olan, yaşlarına ve fiziksel özelliklerine uygun olmayan sorumluluklar vererek, gerçek dışı beklentiler içerisinde olmalarıdır (Bitiş,2017; Gögayaz, 2001; Uğur, 2020). Aşağıda verilen örnekler, vaktinden önce yetişkin rolü verme duygusal istismar boyutunu niteleyebilir (Gögayaz, 2001; Kars, 1996; Orhaner, 2018; Pietrangelo,2018; Polat,2019; Siyez, 2003; Uğur, 2020):

- Çocuktan, okul başarısıyla ilgili gerçekçi olmayan beklentiler içine girilmesi,
- Ebeveynlerin, büyük çocuklarını kardeşlerini ilgilemeye zorlaması, kendilerine ait olan bakım ve koruma görevini kısmen dahi olsa diğer kardeşe devretmesi (aynı zamanda kendi çıkarına kullanma boyutuyla da ilişkili),
- Maddi yetersizlikler sonucu ailesine yardım etmek amacıyla, çocuğun çeşitli yerlerde sağlıksız koşullarda çalıştırılmasıdır.

2.1.4. Duygusal İstismarda Risk Faktörleri

Anne Babaya Yönelik Risk Faktörleri:

Doğumdan sonra anne ve bebek arasında sıcak bir bağın kurulamaması, bebeğin doğumdan sonra kuvöze alınması, ebeveynlerin çocuğa bakabilecek ebeveyn olgunluk düzeyine ulaşamamış olması ve annenin doğum sonrası depresyonuna girmesi gibi etkenler anne babaya yönelik risk faktörlerindedir. Bu gibi anne, baba ve çocuk

arasındaki iletişimin bozulmasına neden olan etmenler, çocuğun ihtiyaçlarının anne ve baba tarafından anlaşılabilmesi, ihtiyacı olan sevgi ve ilginin gösterilmemesine yol açmaktadır (Polat, 2001).

Duygusal istismar uygulayan annelerin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Örneğin; çocuklarına duygusal istismar uygulayan anneler, çocuklarının yardım ve güven ihtiyaçlarına cevap vermezler. Çocuklarına karşı sıklıkla eleştirel ve alaycı ifadeler kullanmakla beraber, düşmanca sözel iletişim kurarlar ve duygusal olarak uzaktırlar (Hornor, 2011). Duygusal istismar uygulayan annelerin kişilik özelliklerindeki genel yapıları incelendiğinde, yalnız ve ailelerinden çok az destek alan, sosyal izolasyon yaşayan, düşük öz saygıya sahip, hayattaki sorumlulukları ile baş etmede zorlanan, kendini değersiz ve yetersiz algılayan kişiler olduğu görülmektedir. Bu annelerin kendi ebeveynleri ile de ortak problemleri olduğu, çocukluk döneminde ilgi ve sevgi eksiklikleri yaşadıkları, aile üyeleri ile çok az iletişim kurdukları ifade edilmektedir (Iwaniec, 1995).

Duygusal istismarda annelere yönelik en büyük risk faktörlerinden biri de; annenin yaşıdır. Yapılan araştırmalar, çok genç yaşta anne olan bireylerin çocuklarında daha yüksek örselenme durumu görüldüğünü belirtmektedir. Bunun yanı sıra; annenin zihinsel yetersizliklere veya nörotik özelliklere sahip olması da duygusal istismar için risk faktörü oluşturmaktadır. Babaların saldırgan ya da suç kaydı olması, ailedeki yoğun tartışmalar, eşlerin birbirine yönelttiği şiddet davranışları da istismara yol açmaktadır. Anne ve babaların eğitim düzeylerinin düşük olması, çocuk istismar ve ihmalinin artmasına neden olabilmektedir (Bilir, Arı, Dönmez ve Güneysu, 1991; Kars, 1996).

Çocuğa Yönelik Risk Faktörleri:

Anne ve babaların çocuklarına istismar uygulamalarında, çocukların bazı özellikleri etkili olabilmektedir. Örneğin ebeveynin; beklentilerine (cinsiyet, fiziksel görünüm, karakter ve diğer karakteristikler bakımından) uygun olmadığını düşündüğü çocuklarına istismar uygulama riski daha yüksektir. Yapılan araştırmalarda, istismar edilen çocuklarda prematüre olma oranının yüksek olduğunu göstermektedir. Zeka geriliği, fiziksel ve gelişimsel zorluğu, kronik fiziksel hastalığı olan çocuklar risk faktörleridir (Polat, 2001).

Çocuklar büyüdükçe, anneleri onun davranışlarının daha bilinçli ve kasıtlı davrandığını ve kendisini daha iyi anladığını düşünmektedir. Bunun sonucunda, anneler

çocuklarının davranışlarını daha çok ve kolay kontrol edebileceğini düşünür ve çocuğun yaptığı şeylerin sorumluluğu alması gerektiğine inanır. Yaşanan bu döngü içerisinde annenin olumsuz davranışlarını artmaya başlayabilir. Sonuç olarak, erken çocukluk döneminde çocuğun yaşıyla birlikte istismar olasılığının arttığı söylenebilir (Bulut, 1996).

Aileye Yönelik Risk Faktörleri:

Aile, yaşamın her döneminde bireyleri en çok etkileyen yapılardan biri olmaktadır. İstismar edici davranışlar, bireylerin aile geçmişinden etkilenmektedir. Geçmişinde istismar öyküsü bulunan, kendi ailesinde istismara uğrayan ebeveynlerin çocuklarına istismar edici davranışlarda bulunma riski artmaktadır. Sosyo ekonomik düzeyin düşük olması, ailede alkol ya da madde problemi olan bireylerin olması, aile üyelerinin eğitim düzeyinin düşük olması da istismara yol açmaktadır (Thornberry ve diğerleri, 2013). Ailede yaşanan ölüm, işsizlik, aile içi geçimsizlik, hastalık, maddi sıkıntılar ve ayrılık gibi stresli yaşantılar aile içinde istismara maruz kalma riskini artırmaktadır (Kars, 1996).

Aile yapısı, çocuğun istismara maruz kalmasında risk etmenlerinden biridir. Geniş ailelerdeki ekonomik yetersizlikler, aile üye sayısının fazla olmasıyla yetersiz sevgi ve ilgi gibi durumların yaşanılması, geniş ailelerde çekirdek ailelere göre istismar uygulama ihtimalini artırmaktadır (Polat, 2001).

2.1.5. Duygusal İstismarın Etkileri

Duygusal istismarın etkileri çocuğun yaşına ve içinde bulunduğu döneme göre farklılaşmaktadır. Çünkü duygusal istismarın olumsuz sonuçlarının ortaya çıkmasında, istismara maruz kalan kişinin içinde bulunduğu durumu ya da kendisine yöneltilen davranışı nasıl algıladığı ve değerlendirdiği de etkili olmaktadır. Kültürel ölçüt ve kabullerin etkisi bu değerlendirmenin belirleyicilerindedir (Erkman, 1991; Yavuzer, 2003).

Bireyler farkında olmadan duygusal istismar uyguluyor veya duygusal istismara maruz kalıyor olabilmektedir. Ancak bunu belirlemek zor olabilmektedir. En az fiziksel istismara maruz kalmak kadar zedeleyici olmasına rağmen, duygusal istismar bulguları daha gizlidir (Cirit, 2015). Bunun yanı sıra, çocukların maruz kaldığı istismarın fiziksel

belirtileri geçici olabilmektedir ancak duygusal istismarın çocuk üzerindeki psikolojik etkileri hayat boyu sürebilmektedir (Dinleyici ve Dağlı, 2016).

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda, diğer istismar türlerinde olduğu gibi, davranışsal, sosyal, duygusal ve gelişimsel sorunlar ortaya çıktığı belirtilmektedir. Uzun dönemde psikolojik işlevler üzerinde duygusal istismar, diğer istismar türlerine göre daha etkili olmaktadır (Yalçın, 2007). Uzun dönemdeki etkileri; çocuklarına yönelik istismar davranışlarında bulunma, duygusal bozukluklar yaşama, yetişkinlikte suça yönelme davranışlarında bulunmak gibi örneklendirilebilir. Bunun yanı sıra kısa dönemde ise; parmak emme, alt ıslatma gibi regresyon davranışları görülebilir (Kulaksızoğlu, 2000).

Duygusal istismarın psikolojik etkilerinin yanı sıra, çocukların zihinsel gelişimlerinde de olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Normal gelişim gösteren, zihinsel bir problemi olmayan ancak duygusal istismara maruz kalan çocuklar, dikkat eksikliği ve öğrenme güçlüğü gibi problemler yaşayabilirler. Bu durum çocukların kişiliğinde ve akademik başarılarında olumsuz etkiler yaratabilmektedir (Karanis, 2016). Duygusal istismara uğrayan çocuklarda; kaygı, depresyon, çeşitli sosyal problemler, davranış bozuklukları, saldırgan yaklaşım ve kişilik sorunları görülebilmektedir (Dinleyici ve Dağlı, 2016).

Duygusal istismara maruz kalan çocuklarda; içe atım ve dışa vurum sorunları, intihar girişimi ve özgüvende azalma görülebilmektedir (Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison, 1996). Duygusal istismarın; aileden uzaklaşma, öfke patlamaları, değersizlik duygularının geliştirilmesi ve uygunsuz saldırgan davranışlar gibi sonuçları olabilmektedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004; Tıraşçı ve Gören, 2007).

Çocuklar, aile üyelerinin kendilerine yönelttiği olumsuz tutum ve davranışlar karşısında kızgınlık hissetmekte ve saldırgan davranışlar gösterebilmektedir. İstismara maruz kalan çocuk, yaşadığı bu durum sonucunda dünyanın tehlikeli bir yer olduğu, yaşadığı her zorluğun görüldüğünden daha büyük bir sorun olduğunu kanısına varabilmektedir. Bu durum çocukta; yetersizlik ve değersizlik duyguları yaratarak, çeşitli psikolojik problemler yaşamasına neden olabilmektedir (Dinleyici ve Dağlı, 2016).

Duygusal istismarın gelişime etkisi sadece psikolojik boyutta olmamakla beraber, birçok fizyolojik sonuçları olduğu hatta kişilerde beyin hacminin bile olumsuz yönde etkilendiği belirtilmiştir (Hart ve Rubia, 2012). Duygusal istismarın rapor edilmiş olan

önemli fizyolojik sonuçlarından biri; bireylerin yeterli beslenmesine rağmen, istismara maruz kalması durumunda fiziksel gelişiminde bir geriliğin olmasıdır (Egeland, 2009). Bunun yanı sıra; duygusal istismara maruz kalan çocuklarda bedensel hastalıkların ve yeme bozuklukları riskinin arttığı belirtilmektedir (Duman, 2015). Katılımcılarını yetişkin kadınların oluşturduğu bir araştırmanın sonuçlarına göre, duygusal istismara maruz kalmanın katılımcıların sağlıksız beslenme durumlarını anlamlı şekilde etkilediği görülmüştür (Kent, Waller ve Dagnan, 1999). Bu konuyla ilgili yapılan başka araştırmalarda; duygusal istismarın kan basıncı yüksekliği ve insülin direnci gibi metabolik sendromlara neden olduğu (Hepgul ve diğerleri, 2012), duygusal istismarda kortizol düzeyinde artış gözlemlenirken tip II diyabet, migren, obezite ve istismar arasında ilişki olduğu görülmüştür (Shonkoff ve Garner, 2012). Gonzalez ve diğerleri (2012) duygusal istismarın, bireylerde kalp hastalıklarına, Danese ve diğerleri (2008) ise kronik ağrı problemlerine neden olduğunu belirtmişlerdir.

2.1.6. Duygusal İstismarın Önlenmesi

Duygusal istismarın önlenmesi için yapılacak olan çalışmaların verimli olabilmesi; istismarın başlangıcına, sürdürülmesine ve sonuçlarına etki eden problemleri ele alan bütüncül bir yapının oluşturulmasıyla doğrudan ilişkilidir (Iwaniec, 2006). Bütüncül yapının içerisinde toplumdaki, aile üyelerine ve ebeveynlere kadar birçok etken bulunmaktadır.

Sağlık alanında gerçekleştirilen önleme çalışmalarının, tedavi çalışmalarından daha etkili ve kolay olduğu bilinmektedir (Royse,2016). Bu durum duygusal istismar için de geçerlidir. Önleme çalışmaları, çocuğun istismara maruz kalmasının önüne geçebilmek için yapılan bütün koruyucu çalışmaları kapsamaktadır. Koruyucu çalışmalar; anne ve babanın bilinçlendirilmesi, okulların eğitim programlarının ve mevzuatın düzenlenmesi, toplumsal farkındalık gibi pek çok farklı konuları içermektedir. İstismarın yaşanmasını önlemeye yönelik çalışmalar birincil önleme, erken tanı ve tedavi çalışmaları ikincil önleme, istismara maruz kalmış kişilerin rehabilitasyonu üçüncül önleme çalışmalarının içerisinde yer almaktadır (Topçu, 2009; Turhan, Sangün ve İnandı, 2006).

Birincil Önleme: Bu basamakta gerçekleştirilen önleme faaliyetleri bütün çocukların gelişimlerini iyi şekilde sürdürebileceği ortam şartlarını sağlamayı

içermektedir. Bu seviyede hedef, toplumun tüm üyeleridir. Bazı önleme çalışmalarında dini, kültürel veya siyasi engellerle karşılaşılabilir. Bu nedenle; çocuk istismarının önlenmesinde toplumun her bireyinin bilinçlenmesini sağlayacak bilgilendirilme çalışmalarına öncelikli olarak ihtiyaç duyulmaktadır (Topçu, 2009).

Birincil önleyici hizmetlerinin esas amacı; istismar davranışı ortaya çıkmadan önce çocuğu korumak ve toplumun bilinçlenmesini sağlamaktır. Bu nedenle, çocuğun istismarı tanınması, istismarı bildirmesi için gerçekleştirilecek çocuğu merkeze alan programlar büyük önem taşımaktadır. Ailelerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi, ebeveynlerin ihmal ve istismar konularında eğitimler aracılığıyla bilinçlendirilmesi ile çeşitli risklerin oluşması önlenir ve çocuğun maruz kalabileceği istismarın önüne geçilebilir (Koçtürk, 2018; Polat, 2007; Topçu, 2009; Skarbek, Hann ve Parrish, 2009).

İkincil Önleme: Bu basamakta, yüksek risk gruplarında kimlerin yer aldığı belirlenmesi, bu kişilerin var olan hizmetlerden nasıl daha kolay yararlanabileceklerine ilişkin yöntemlerin geliştirilmesi adımları yer almaktadır. Daha sonra risk grubunda bulunan kişilere, standart hizmetlerin yanı sıra ihtiyaç duyabilecekleri gerekli ek hizmetler sunulur. Sağlık kuruluşlarında çocuk ve aile ile çalışan sağlık personelleri, okullarda öğretmenler dikkatli gözlemlendiklerinde istismar için risk taşıyan durumları fark edebilir ve çocuk istismara maruz kalmadan önlenmeye çalışılabilir (Acehan ve diğerleri, 2013; Herschkowitz, 2009; Skarbek, Hahn ve Parrish, 2009; Topçu, 2009; Wurtele ve Kenny, 2010).

Üçüncül Önleme: Bu basamakta, istismara maruz kalan çocuğun aynı şeyleri tekrar yaşamaması ve ölüm gibi kötü sonuçların olmaması için gerçekleştirilen önlem ve tedavi çalışmaları yer almaktadır. Başka bir ifadeyle istismar gerçekleşikten sonra, tekrarını ya da ortaya çıkabilecek komplikasyonları önlemek amacıyla gerçekleştirilen çalışmalardır (Kurtay ve diğerleri, 2004; Topçu, 2009; Oral, 2006). Bu aşamada, aile, okul ve sağlık çalışanları başta olmak üzere kişilerin çok dikkatli ve bilinçli davranması büyük önem taşımaktadır.

Belirtildiği gibi; duygusal istismar çok boyutlu bir yapıdadır. Duygusal istismara uygun önleme stratejileri oluşturmak için her bir boyut ayrıntılı şekilde ele alınmalıdır. Çünkü yaşanan problemin sadece bir kısmıyla ilgilenmek, sadece bir önleyici basamak üzerinde durmak duygusal istismar problemini çözmeyecektir (Bethea, 1999; Yılmaz,

2013). Bütüncül bir bakış açısı ve multidisipliner bir yaklaşım sunulması, istismar sorununun çözümünde büyük önem arz etmektedir.

2.2. Öz Yeterlik

Albert Bandura'nın 1977'de yayınladığı çalışmasıyla ilk olarak ortaya çıkan öz yeterlik kavramı; öz yetkinlik, öz yeterlik inancı ve öz yeterlik algısı gibi farklı biçimlerde ifade edilebilmektedir. Bandura gerçekleştirdiği bu çalışmasında, öz yeterliğin ne olduğunu, nasıl geliştiğini ve davranışları nasıl etkilediğini örneklerle açıklamıştır (Bandura, 1977). Bu çalışmadan sonra birçok araştırmacı öz yeterlik kavramı üzerinde çalışmış ve kavrama dair yeni tanımlar eklemiştir.

Bandura (1977), öz yeterliği “kişinin bir performansı göstermek için ihtiyaç duyduğu eylemleri ne kadar iyi yapabildiğine dair inancı” olarak tanımlamıştır.

Hoy ve Woolfolk (1993), ise öz-yeterliği “bireyin yeteneklerini düzenleyebilmesi ve karşılaştığı yeni bir durumla ilgili olarak yeterlik geliştirebileceğine olan inancı” olarak açıklamıştır.

Öz yeterliğe dair başka bir araştırmada Tschannen-Moren ve Woolfolk Hoy (2001), “bireyin yeni bir durum ile karşılaştığında, başarı düzeyinin ne düzeyde olabileceğine dair kendisi ile ilgili beklentileri” ni öz yeterlik kavramı ile açıklamıştır.

Senemoğlu (2005) ise; kişilerin yaşadığı problemlerin üstesinden gelmede ne kadar başarılı olabileceklerine dair kendileri hakkındaki inançlarını ve yargılarını öz yeterlik olarak tanımlamıştır.

Schunk (1990) öz yeterliğin, kavramsal olarak özgüven, algılanan yeterlik ve başarı beklentisi yapılarına benzediğini belirtmiştir (Aktaran: Bağatarhan, 2012).

Sosyal öğrenme kuramına göre, kişinin güdülenmesinde üç temel sebep bulunmaktadır. Bu sebeplerin birincisi; bireyin hedefine ulaşma isteği, ikincisi birey için hedefin ne kadar değerli olduğu ve üçüncüsü bireyin yapılacak olan işe yönelik tepkilerdir. Birey, hedefini başarma inancına ve hedefinin değerine olumlu tepkiler veriyorsa; öz yeterlik duygusu gelişecektir (Kiremit, 2006).

Öz yeterlik, kişilerin yapabildikleri hakkında sahip olduğu olumlu ya da olumsuz inançların tamamını kapsamaktadır. Örneğin; yüksek öz yeterlik inancına sahip bireyler, zor işlerle karşılaştıklarında çok fazla zorlanmayabilirler (Zenginol, 2010). Ancak öz yeterliği düşük olan bireyler, karşılaştıkları olumsuzları çözme ve baş etme becerilerine sahip olsalar bile, kendilerine bu konuda inançları olmayacaktır (Yıldırım ve İlhan, 2010).

2.2.1. Öz Yeterliğin Kaynakları

Bandura (1997)'ya göre kişilerin öz yeterlik inançları dört temel kaynaktan etkilenmektedir. Bu kaynaklar şu şekilde açıklanabilir:

Doğrudan Yaşantılar: Kişinin öz yeterlik algısını en çok etkileyen kaynak olarak belirtilen doğrudan yaşantılar, kişinin deneyimlerinden oluşmaktadır. Bireyin sık sık yaşadığı olumsuz yaşantılar bireyin öz yeterlik algısının zayıflamasına neden olurken, başarılı deneyimleri öz yeterlik algısını kuvvetlendirmektedir (Bandura, 1994; Demir ve Maskan, 2012; Karataş ve Öztürk 2009; Kotaman, 2008; Lee 2000; Pajares, 2003; Synder ve Lopez, 2005).

Dolaylı Yaşantılar: Öz yeterliği etkileyen ikinci etmen olarak ele alınan dolaylı yaşantılar, doğrudan yaşantılara göre öz yeterlik üzerinde daha zayıf bir etkiye sahiptir. Doğumdan itibaren bireyler, model alarak birçok yeni bilgi ve davranış sahibi olmaktadır. Bireylerin öz yeterlik algıları, başkalarının davranışlarından ve davranışlarının sonuçlarından etkilenmektedir (Synder ve Lopez, 2005). Bunun yanı sıra, başkalarının yeteneklerini inceleyerek kendi yeteneklerini de değerlendirdiği bir sosyal karşılaştırma süreci sonucunda da öz yeterlik algısı etkilenmektedir (Muretta, 2004). Sosyal öğrenme kuramına göre, öz yeterlik algısı gözlemci üzerinde modelin ne kadar etkili olduğuyula doğrudan ilişkilidir. Birey kendisine benzeyen kişilerin performanslarını ve başarılarını gördükçe, kendisinin de öz yeterlik inancı artmaktadır (Bandura, 1986).

Sözel İkna: Bireyin öz yeterlik inancını etkileyen bir diğer etken, yaşadığı toplumda insanların onun hakkında olan görüşleri, düşünceleri, eylem ve söylemleridir. Görevlerini başarıyla tamamlayacağına ikna edilen birey, büyük bir çaba göstermek üzere harekete geçer ve zorluklarla karşılaşsa bile çabasını devam ettirir. Başka bir ifadeyle, sözel ikna ve destek, bireyin öz yeterliğini artırabilmektedir (Bandura, 1997). Ancak bireyin yeteneklerinin üzerine çıkan, gerçekçi olmayan ifadelerin sonucunda, birey çabasına rağmen başarısızlık yaşarsa kendi yeterliğine dair inancı olumsuz

etkilenebilmektedir (Arseven, 2016). Bu nedenle sözel iknada, bireyin yeteneklerini objektif değerlendirmesini engelleyecek ifadelerden kaçınılmalıdır. Bireyin etkilenme düzeyi karşısındaki kişinin güvenilirliği, uzmanlığı ve gerçekçi geri bildirimlerde bulunması gibi nedenlerle değişmektedir (Synder ve Lopez, 2005).

Fizyolojik ve Duygusal Durum: Bireyin öz yeterlik inancı, herhangi bir davranışı sergilediği sıradaki, psikolojik ve duygusal durumlarının eşlik ettiği somatik belirtilerle ilişkilidir. Bedenen ve ruhen sağlıklı olması ve hissetmesi, eylemi başarma ihtimalini artırır (Sydner ve Lopez, 2015). Depresyon, stres, kaygı sonucu görülen duygusal tepkiler, öz yeterlik inancının azalmasına neden olabilmektedir (Muretta, 2004). Ancak pozitif bir ruh haline sahip olmanın kişinin öz yeterlik inancını güçlendirdiği söylenebilir (Arseven, 2016).

2.2.2. Ebeveyn Öz Yeterliği

Ebeveyn öz yeterliği; en genel ifadeyle, ebeveynin çocuk yetiştirme sürecinde kendilerine yönelik yargı ve inancı olarak tanımlanabilir (de Montigny ve Lacharite, 2005). Teti ve Gelfand (1991) ise ebeveyn öz yeterliğini, ebeveynin ebeveynliğine ilişkin görevlerinde bilgi düzeyleri ve bu görevlerine uygun şekilde yerine getirmelerine dair beklentilerinin derecesi olarak tanımlamıştır.

Bandura (1995), ebeveynlerin çocuklarına karşı sorumluluk ve görevlerini yerine getirirken, farklı koşullarda olsalar bile neleri yapabileceklerine ilişkin kişisel inançları olarak tanımlamıştır.

Coleman (1998) ise, ebeveynlerin çocuklarının gelişimine uygun olarak hal ve davranışlarında olumlu etki bırakabilme algısı olarak değerlendirmiştir.

Feliciana (2005) ile Sanders ve Woolley (2005) ebeveyn öz yeterliğinin, kişilerin ebeveynlik görevini gerçekleştirirken karşılaştıkları sorunları çözebilme inancı olarak değerlendirmiştir.

Bağatarhan (2015)'a göre, ebeveynlerin ebeveynlikle ilgili bilgi ve becerilerini çocuk yetiştirme süreci içerisinde uygun zaman ve yerde kullanacaklarına dair inançlarıdır. Literatür incelendiğinde, farklı araştırmacılar tarafından yapılan çeşitli tanımlar olmasına rağmen, ebeveyn öz yeterlik kavramının ebeveynlik görevlerini

gerçekleştirmede bireylerin kendi becerilerine ilişkin inancı çerçevesinde birleştiği görülmektedir.

Ebeveynlerin, ebeveynlik sürecinde kendilerini yeterli görebilmeleri için sahip olmaları gereken üç temel etken bulunmaktadır. Bunlar:

- Çocuk bakımına ilişkin yeterli bilgi,
- Ebeveynlik görevlerini yerine getirmek için güven,
- Çocuğun gelişimi sürecindeki davranışlarının çevresindeki kişiler tarafından destekleneceğine dair inancıdır (Coleman ve Karraker, 1997; Elibol, Mağden ve Alpar, 2007).

Ancak ebeveyn öz yeterliği karmaşık bir kavramdır ve etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Anne ve babanın kendi ebeveynleri ile yaşadığı bağlanma ilişkisinin özellikleri, yakın çevresinde bulunan kişilerden aldığı sosyal destek ve öğrenim düzeylerinin ebeveyn öz yeterliği üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Özkul, 2015). Belsky (1984) annelerle gerçekleştirdiği araştırmasında ebeveynlik algısının; çocuklarının özellikleri, ebeveynin kişilik yapısı, ebeveynin sahip olduğu ya da olmadığı sosyal destek ile ilişkili olduğunu belirtmiştir.

Yüksek ebeveyn öz yeterliğe sahip annelerin ebeveynlik becerilerine olan inancı, çocukları ile olumlu iletişim kurabilmelerinde, çocuklarına yeterli seviyede uyarıcı sağlamalarında etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra, ebeveyn öz yeterliğinin yüksek olmasının, çocukların isteklerine karşı özenli ve doğru tepkilerin belirlenmesinde, ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimde, çocuğun bakımı ile ilgili sorumluluklarda başarı duygusunun yaşanmasında etkili olduğu görülmektedir (Kılıçarslan, 2007).

Ebeveynin öz yeterliğinin yüksek olması çocuk üzerinde olumlu etkiler oluştururken, düşük ebeveyn öz yeterliğinin de çocuk üzerindeki etkileri kaçınılmazdır. Çünkü; çocuğun gelişimini doğrudan etkilediği belirtilen ebeveyn öz yeterliği, ebeveynlik davranışlarının da etkin bir belirleyicisidir. Annenin çocuğuna karşı takındığı olumsuz tavır, çocuktaki davranış problemlerini çözmedeki başarısızlığı da düşük ebeveyn öz yeterliğinden kaynaklanmaktadır (Büyüktaşkapu, 2012; Coleman ve Karraker, 2003).

2.2.3. Ebeveynlik Öz Yeterliği İnançlarının Gelişimi

Grusec, Hastings ve Mammone (1994), ebeveyn öz yeterliğine ilişkin bilişsel yapıların oluşumu üzerine yaptığı çalışmada, ebeveyn öz yeterliğine ilişkin inançlara etki eden üç kaynak olduğunu belirtmişlerdir. Bu kaynaklar; ebeveynlerin kendi anne ve babaları ile yaşamış olduğu etkileşimler, çocukları ile olan deneyimleri ve kültürel yapıdır. Yaşanılan çevrenin ve toplumun ebeveynlik uygulamalarında etkisi bulunmaktadır. Anne ve babalar, yaşadıkları çevrenin çocuğa ilişkin inançlarından, tutumlarından ve çocuk yetiştirmede sürecindeki uygulamalarından etkilenmektedir ve genellikle yaşantılarında bu etkilerin izlerini çocuklarına yansıtmaktadır (Aksoy ve Diken, 2009).

Anne ve babaların ebeveyn öz yeterlikleri, bilişsel, çevresel, duygusal ve davranışsal etmenlerden etkilenmektedir (Bandura, 1977). de Montigny ve Lacharite (2005), ebeveyn öz yeterliğinin gelişimine etki eden temel etkenleri belirlemişlerdir. Bunlar, annenin bedensel ve ruhsal durumu, toplumsal onay, model alınan kişi, deneyimlerdir. Örneğin, anne olmadan önce çocuk bakımına ilişkin tecrübelerin ebeveyn öz yeterliğini güçlendirdiğini belirtmişlerdir.

Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Duygusal İstismar ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Güler, Uzun, Boztaş ve Aydoğan (2002)'ın, çocuklara uygulanan duygusal istismarı ve fiziksel veya ihmal davranışlarını ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla Sivas'ta yaşayan 143 aile ile yaptığı çalışmada, yüz yüze görüşmeler yapılarak sosyo demografik özellikler ve duygusal istismar davranışları ile ilgili anket sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmanın bulgularına göre; annelerin çocuklarına en az bir kez fiziksel istismar ya da ihmal davranışı uygulamaktadırlar. Araştırmanın sonuçlarına göre; annelerin çocuk sayısı ve eşinden gördükleri şiddet durumu ile çocuklarına uyguladıkları ihmal ve istismar arasında ilişki olduğu da ifade edilmiştir.

Keser, Odabaş ve Elibüyük (2010) anne ve babaların çocuk istismarı ve ihmaline yönelik tutum, bilgi ve deneyimlerini ortaya çıkarmak amacıyla yaptıkları çalışmaya 100 anne ve baba katılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, ebeveynlerin %90'ının çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgilerinin olmadığı saptanmıştır. Anne ve babaların

%36'sı bir istismar olayı durumunda yasal makamlara başvuracağını, %7,6'sı yakın çevresiyle paylaşacağını, %8,9'u problemi kendisini çözmeyi deneyeceğini, %47,5'i ise sakın kalmayarak intihar ve cinayet gibi yollara başvuracağını belirtmektedir.

Demirkapı Şahin (2013)'in "Çocukluk çağı travmalarının duygu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi"ni araştırdığı çalışmada verileri "Genel Bilgi Formu", "Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ)", "Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ)", "Kimlik Duygusu Değerlendirme Aracı (KDDA)", "SCID I" ve "SCID II" kullanılarak toplanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasına 635 kişi katılmıştır. Çocuk çağı travmaları yaşadığı belirlenen 69 kişiyle çalışmanın ikinci aşaması tamamlanmıştır. Araştırma sonucunda; özellikle duygusal istismar ile kimlik bocalaması ilişkisinde duygu düzenleme güçlüğü'nün kısmi aracı değişken olduğu, fiziksel istismara göre duygusal istismarın daha yaygın olduğu görülmüştür.

Kanak (2015), duygusal ihmal ve istismar farkındalığına yönelik yaptığı araştırmada okul öncesi öğretmenliği eğitimine devam eden 60 öğrenciye "Duygusal İhmal/İstismara Yönelik Bilgi ve Farkındalık Aracı" uygulamıştır. Kontrol grubu olarak da 60 öğrenci seçilmiştir. Dokuz hafta süreyle deney grubuna eğitim verilmiş, eğitim almayan grupta herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Araştırma sonucunda, eğitim alan grubun reddetme, görmezden gelme, aşağılama, tek bırakma, tehdit, karşılaştırma ve ayrımcılık yapma alt ölçeklerinde eğitim almayan gruptan daha yüksek düzeyde puanlar aldıkları ifade edilmiştir.

Pekdoğan (2016), 4 -6 yaş aralığında çocuğa sahip 235 anneyle yapılan çalışmada, annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenlerle olan ilişkisini incelemek amacıyla "İstismar Farkındalık Ölçeği-Ebeveyn Formu" uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; çalışan annelerin çocuklarının daha az istismara maruz kaldığı ve annelerin yaşı arttıkça da istismar potansiyellerinin azaldığı belirtilmiştir.

Çetin ve Özözen Danacı (2016)'nın "0-6 yaş çocuklara sahip ebeveynleri çocuk istismarı potansiyellerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi" isimli araştırmasına Düzce ili merkezinde ikamet eden 92 anne ve 66 baba olmak üzere toplam 158 ebeveyn katılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; anne ve babanın çocuk istismarı potansiyelinin çocuğun yaş ve cinsiyetine göre değişmediği görülürken, evdeki kişi

sayısı, aylık ortalama gelir düzeyi ve yaşanan yerleşim birimine göre ebeveynlerin çocuk istismarı potansiyelinde farklılıklar olduğu görülmüştür.

Ebeveyn Öz Yeterliği ile İlgili Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Zembat, Balat, Çinko, Şengül ve Acar (2008)'in çalışmasının amacı Berkeley Ebeveyn Özyeterlilik Ölçeği-Okul Öncesi Formunun Türk ebeveynlere uyarlanması ve ebeveynlerin öz yeterlik düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini beş altı yaş arasında çocuğu olan 284 anne ve 66 baba oluşturmaktadır. Araştırmanın sonucunda, annelerin çalışma durumları ile duygusal kontrol öz yeterlik düzeyleri arasında çalışmayan anneler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Ayrıca, ebeveynlerin sahip olduğu çocuk sayısı ile duygusal kontrol öz yeterlik düzeyleri arasında tek çocuklu ebeveynler lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Büyüktaşkapu (2012) bir ile üç yaş grubunda çocuğu olan annelerin öz yeterlik düzeyleri ve çocuklarının gelişim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmaya çocuğu bir-üç yaş arasında olan ve normal gelişim gösteren 60 anne dâhil olmuştur. 40 Annelere "Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği" ve çocuklara "Ankara Gelişim Envanteri" uygulanmıştır. Araştırmaya katılan annelerin öz yeterlik düzeyleri ile çocuklarının sosyal becerileri ve öz bakım gelişimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Annelerin öz yeterlik düzeylerinin en yüksek olduğu becerilerin duygusal yeterlik ve duyarlı tepki verme, bakım-ilgi, değer verme ve en düşük olduğu becerilerin ise disiplin/kısıtlama, oyun ve öğretme olduğu tespit edilmiştir.

Gülay Ogelman ve Çiftci Topaloğlu (2013) yaptıkları araştırmada 4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırmanın örneklemini, 227 çocuk ve ebeveynleri oluşturmaktadır. Mesleklerine göre annelerin ebeveyn öz yeterliği algıları anlamlı bir fark gösterirken, babaların ebeveyn öz yeterliği algılarında anlamlı bir farklılık söz konusu olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Çocukların sosyal yetkinlik puanları cinsiyetlerine, anne-baba mesleğine ve anne-baba eğitim durumuna göre; saldırganlık puanları, anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür.

Balat (2014) araştırmasında okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların annelerinin öz yeterlik ve depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 135 okul dönem çocuğunun annesi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, "Demografik Bilgi Formu", "Beck Depresyon 41 Envanteri" ve "Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği-Okul Öncesi Formu" kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, annelerin toplam öz yeterlik, anneliğe özgü öz yeterlik ve çocuğa kazandırabilecekler öz yeterlik düzeyi ile depresyon düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Balat ve Yılmaz (2014) annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile ebeveynlik öz yeterlik algılarını araştırmışlardır. Araştırmanın amacı, annelerin çocuk yetiştirme tutumları ile öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu amaçla, veri toplama aracı olarak "Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği" ve "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği-PARI" kullanılmıştır. Araştırmaya okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 94 çocuğun annesi dâhil edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, aşırı koruyucu çocuk yetiştirme tutumu ile ebeveyn öz yeterliği anneliğe özgü strateji alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrıca, baskıcı ve katı disiplinli çocuk yetiştirme tutumu ile ebeveyn öz yeterlik düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu öne sürülmüştür.

Balat, Sezer ve Tunçeli (2014) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi dönem çocukların annelerinin öz yeterlik ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çocuğu anaokullarına devam eden 135 anne araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılan annelere "Demografik Bilgi Formu", "Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği Okul Öncesi Formu" ve "Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre annelerin "anneliğe özgü strateji" ve "çocuğa kazandırılacaklar" öz yeterlik düzeyleri ile sürekli öfke düzeyleri arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Araştırmanın sonucunda, annelerin ebeveynlik öz yeterlik düzeyleri ile öğrenim durumları arasında anlamlı ilişki olmadığı da bulunmuştur.

Çiçekler, Büyükbayraktar, Er ve Pirpir (2014)'in annelerin mükemmeliyetçilik ve öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, bir ile üç yaş arasında normal gelişim gösteren 139 çocuğun annesi ile çalışılmıştır. Annelerin öz yeterlik ve mükemmeliyetçilik düzeylerini belirlemek amacıyla "Anne-Babalık Becerilerinde Öz yeterlik Ölçeği" ve "Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği" kullanılmıştır. Çalışma

sonucunda, annelerin öz yeterlik ve mükemmeliyetçilik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, annelerin öz yeterlik düzeyleri ile çalışma durumları ve eğitim düzeyleri açısından çalışan ve lisans mezunu olan anneler lehine anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Dursun ve Bıçakçı (2015) araştırmalarında bir-üç yaş aralığında bebeğe sahip annelerin ebeveynlik öz yeterliliklerini ve ebeveynlik öz yeterlik düzeylerinde etkili 42 olabilecek faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu normal gelişim gösteren 156 bebek oluşturmaktadır. 156 bebek ve anneleri ile ilgili demografik bilgiler için "Genel Bilgi Formu" ve annelerin öz yeterlik düzeylerini belirlemeye yönelik olarak "Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği (1-3 Yaş)" kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında, annenin çalışma durumu ile annelerin duyarlı tepki verme, bakım-ilgi, değer verme, öğretme ve günlük işler/bakım/yapılandırma öz yeterlik becerilerinde istatistiksel olarak çalışan anneler lehine anlamlı farklılık görülmüştür.

Gözübüyük (2015) çalışmasında annelerin öz yeterlik algıları, sözel etkileşim uygulamaları ile çocukların gelişimleri arasındaki ilişkiyi değerlendirmiştir. Bu çalışmada bir üç yaş arasında normal gelişim gösteren 91 çocuğun annesi ile çalışılmıştır. Araştırmada, veriler "Anne Babalık Görevlerinde Öz Yeterlik Ölçeği (1-3 Yaş)", "Annelerin Sözel Etkileşim Uygulamaları ve Çocuk Yetiştirme İnançları Skalası", "Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE)" ve "Aile Bilgi Formu" ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, annelerin öğretme ve günlük işler öz yeterlik düzeyleri ile çocuklarının dil, ince ve kaba motor becerileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır. Araştırmanın diğer bir bulgusu ise, annelerin kullandıkları sözel etkileşim uygulamaları ile öz yeterlik düzeyleri arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğudur.

Buluş ve Samur (2017) araştırmasında çocukların sosyal duygusal uyum düzeyi ile ebeveynlerinin benlik saygısı, temel ihtiyaçları ve öz yeterlikleri arasındaki ilişkiyi belirlemeye çalışmıştır. Çalışmanın araştırma grubunu okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden beş-altı yaş arası 208 çocuk ve annesi oluşturmaktadır. Veriler "Kişisel Bilgi Formu", "Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme-30 Ölçeği (SYDD-30)", "Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği", "Temel İhtiyaçlar Ölçeği" ve "Genel Öz Yeterlilik İnanç Ölçeği (GÖYİÖ)" uygulanarak elde edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, beş altı yaş çocukların sosyal yetkinlik düzeyi ile ebeveynlerinin öz yeterlik düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Çocukların kırgınlık-saldırganlık

düzeı ve anksiyete-içedönüklük düzeı ile annelerin öz yeterlik düzeıleri arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişki bulunmuştur.

Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Duygusal İstismar ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Maciejewski ve Mazure (2006) tarafından yapılan çalışmada, çocukluğunda duygusal istismar yaşantısı olan bireylerin yetişkinlikte major depresyon başlangıcı arasındaki bağlantı araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 25 örneklem ve 25 kontrol grubu hastadan oluşmuştur. Araştırmanın sonucuna göre çocukluğunda duygusal istismar yaşantısı olan bireylerin, yetişkin olduklarında major depresyon tanısı alma ihtimallerinin diğer bireylere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Allen (2008) tarafından yapılan çalışmada, çocukluk döneminde yaşanan duygusal istismar türlerinin uzun vadede ruh sağlığına etkisi olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, 268 kişi oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre, çocukluk çağında yaşanan duygusal istismar türlerinin genç yetişkinlikte farklı tipte duygusal bozukluklara sebep olduğu, duygusal istismar türleri ile bazı psikolojik bozukluklar arasında çok yönlü ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Duygusal istismar çeşitleri ile depresyon, anksiyete, somatik yakınmalar ve borderline kişilik bozukluğu arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Çocukluk döneminde yaşanan reddedilme, tehdit edilme, korkutulma gibi duygusal istismar türlerinin, ilerleyen yıllarda somatik yakınmaların ve anksiyetenin önemli bir yordayıcısı olduğu; depresyon ve borderline kişilik bozukluğu ile erken çocukluk döneminde ilgi-sevgi görme gereksiniminin görmezden gelinmesi arasında anlamlı ilişkiler olduğu; bakım veren bireyin çocuğu aşağılama davranış sıklığının yalnızca borderline kişilik bozukluğunu yordadığı bulgulanmıştır.

Lowell, Renk ve Adgate (2014) çocukluk istismar deneyimleri ve sonraki davranışlar arasındaki ilişkide bağlanmanın rolünü inceledikleri araştırmaya 494 kişi katılmıştır ancak 70 kişinin cevapları geçersiz sayılarak, 424 kişi çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırma sonucunda hem çocukluk dönemi istismar deneyimleri (özellikle duygusal istismar) ve bağlanma (özellikle anne ve akranlara bağlanma) daha sonraki duygusal ve davranışsal sonuçları anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca, çocukluk dönemi istismar ve sonuçları arasındaki ilişkide bağlanma anlamlı bir

değişken olarak katkıda bulunmaktadır. Güvenli bağlanma, çocukluk dönemi istismar deneyimleri bağlamında uyumsuz duygusal ve davranışsal sonuçlara karşı koruyucu bir faktör olarak hizmet ettiği görülmüştür.

Racine, Plamondon, Madigan, McDonald ve Tough (2018), annenin olumsuz çocukluk deneyiminin bebek gelişimine etkisini incelediği boylamsal araştırmanın örneklemini, gebelik sürecinde araştırmaya dahil olan 1994 anne (yaş ortalaması:31) ve bebekleri oluşturmuştur. Araştırmanın sonucunda; annenin olumsuz çocukluk deneyimlerinin çocukların 12 ayına kadar olan etkileri biyolojik sağlık riskleri (hamilelik sağlık riskleri ve doğum sırasında bebek sağlığına yönelik riskler) ve psikososyal riskler (gebelik sırasında anne kaynaklı psiko-sosyal risk ve bebeklikte anne kaynaklı saldırgan davranış) olarak saptanmıştır.

Riva Crugnola, Ierardi, Bottini, Verganti ve Albizzati (2019)'nin ergen ve genç yetişkin annelerin çocukluk örselenme yaşantılarının anne ve bebeğin bağlanmasına, etkileşimine ve duygusal düzenlemesine etkisini incelediği araştırmaya 63 anne ve bebeği katılmıştır. Araştırma sonucunda; çocukluk çağında kötü muameleye maruz kalan annelerin çocuklarıyla arasında “olumsuz duygu regülasyonu” daha çok görülürken “Pozitif ve Nötr Regülasyon” daha az görülmektedir. Ayrıca annenin çocukluk örselenme yaşantısının, annenin yaşının genç olmasıyla bağlantılı olarak anne-bebek duygusal regülasyonunun olumsuz etkilenme riskini arttırdığı bulunmuştur.

Ebeveyn Öz Yeterliği ile İlgili Yurt Dışında Yapılmış Araştırmalar

Sanders ve Woolley (2004), çalışmalarında anne öz yeterliği, işlevsiz disiplin uygulamaları ve çocuk davranışları arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Özellikle davranış sorunları olan 2 ile 8 yaş arasındaki çocukların annelerinin (klinik grup:45 klinik dışı grup:79) üç düzeydeki öz yeterliliğine (küresel, alan adı ve göreve özgü) olarak değerlendirilmiştir. Küresel, alan adı ve göreve özgü öz yeterlik önlemleri anneler tarafından tamamlanmıştır. Klinik anneleri diğerlerine göre görevlerinde daha düşük öz yeterlik bildirmiştir fakat sadece görevlerinden birinde daha düşük öz yeterlik bildirmemiştir. Sonuç olarak disiplinin öz yeterliğin belirleyicisi olduğu ortaya çıkmıştır. Bulgular, ebeveynlerin hem evde hem de toplumda ebeveynlik bağlarının geliştirmesinin ebeveynlik stratejilerinin gelişmesinde önemli rol oynadığını göstermektedir.

Iruka (2005), çalışmasında ebeveyn öz yeterliliği ile aile katılımı ve anaokulu çocuklarının okula hazır olma durumu arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Ebeveyn öz yeterlik eksikliğinin, okul öncesi okula hazırlık ve veli katılımı etkinlikleriyle ilgili tedbirler geliştirmiş ve bunları doğrulamıştır. Model olarak Yapısal Eşitlik Modelini kullanmıştır. Yapısal eşitlik modeline göre şu soruları araştırmıştır: Birinci araştırdığı soru veli katılımının öz yeterliliği etkileyip etkilemediği, ikinci araştırdığı soru ise veli katılımının çocukların öğrenme yaklaşımları ile öz yeterliliği arasında aracı olup olmadığıdır. Yapısal eşitlik modeline göre öz yeterlik ve veli katılımı arasında ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Ek olarak da veli katılımı ebeveyn öz yeterlik ve okula hazır olma durumu arasında arabulucu olarak hizmet ettiği görülmüştür.

Suzuki, Holloway, Yamamoto ve Mindnich (2009) araştırmalarında, Japonya ve Amerika'daki annelerin ebeveynlik öz yeterlik algılarını destekleyen veya engelleyen faktörleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmaya beş altı yaş grubundaki çocukların 121'i Amerika'da ve 114'ü Japonya'da yaşayan anneleri dâhil edilmiştir. “Ebeveynlik Öz Yeterliliği (Parenting Self-Efficacy)”, “Çocukluk Ebeveyn Desteği (Childhood Parental Support)” ve “Sosyal Destek (Social Support)” anketleri araştırmaya katılan anneler tarafından doldurulmuştur. Araştırma sonuçları her iki ülkede de yüksek ebeveynlik öz yeterlik düzeyine sahip annelerin, ebeveyn desteğiyle ilgili daha pozitif çocukluk anılarına sahip olduğunu ve eşleri ile arkadaşlarının desteğinden duydukları memnuniyet düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Japonya'da yaşayan annelerin öz yeterlik düzeyinin daha düşük olduğu ve eşlerinin desteğinden daha az memnun oldukları tespit edilmiştir.

Leahy-Warren, McCarthy ve Corcoran (2009), yaptıkları araştırmada ilk kez anne olanlarda ebeveyn öz yeterliliği, sosyal destek ve doğum sonrası depresyonunu incelemişlerdir. Doğumdan 6 hafta sonrası için annelere verilen sosyal desteğin ebeveyn öz yeterliliğine ve doğum sonrası depresyonuna olan ilişkisi ölçülmüştür. Verilerin toplanmasında “Sosyal Destek Anketi”, “Algılanan Anne Ebeveyn Öz-Yeterlik Ölçeği” ve “Edinburgh Doğum Sonrası Depresyon Ölçeği” kullanılmış ve veriler paket olarak toplanıp analiz edilmiştir. 6 haftalık olan 410 anne ile anketler toplanmıştır. Sonuç olarak fonksiyonel desteğin doğum sonrası depresyon ile ilişkileri anlamlı bulunmuştur. Resmi olmayan sosyal destek ve doğum sonrası depresyon, ebeveyn öz yeterliliği ve doğum sonrası depresyon, gayri resmi sosyal destek ve ebeveyn öz yeterliliği arasında ilişkiler

bulunmuştur. Bu dönem annelerin sağlıklı ve esen bir dönem geçirebilmesinde aile ve arkadaşlarının rol aldığı önemli bir dönemdir ayrıca sağlık politikası ve klinik kılavuzlarının geliştirilmesi toplumsal desteğin tanınması ve işlevselleştirilmesi ebeveyn öz yeterliliğini artırmaktadır.

Pierce, Kaczor, Aldridge, O'Flynn ve Lorenz (2010) tarafından yapılan araştırmada annelerin öz yeterlik ve saldırgan-tepkisel davranışları boylamsal olarak incelenmiştir. Çalışmaya dâhil edilen 1836 anne, çocukları 4.5, 16.6 ve 28.5 aylıkken "Bebeklere Yönelik Ebeveyn Biliş ve Davranış Ölçeği (The Parental Cognitions and Conduct Toward the Infant Scale)"ni doldurmuşlardır. Bu ölçek ebeveyn öz yeterliği ve saldırgan-tepkisel davranışları da içeren dört alt ölçekten oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, annelerin öz yeterlik düzeyleri ile çocuklarının yaşları arasında anlamlı farklılık bulunamazken annelerin saldırgan-tepkisel davranışları ile çocuklarının yaşları arasında daha büyük çocuklar lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür.

Sevigny ve Loutzenhiser (2010) 18-36 aylık çocukların anne ve babalarının öz yeterliklerini yordayan faktörleri incelemek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya 18-36 aylık çocukların ilk defa anne baba olan ebeveynleri dâhil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Anne Babalık Becerilerinde Öz Yeterlik Ölçeği (1-3 Yaş)", "Genel Öz Yeterlik Ölçeği", "Beck Depresyon Envanteri-II", "Ebeveyn Günlük Olaylar Envanteri", "Bebek Karakter Özellikleri Ölçeği", "Çift Uyum Ölçeği" ve "Aile Değerlendirme Ölçeği" kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, annelerin ebeveynlik öz yeterliklerini genel öz yeterlik, kişisel özellikler, ebeveynlik stresi, depresyon semptomları ve ilişkisel fonksiyonların (evlilik doyumu ve ilişkisel fonksiyonlar) yordadığı bulunmuştur.

Murdock (2013) ebeveyn öz yeterliği ve ebeveynlik rolleri üzerine bir araştırma yapmıştır. Araştırmaya üç beş arasında çocuğu olan 49 anne ve 33 baba dâhil edilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği", "Genel Öz Yeterlik Ölçeği", "Pozitif-Negatif Etki Ölçeği", "Ebeveyn Davranış Envanteri" ve "Eyberg Çocuk Davranış Envanteri" kullanılmıştır. Araştırma sonuçları hem anneler hem de babalar için ebeveyn öz yeterliği ile genel öz yeterlik arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, annenin düşmanca ya da zorlayıcı ebeveynlik davranışları ile ebeveynlik öz yeterlik düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu ve annelerin destekleyici ebeveynlik davranışları ile öz yeterlik düzeyleri

arasından pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca, çocukların davranış problemlerinin annelerin ebeveynlik öz yeterliğini yordadığı tespit edilmiştir.

Abarashi, Tahmassian, Mazaheri, Panaghi ve Mansoori (2014) tarafından yapılan araştırmada zihin gelişiminin önemli bir parçası olan pozitif anne çocuk etkileşimini artırarak üç yaş ve daha küçük çocuklar için Dünya Sağlık Örgütü Uluslararası Çocuk Gelişim Programı'nın etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmaya dâhil edilen 40 anne kontrol ve deney grubu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kontrol grubundaki annelere eğitim verilmezken deney grubunda yer alan annelere altı hafta boyunca Dünya Sağlık Örgütü uluslararası çocuk gelişim programı uygulanmıştır. Veri toplama aracı olarak "Demografik Kontrol Listesi" ve annelerin öz yeterlik düzeylerini belirlemek amacıyla "Ebeveyn Kendini Temsil Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonuçları incelendiğinde, deney grubundaki annelere verilen eğitimin annelerin öz yeterlik düzeylerini artırdığı görülmektedir. Diğer yandan, kontrol grubunda yer alan annelerin öz yeterlik ön test ve son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Kwan, Kwok ve Ling (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ebeveynlik stresi, ebeveynlik öz yeterliği, ebeveynlik birliği ve evlilik doyumu arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmaya iki-altı yaş arası çocuğu olan 2029 baba ve 1430 anne katılmıştır. Araştırmada veriler "Evlilik Memnuniyeti İndeksi", "Ebeveyn Stresi İndeksi", "Ebeveyn Yeterlik Algısı Ölçeği" ve "Ebeveyn Birliği Envanteri" F aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda annelerin ebeveynlik stresleri ile evlilik doyumları arasında negatif ilişki bulunurken annelerin ebeveynlik birliği, ebeveynlik öz yeterlikleri ve evlilik doyumları arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür.

Mouton ve Roskam (2015) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlik deneyimi üzerinde sosyal öğrenme teorisinin olumlu geribildirim ve sosyal kıyaslama süreçlerini kullanarak annelerin öz yeterliğinin geliştirilip geliştirilemeyeceğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunda yer alan beş-altı yaş grubu 42 çocuk ve anneleri deney ve kontrol grubu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Çalışmanın sonucu incelendiğinde, öz yeterliğini geliştirmeye yönelik pozitif geribildirim verilen annelerin çocuklarına karşı daha olumlu davranışlar sergiledikleri ve çocuklarının da annelerine karşı daha olumlu davranışlar sergilediği görülmüştür. Ayrıca, ebeveyn öz yeterliğinin sosyal kıyaslama ve olumlu geribildirim yoluyla geliştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyelleriyle ebeveyn öz yeterlilik algıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlamaktadır. Tarama modellerinin bir türü olan ilişkisel tarama modeli, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2002). Araştırmada ilişkisel tarama modelinin seçilmesinin nedeni, değişkenler arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak ölçülmesi ve var olan ilişkinin düzeyinin belirlenmesidir. Ayrıca çalışmada 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin yaş, eşinin yaşı, çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, çocuğun cinsiyeti, eğitim düzeyi, eşinin eğitim düzeyi, aile yapısı, ailenin gelir durumu ve meslek değişkenlerine göre duygusal istismar ve öz yeterliliğin farklılık gösterip göstermediği araştırılırken karşılaştırmalı tarama modelinden yararlanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın örneklemini, İç Anadolu Bölgesinde orta ölçekli bir il merkezinde yaşayan ve 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan anneler oluşturmaktadır. Evren içerisinden, seçkisiz örneklem yöntemlerinden basit seçkisiz örneklem ile çalışmanın örneklemini belirlenmiştir. 2020 yılının kasım ayında online anket doldurma yöntemi ile seçkisiz örneklem yoluyla ölçme araçlarını dolduran 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan 553 anneden veri toplanmıştır. Sonuç olarak, 553 anne çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Araştırmaya katılan 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan annelere ilişkin demografik bilgilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler	Alt kategoriler	N	%
Yaş	20-27 yaş	166	30,0
	28-34 yaş	209	37,8
	35 yaş üzeri	178	32,2
Eşinin Yaşı	21-30 yaş	149	26,9
	31-40 yaş	263	47,6
	40 yaş üzeri	141	25,5
Çocuk Sayısı	Tek çocuk	189	34,2
	2 çocuk	208	37,6
	3 ve üzeri çocuk	156	28,2
Çocuğun Doğum Sırası	İlk	311	56,2
	Ortanca	68	12,3
	Son	174	31,5
Çocuğun Cinsiyeti	Kız	257	46,5
	Erkek	296	53,5
Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	17	3,1
	İlkokul	61	11,0
	Ortaokul	121	21,9
	Lise	104	18,8
	Üniversite	250	45,2
Eşinin Eğitim Düzeyi	Okuryazar değil	9	1,6
	İlkokul	67	12,1
	Ortaokul	101	18,3
	Lise	130	23,5
	Üniversite	246	44,5
Aile Yapısı	Çekirdek aile	458	82,8
	Geniş aile	95	17,2
Ailenin Gelir Durumu	0-1000 TL	40	7,2
	1001-3000 TL	195	35,3
	3000-5000 TL	159	28,8
	5001+ TL	159	28,8
Meslek	Ev hanımı	307	55,5
	Sağlık personeli	61	11,0
	Öğretmen	92	16,6
	Diğer (akademisyen, memur, avukat, serbest meslek, mimar-mühendis, çiftçi)	93	16,8

Tablo 1'de görüldüğü üzere, çalışma grubunun %30'u 20-27 yaş %37,8'i 28-34 yaş, %32,2'i ise 35 yaş üzeri annelerden oluşmaktadır. Çalışma grubundaki babaların %26,9'u 21-30 yaş, %47,6'sı 31-34 yaş ve %25,5'i se 40 yaş üzerindedir. Çocuk sayısı değişkenine göre; annelerin %34,2'si tek çocuk, %27,6'sı iki çocuk ve %28,2'si üç ve üzeri çocuğa sahiptir. Çalışma grubundaki annelerin çocuğu %56,2'si ilk çocuk, %12,2'si ortanca çocuk ve %31,5'i son çocuktan oluşmaktadır. Çalışma grubundaki annelerin %3,1'i okur yazar değil, %11,0'i ilkokul, %21,9'u ortaokul, %18,8'i lise ve %45,2'si

üniversite eğitim düzeyine sahiptir. Çalışma grubundaki annelerin eşlerinin eğitim düzeyine göre incelendiğinde; %1,6'sı okuryazar değil, %12,1'i ilkököl, %18,3'ü ortaokul, %23,5'i lise ve %44,5'si üniversite eğitim düzeyinden oluşmaktadır. Çalışma grubundaki annelerin aile yapısı değişkenine göre; %82,8'i çekirdek aile ve %17,2'si geniş aileden oluşmaktadır. Çalışma grubundaki ailelerin gelir durumu değişkenine göre; %7,2'si 0-1000 TL, %35,3'ü 1001-3000 TL, %28,8'i 3000-5000 TL ve %28,8'i ise 5001+ TL gelire sahiptir. Çalışma grubunun %55,5'i çalışmayan ev hanımı, %11,8'i sağlık personeli, %16,6'sı öğretmen ve %16,8'i ise diğer (akademisyen, memur, avukat, serbest meslek, mimar-mühendis, çiftçi) mesleklerden oluşmaktadır (Tablo 1).

3.3. Verileri Toplama Araçları

Araştırmada 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveyn annelerin duygusal istismar potansiyellerini belirlemek amacıyla "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği", araştırmada çocukların ebeveynlerinin ebeveynlik becerileriyle ilgili öz yeterlik algılarını belirlemek amacıyla "Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin demografik verilerini elde etmek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Veri toplama araçlarına ilişkin detaylı bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada katılımcıların demografik verilerini belirlemek amacıyla, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin yaşı, babaların yaşı, çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, çocuğun cinsiyeti, eğitim düzeyi, eşinin eğitim düzeyi, aile yapısı, ailenin gelir durumu ve meslek değişkenleri yer almaktadır.

3.3.2. "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ)"

3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ), Pekdoğan ve Kanak tarafından geliştirilmiştir (Pekdoğan ve Kanak, 2018). Ölçek 50 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlere yönelik hazırlanmış olup, duygusal istismar potansiyellerini ölçmeyi hedeflemektedir. DİPÖ, Pekdoğan ve Kanak (2019) tarafından geliştirilmiştir. 50 maddeden oluşan nedensel ve önleyici olmak üzere iki alt boyutu olan ölçme aracı 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin

duygusal istismar potansiyellerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Likert tipi olan ölçme aracı, hiçbir zaman (1), nadiren (2), ara sıra (3), çoğu zaman (4), her zaman (5) " ifadelerini içermektedir. Nedensel alt boyutu, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismara neden olan davranışlarını ölçmektedir. Bu boyutta çocuğu cezalandırma, isteklerini görmezden gelme, odaya kapatma, tehdit etme görmezden gelme gibi ifadeler yer almaktadır. Ölçme aracının nedensel alt boyutunda 29 madde yer almaktadır. Bu boyuttan elde edilecek, en düşük puan 29, en yüksek puan ise 145'dir. Nedensel alt boyutunda ters puanlanan madde yer almamaktadır. Yüksek puan ebeveynlerin, çocuklarına yönelik duygusal istismar potansiyellerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçme aracının önleyici alt boyutu ise, ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismarı önleyici maddeleri içermektedir. Bu boyutta çocuğu mutlu etmek, ona saygı duymak, sarılmak, çocuğun duygularını rahatça ifade etmesi, açık iletişime ilişkin maddeler yer almaktadır. Önleyici alt boyutunda 21 madde yer almaktadır. Maddelerin tamamı ters puanlanmaktadır. Bu boyuttan elde edilebilecek en düşük puan 21, en yüksek puan 105'dir. Yüksek puan ebeveynlerin çocuklarına yönelik duygusal istismarı önleme davranışlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin güvenilirlik katsayıları incelendiğinde ise, nedensel 1 ve önleyici alt boyutlarının cronbach alfa güvenilirlik katsayıları ,96 olarak, ölçeğin tamamının güvenilirlik katsayısı ise ,97 olarak hesaplanmıştır (Pekdoğan ve Kanak, 2019). Bu çalışmada ise ölçeğin nedensel alt boyutuna ilişkin cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ,86 olarak önleyici alt boyutuna ilişkin cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ,85 olarak ölçeğin tamamının güvenilirlik katsayısı ise ,90 olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği (EÖYÖ)

Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği (EÖYÖ), Guimond, Moore, Aier, Maxon ve Diken (2005) tarafından geliştirilen ve Diken'in (2007) Türkçe'ye uyarladığı, Cavkaytar ve ark. (2014) güncellediği, yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin ebeveynlik becerileriyle ilgili öz yeterlik algılarını ölçmek için kullanılan bir ölçektir. Ölçek 7'li Likert tipi bir derecelendirme ölçeği olup, toplam 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten en düşük 17 puan en yüksek 119 puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça öz yeterlik düzeyi de artmaktadır. Ölçeğin Cronbach's Alpha iç tutarlık katsayısı 0,95 olarak bulunmuştur. Ölçeği oluşturan 17 maddenin tamamı üzerinden madde toplam korelasyonu yapıldığında maddelerin madde toplam korelasyonları .52 ile .83 arasında değişmektedir. Ölçeğin, güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin yapılan araştırmaların bulguları

incelendiğinde, orijinal ölçektekinin aksine ölçeğin tek boyutlu olduğu ve Türkiye’deki ağır ve orta derecede zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip anne babaların ebeveynlik öz yeterlik düzeylerini belirlemede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir araç olduğu düşünülmektedir (Cavkaytar ve ark. 2014). Bu araştırmada Ebeveyn öz yeterlik ölçeğinde bulunan 17 madde için Cronbach’s Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,95 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada, 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyeli düzeylerinin annenin yaşı, babanın yaşı, çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, ailenin gelir durumu ve meslek değişkenlerine göre analizinde, Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği’nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutunda dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için “Kruskal Wallis H” kullanılmıştır. Ebeveynlerin duygusal istismar potansiyeli düzeylerinin çocuğun cinsiyeti ve aile yapısı değişkenlerine göre analizinde, Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği’nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutunda dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için “Mann Whitney U” kullanılmıştır. Araştırmada, 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin öz yeterlilik düzeylerinin annenin yaşı, babanın yaşı, çocuk sayısı, çocuğun doğum sırası, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, ailenin gelir durumu ve meslek değişkenlerine göre analizinde, Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinde dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için “Kruskal Wallis H” kullanılmıştır. Ebeveynlerin öz yeterlilik düzeylerinin çocuğun cinsiyeti ve aile yapısı değişkenlerine göre analizinde, Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinde dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için “Mann Whitney U” kullanılmıştır. 3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyelleriyle ebeveyn öz yeterlilik algıları arasındaki ilişkiyi incelenirken, Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği’nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutu ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinde dağılım normallik varsayımını sağlamadığı için “Spearman Sıra Farkları” testi kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde öncelikle verilerin normallik varsayımının sınanmasına ilişkin bulgulara, daha sonra katılımcıların DİPÖ'nin “Nedensel” alt boyutu ve “Önleyici” alt boyutu ile “EÖYÖ”ne verdiği yanıtlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Verilerin Normallik Varsayımının Sınanmasına İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ'nin “Nedensel” alt boyutu ve “Önleyici” alt boyutu ile “EÖYÖ”nden elde ettikleri puanların normallik varsayımlarının sınanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nin Normallik Varsayımının Sınanmasına İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin “DİPÖ”nin “Nedensel” alt boyutu ve “Önleyici” alt boyutu ile “EÖYÖ”nden elde ettikleri puanların normallik varsayımlarının sınanmasına ilişkin Kolmogorov-Smirnov Testi analizleri ve betimleyici istatistikler incelenmiştir. Analiz sonuçlarına Tablo 2 ve Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 2. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den Elde Ettiği Puanlara Ait Kolmogorov Smirnov Testi Sonucu

Değişkenler	Test İstatistiği	s.d.	p
Nedensel Alt boyutu	,172	553	,000
Önleyici Alt boyutu	,117	553	,000
EÖYÖ	,172	553	,000

Tablo 2 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'ne ait puan dağılımlarının normallik varsayımını sağlamadığı görülmektedir ($p<,05$). Bu nedenle annelerin “DİPÖ”nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'ne ait puan dağılımlarının çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir.

Tablo 3'te dağılıma ilişkin çarpıklık basıklık katsayıları ve bazı betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 3. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Betimsel İstatistikler

Değişkenler	N	X	ss	Çarpıklık	Basıklık	Min.	Mak.
Nedensel	553	41,40	10,55	2,358	7,810	29	96
Önleyici	553	32,21	8,17	2,588	3,782	21	74

Tablo 4. Yaş Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Chi-Square	p
Nedensel	20-27 yaş	166	273,73	,101	,951
	28-34 yaş	209	278,20		
	35 yaş üzeri	178	278,65		
Önleyici	20-27 yaş	166	264,46	1,488	,475
	28-34 yaş	209	281,24		
	35 yaş üzeri	178	283,72		
EÖYÖ	20-27 yaş	166	297,03	5,607	0,61
	28-34 yaş	209	278,66		
	35 yaş üzeri	178	256,37		

Tablo 4 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettiği puanların yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir ($p>,05$).

4.3. Babaların Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların babaların yaş değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların eşlerinin yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği "Kruskal Wallis H Testi" ile incelenmiştir.

Tablo 5. Babaların Yaş Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Chi-Square	p
Nedensel	21-30 yaş	149	274,25	,486	,784
	31-40 yaş	263	274,22		
	40 yaş üzeri	141	285,09		
Önleyici	21-30 yaş	149	269,49	2,787	,248
	31-40 yaş	263	270,89		
	40 yaş üzeri	141	296,34		
EÖYÖ	21-30 yaş	149	300,81	7,389	,025
	31-40 yaş	263	278,05		
	40 yaş üzeri	141	249,89		

Tablo 5 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutundan elde ettiği puanların babaların yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir ($p>,05$). Annelerin EÖYÖ'den elde ettiği puanların eşlerinin yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenebilmek için gruplar arasında "Mann Whitney U Testi" yapılmıştır.

Tablo 6. Babaların Yaş Değişkenine Göre Annelerin EÖYÖ’nden Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişken	Grup	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra	U	p
EÖYÖ	21-30 yaş	149	217,66	32432,00	17930,000	,152
	31-40 yaş	263	200,17	52,646,00		
	21-30 yaş	149	158,14	235363,00	8621,000	,008*
	40 yaş üzeri	141	132,14	18632,00		
	31-40 yaş	263	209,87	55197,00	16602,000	,083
	40 yaş üzeri	141	188,74	26613,00		

*p<,05

Tablo 6 incelendiğinde, 21-30 yaş grubundaki eşlerin EÖYÖ’nden elde ettikleri puanların ($X = 158,14$), 40 yaş ve üzeri olan eşlerden ($X = 132,14$) anlamlı düzeyde ($U=8621,000$; $p=,008$) yüksek olduğu görülmüştür.

4.4. Çocuk Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ’nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ’den elde ettikleri puanların çocuk sayısı değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ’nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ’nden elde ettikleri puanların çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği “Kruskal Wallis H Testi” ile incelenmiştir.

Tablo 7. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Chi-Square	p
Nedensel	Tek	189	233,74	30,712	,000*
	2	208	277,00		
	3 ve üzeri	156	329,41		
Önleyici	Tek	189	234,45	36,123	,000*
	2	208	270,38		
	3 ve üzeri	156	337,38		
EÖYÖ	Tek	189	290,24	8,410	,015*
	2	208	288,51		
	3 ve üzeri	156	245,61		

*p<,05

Tablo 7 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den elde ettiği puanların çocuk sayısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir (p<,05). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenmek için gruplar arasında “Mann Whitney U Testi” yapılmıştır.

Tablo 8. Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra	U	p
Nedensel	Tek	189	182,49	34491,50		
	2	208	214,00	44511,50	16536,500	,006*
	Tek	189	146,24	27639,50	9684,500	
	3 ve üzeri	156	205,42	32045,50		,000*
Önleyici	2	208	167,51	34841,50		
	3 ve üzeri	156	202,49	31588,50	13105,500	,002*
	Tek	189	185,56	35071,50		,026*
	2	208	211,21	43931,50	17116,500	
EÖYÖ	Tek	189	143,89	27194,50		,000*
	3 ve üzeri	156	208,27	32490,50	9239,500	
	2	208	163,67	34044,00		
	3 ve üzeri	156	207,60	32386,00	12308,000	,000*
EÖYÖ	Tek	189	199,70	37744,00		
	2	208	198,36	41259,00	19523,000	,907
	Tek	189	185,54	35067,00		
	3 ve üzeri	156	157,81	24618,00	12372,000	,010*
	2	208	194,65	40487,00	13697,000	
	3 ve üzeri	156	166,30	25943,00		,011*

*p<,05

Tablo 8 incelendiğinde, iki çocuğu olan annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların (X =214,00), tek çocuğu olan annelerden (X =182,49) anlamlı düzeyde (U=16536,500; p=,006) yüksek olduğu görülmüştür. Üç ve üzeri çocuğu olan annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların (X =205,42), tek çocuğu olan annelerden (X =146,24) anlamlı düzeyde (U=9684,500; p=,000) yüksek olduğu görülmüştür. Üç ve üzeri çocuğu olan annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların (X =202,49), iki çocuğu olan annelerden (X =167,51) anlamlı düzeyde (U=13105,500; p=,002) yüksek olduğu görülmüştür. İki çocuğu olan annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların (X =211,21), tek çocuğu olan annelerden (X =185,56) anlamlı düzeyde (U=17116,502; p=,006) yüksek olduğu görülmüştür. Üç ve üzeri çocuğu olan annelerin

Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların ($X = 208,27$), tek çocuğu olan annelerden ($X = 143,89$) anlamlı düzeyde ($U=9239,500$; $p=,000$) yüksek olduğu görülmüştür. Üç ve üzeri çocuğu olan annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların ($X = 207,60$), iki çocuğu olan annelerden ($X = 163,67$) anlamlı düzeyde ($U=12308,000$; $p=,000$) yüksek olduğu görülmüştür. Tek çocuğu olan annelerin Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinden elde ettikleri puanların ($X = 185,54$), üç ve üzeri çocuğu olan annelerden ($X = 157,81$) anlamlı düzeyde ($U=12372,000$; $p=,010$) yüksek olduğu görülmüştür. İki ve üzeri çocuğu olan annelerin Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinden elde ettikleri puanların ($X = 194,65$), üç ve çocuğu olan annelerden ($X = 166,30$) anlamlı düzeyde ($13697,000$; $p=,011$) yüksek olduğu görülmüştür.

4.5. Çocuk Doğum Sırası Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, ebeveyn annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den elde ettikleri puanların çocuk doğum sırası değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların çocuk doğum sırası değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği "Kruskal Wallis H Testi" ile incelenmiştir.

Tablo 9. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Chi-Square	p
Nedensel	İlk	311	266,32	6,808	,033*
	Ortanca	68	321,97		
	Son	174	278,52		
Önleyici	İlk	311	251,30	21,002	,000*
	Ortanca	68	336,36		
	Son	174	299,73		
EÖYÖ	İlk	311	296,87	11,545	,003*
	Ortanca	68	239,38		
	Son	174	256,19		

* $p < ,05$

Tablo 9 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettiği puanların çocuğun doğum sırası değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir ($p < ,05$). Farklılığın hangi gruplar

arasında olduğunu öğrenebilmek için gruplar arasında “Mann Whitney U Testi” yapılmıştır.

Tablo 10. Çocuğun Doğum Sırası Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ’nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ’nden Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra	U	p
Nedensel	İlk	311	197,09	61295,00	8369,000	,007*
	Ortanca	68	157,57	10715,00		
	İlk	311	255,78	79547,00	23083,000	,007*
	Son	174	220,16	38308,00		
	Ortanca	68	116,31	7909,00	5563,000	,470
	Son	174	123,53	21494,00		
Önleyici	İlk	311	182,93	56892,50	8376,500	,007*
	Ortanca	68	222,32	15117,50		
	İlk	311	239,38	74448,00	25932,000	,447
	Son	174	249,47	43407,00		
	Ortanca	68	134,15	9122,50	5055,500	,078
	Son	174	116,55	20280,50		
EÖYÖ	İlk	311	179,47	55816,50	7300,500	,000*
	Ortanca	68	238,14	16193,50		
	İlk	311	227,83	70855,00	22339,000	,001*
	Son	174	270,11	47000,00		
	Ortanca	68	132,72	9025,00	5153,000	,119
	Son	174	117,11	20378,00		

*p<,05

Tablo 10 incelendiğinde, çalışma grubunda ilk çocuğu yer alan annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların ($X = 197,09$), ortanca çocuğu olan annelerden ($X = 157,57$) anlamlı düzeyde ($U=8369,000$; $p=,007$) yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma grubunda ilk çocuğu yer alan annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların ($X = 255,78$), son çocuğu yer alan annelerden ($X = 220,16$) anlamlı düzeyde ($U=23083,000$; $p=,007$) yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma grubunda ortanca

çocuğu yer alan annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların ($X = 222,32$), ilk çocuğu yer alan annelerden ($X = 182,93$) anlamlı düzeyde ($U=8376,500$; $p=,007$) yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma grubunda ortanca çocuğu yer alan annelerin EÖYÖ'den elde ettikleri puanların ($X = 238,14$), ilk çocuğu yer alan annelerden ($X=179,47$) anlamlı düzeyde ($U=7300,500$; $p=,000$) yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma grubunda son çocuğu yer alan annelerin EÖYÖ'den elde ettikleri puanların ($X = 270,11$),ortanca çocuğu yer alan annelerden ($X=227,83$) anlamlı düzeyde ($U=22339,000$; $p=,001$) yüksek olduğu görülmüştür.

4.6. Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den elde ettikleri puanların çocuk cinsiyeti değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların çocuk cinsiyeti değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği "Mann Whitney U" ile incelenmiştir.

Tablo 11. Çocuğun Cinsiyeti Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra	U	p
Nedensel	Kız	257	274,39	70517,00	37364,000	,720
	Erkek	296	279,27	82664,00		
Önleyici	Kız	257	281,35	72306,50	36918,500	,551
	Erkek	296	273,22	80874,50		
EÖYÖ	Kız	257	283,65	72897,50	36327,500	,361
	Erkek	296	271,23	80283,50		

Tablo 11 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutu ile EÖYÖ'den elde ettiği puanların çocuğun cinsiyetine değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir ($p>,05$).

4.7. Aile Yapısı Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den elde ettikleri puanların aile yapısı değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların aile yapısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği "Mann Whitney U" ile incelenmiştir.

Tablo 12. Aile Yapısı Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama	Toplam	U	p
			Sıra	Sıra		
Nedensel	Çekirdek aile	458	287,53	131687,50	16933,500	,001
	Geniş aile	95	226,25	21493,50		
Önleyici	Çekirdek aile	458	268,42	122935,50	17824,500	,005
	Geniş aile	95	318,37	30245,50		
EÖYÖ	Çekirdek aile	458	267,89	122695,50	17584,500	,003
	Geniş aile	95	320,90	30485,50		

Tablo 12 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel alt boyutu ve Önleyici alt boyutu ile EÖYÖ'den elde ettiği puanların aile yapısı değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir ($p < ,05$). Çekirdek aile yapısına sahip olan annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların ($X = 287,53$), geniş aile yapısına sahip olan annelerden ($X = 226,25$) anlamlı düzeyde ($U = 16933,500$; $p = ,001$) yüksek olduğu görülmüştür. Geniş aile yapısına sahip olan annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların ($X = 318,37$), çekirdek aile yapısına sahip olan annelerden ($X = 268,42$) anlamlı düzeyde ($U = 17824,500$; $p = ,005$) yüksek olduğu görülmüştür. Geniş aile yapısına sahip olan annelerin EÖYÖ'den elde ettikleri puanların ($X = 320,90$), çekirdek aile yapısına sahip olan annelerden ($X = 267,89$) anlamlı düzeyde ($U = 17584,500$; $p = ,003$) yüksek olduğu görülmüştür.

4.8. Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den elde ettikleri puanların eğitim düzeyi değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği "Kruskal Wallis H Testi" ile incelenmiştir.

Tablo 13. Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Chi-Square	p
Nedensel	Okuryazar değil	17	314,74	35,477	,000*
	İlkokul	61	347,73		
	Ortaokul	121	314,02		
	Lise	104	282,99		
	Üniversite	250	236,77		
Önleyici	Okuryazar değil	17	351,41	21,498	,000*
	İlkokul	61	326,29		
	Ortaokul	121	304,38		
	Lise	104	274,36		
	Üniversite	250	247,76		
EÖYÖ	Okuryazar değil	17	174,56	8,765	,067
	İlkokul	61	286,14		
	Ortaokul	121	293,85		
	Lise	104	269,66		
	Üniversite	250	276,64		

*p<,05

Tablo 13 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan elde ettiği puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir (p<,05). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenmek için gruplar arasında "Mann Whitney U Testi" yapılmıştır. Annelerin EÖYÖ'den elde ettiği puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir (p>,05).

Tablo 14. Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra	U	p																																																																																																																																																																																													
Nedensel	Okuryazar değil	17	38,24	650,00	497,000	,794																																																																																																																																																																																													
	İlkokul	61	39,85	2431,00			Okuryazar değil	17	72,50	1232,50	977,500	,741	Ortaokul	121	69,08	8358,50	Okuryazar değil	17	67,88	1154,00	767,000	,382	Lise	104	59,88	6227,00	Okuryazar değil	17	163,12	2773,00	1630,000	,108	Üniversite	250	132,02	33005,00	İlkokul	61	100,25	6115,50	3156,500	,111	Ortaokul	121	87,09	10537,50	İlkokul	61	94,99	5794,50	2440,500	,013*	Lise	104	75,97	7900,50	İlkokul	61	205,63	12543,50	4597,500	,000*	Üniversite	250	143,89	35972,50	Ortaokul	121	118,51	14339,50	5625,500	,170	Lise	104	106,59	11085,50	Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*	Üniversite	250	168,41	42101,50	Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57	2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121	67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise	104	58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite	250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353	Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250
	Okuryazar değil	17	72,50	1232,50	977,500	,741																																																																																																																																																																																													
	Ortaokul	121	69,08	8358,50			Okuryazar değil	17	67,88	1154,00	767,000	,382	Lise	104	59,88	6227,00	Okuryazar değil	17	163,12	2773,00	1630,000	,108	Üniversite	250	132,02	33005,00	İlkokul	61	100,25	6115,50	3156,500	,111	Ortaokul	121	87,09	10537,50	İlkokul	61	94,99	5794,50	2440,500	,013*	Lise	104	75,97	7900,50	İlkokul	61	205,63	12543,50	4597,500	,000*	Üniversite	250	143,89	35972,50	Ortaokul	121	118,51	14339,50	5625,500	,170	Lise	104	106,59	11085,50	Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*	Üniversite	250	168,41	42101,50	Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57		2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121	67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise	104	58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite	250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353	Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00							
	Okuryazar değil	17	67,88	1154,00	767,000	,382																																																																																																																																																																																													
	Lise	104	59,88	6227,00			Okuryazar değil	17	163,12	2773,00	1630,000	,108	Üniversite	250	132,02	33005,00	İlkokul	61	100,25	6115,50	3156,500	,111	Ortaokul	121	87,09	10537,50	İlkokul	61	94,99	5794,50	2440,500	,013*	Lise	104	75,97	7900,50	İlkokul	61	205,63	12543,50	4597,500	,000*	Üniversite	250	143,89	35972,50	Ortaokul	121	118,51	14339,50	5625,500	,170	Lise	104	106,59	11085,50	Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*	Üniversite	250	168,41	42101,50	Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57		2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121		67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise	104	58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite	250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353	Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																
	Okuryazar değil	17	163,12	2773,00	1630,000	,108																																																																																																																																																																																													
	Üniversite	250	132,02	33005,00			İlkokul	61	100,25	6115,50	3156,500	,111	Ortaokul	121	87,09	10537,50	İlkokul	61	94,99	5794,50	2440,500	,013*	Lise	104	75,97	7900,50	İlkokul	61	205,63	12543,50	4597,500	,000*	Üniversite	250	143,89	35972,50	Ortaokul	121	118,51	14339,50	5625,500	,170	Lise	104	106,59	11085,50	Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*	Üniversite	250	168,41	42101,50	Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57		2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121		67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise		104	58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite	250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353	Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																									
	İlkokul	61	100,25	6115,50	3156,500	,111																																																																																																																																																																																													
	Ortaokul	121	87,09	10537,50			İlkokul	61	94,99	5794,50	2440,500	,013*	Lise	104	75,97	7900,50	İlkokul	61	205,63	12543,50	4597,500	,000*	Üniversite	250	143,89	35972,50	Ortaokul	121	118,51	14339,50	5625,500	,170	Lise	104	106,59	11085,50	Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*	Üniversite	250	168,41	42101,50	Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57		2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121		67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise		104	58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*		Üniversite	250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353	Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																		
	İlkokul	61	94,99	5794,50	2440,500	,013*																																																																																																																																																																																													
	Lise	104	75,97	7900,50			İlkokul	61	205,63	12543,50	4597,500	,000*	Üniversite	250	143,89	35972,50	Ortaokul	121	118,51	14339,50	5625,500	,170	Lise	104	106,59	11085,50	Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*	Üniversite	250	168,41	42101,50	Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57		2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121		67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise		104	58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*		Üniversite	250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000		,353	Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																											
	İlkokul	61	205,63	12543,50	4597,500	,000*																																																																																																																																																																																													
	Üniversite	250	143,89	35972,50			Ortaokul	121	118,51	14339,50	5625,500	,170	Lise	104	106,59	11085,50	Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*	Üniversite	250	168,41	42101,50	Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57		2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121		67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise		104	58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*		Üniversite	250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000		,353	Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50		2578,500	,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																				
	Ortaokul	121	118,51	14339,50	5625,500	,170																																																																																																																																																																																													
	Lise	104	106,59	11085,50			Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*	Üniversite	250	168,41	42101,50	Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57		2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121		67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise		104	58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*		Üniversite	250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000		,353	Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50		2578,500	,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38		11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																													
Ortaokul	121	222,35	26904,50	10726,500	,000*																																																																																																																																																																																														
Üniversite	250	168,41	42101,50			Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*	Üniversite	250	168,95	42237,50	Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57	2353,00		Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121	67,92		8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise	104		58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite		250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353		Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500		,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00		5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																								
Lise	104	198,05	20597,50	10862,500	,015*																																																																																																																																																																																														
Üniversite	250	168,95	42237,50			Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000	,493	İlkokul	61	38,57		2353,00	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121	67,92		8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise	104		58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite		250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353		Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500		,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00		5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																		
Önleyici	Okuryazar değil	17	42,82	728,00	462,000		,493																																																																																																																																																																																												
	İlkokul	61	38,57	2353,00				Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000	,214	Ortaokul	121		67,92	8218,00	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise	104		58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite		250	130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353		Ortaokul	121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500		,045*	Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00		5467,000	,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																												
	Okuryazar değil	17	80,76	1373,00	837,000		,214																																																																																																																																																																																												
	Ortaokul	121	67,92	8218,00				Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500	,068	Lise	104		58,65	6099,50	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite	250		130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353	Ortaokul		121	88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*		Lise	104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000		,001*	Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																							
	Okuryazar değil	17	75,38	1281,50	639,500		,068																																																																																																																																																																																												
	Lise	104	58,65	6099,50				Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500	,012*	Üniversite	250		130,91	32727,50	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353	Ortaokul	121		88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise		104	77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*		Üniversite	250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																																		
	Okuryazar değil	17	179,44	3050,50	1352,500		,012*																																																																																																																																																																																												
	Üniversite	250	130,91	32727,50				İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000	,353	Ortaokul	121		88,93	10760,00	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise	104		77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite		250	147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																																													
	İlkokul	61	96,61	5893,00	3379,000		,353																																																																																																																																																																																												
	Ortaokul	121	88,93	10760,00				İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500	,045*	Lise	104		77,29	8038,50	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250		147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																																																								
	İlkokul	61	92,73	5656,50	2578,500		,045*																																																																																																																																																																																												
	Lise	104	77,29	8038,50				İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000	,001*	Üniversite	250		147,37	36842,00	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																																																																			
	İlkokul	61	191,38	11674,00	5467,000		,001*																																																																																																																																																																																												
	Üniversite	250	147,37	36842,00				Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500	,163	Lise	104	106,48	11073,50	Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																																																																														
	Ortaokul	121	118,61	14351,50	5613,500		,163																																																																																																																																																																																												
	Lise	104	106,48	11073,50		Ortaokul		121	211,93	25643,50	11987,500	,001*	Üniversite	250	173,45	43362,50	Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																																																																																									
Ortaokul	121	211,93	25643,50	11987,500	,001*																																																																																																																																																																																														
Üniversite	250	173,45	43362,50			Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156	Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																																																																																																				
Lise	104	189,44	19702,00	11758,000	,156																																																																																																																																																																																														
Üniversite	250	172,53	43133,00																																																																																																																																																																																																

*p<,05

Tablo 14 incelendiğinde, ilkokul mezunu annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların, lise ve üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu

görülmüştür. Ortaokul mezunu annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların, üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Lise mezunu annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların, üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Okuryazar olmayan annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların, üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. İlkokul mezunu olan annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların, lise ve üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ortaokul mezunu olan annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

4.9. Babaların Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den elde ettikleri puanların eş eğitim düzeyi değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği “Kruskal Wallis H Testi” ile incelenmiştir.

Tablo 15. Babaların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Chi-Square	p
Nedensel	Okuryazar değil	9	264,17	27,078	,000*
	İlkokul	67	309,81		
	Ortaokul	101	312,72		
	Lise	130	306,79		
	Üniversite	246	238,12		
Önleyici	Okuryazar değil	9	317,06	8,956	,021
	İlkokul	67	291,01		
	Ortaokul	101	307,52		
	Lise	130	282,03		
	Üniversite	246	256,53		
EÖYÖ	Okuryazar değil	9	213,39	3,843	,428
	İlkokul	67	292,10		
	Ortaokul	101	260,56		
	Lise	130	288,95		

Üniversite	246	275,65

*p<,05

Tablo 15 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutundan elde ettiği puanların babaların eğitim değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir (p<,05). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenebilmek için gruplar arasında "Mann Whitney U Testi" yapılmıştır. Annelerin DİPÖ'nin Önleyici Alt Boyutu ve EÖYÖ'den elde ettiği puanların babaların eğitim düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir (p>,05).

Tablo 16. Babaların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra	U	p
Nedensel	Okuryazar değil	9	32,67	294,00	249,000	,398
	İlkokul	67	39,28	2632,00		
	Okuryazar değil	9	45,94	413,50	368,500	,348
	Ortaokul	101	56,35	5691,50		
	Okuryazar değil	9	61,44	553,00	508,000	,509
	Lise	130	70,59	9177,00		
	Okuryazar değil	9	139,11	1252,00	1007,000	,645
	Üniversite	246	127,59	31388,00		
	İlkokul	67	84,03	5630,00	3352,000	,919
	Ortaokul	101	84,81	8566,00		
	İlkokul	67	100,29	6719,50	4268,500	,819
	Lise	130	98,33	12783,50		
	İlkokul	67	188,21	12610,00	6150,000	,001*
	Üniversite	246	148,50	36531,00		
	Ortaokul	101	118,06	11924,50	6356,500	,679
	Lise	130	114,40	14871,50		
Ortaokul	101	206,50	20856,00	9141,000	,000*	
Üniversite	246	160,66	39522,00			
Lise	130	219,97	28596,00	11899,000	,000*	
Üniversite	246	171,87	42280,00			

*p<,05

Tablo 16 incelendiğinde, eşi ilkokul mezunu annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların, üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Eşi ortaokul mezunu annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların, üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Eşi lise mezunu annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların, üniversite mezunu annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

4.10. Aile Gelir Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den elde ettikleri puanların aile gelir durumu değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların aile gelir durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği “Kruskal Wallis H Testi” ile incelenmiştir.

Tablo 17. Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Chi-Square	p
Nedensel	0-1000 TL	40	306,68	6,898	,075
	1001-3000 TL	195	291,26		
	3000-5000 TL	159	277,23		
	5001+ TL	159	251,82		
Önleyici	0-1000 TL	40	275,18	9,706	,021*
	1001-3000 TL	195	295,53		
	3000-5000 TL	159	286,90		
	5001+ TL	159	244,83		
EÖYÖ	0-1000 TL	40	300,85	1,771	,621
	1001-3000 TL	195	270,55		
	3000-5000 TL	159	271,32		
	5001+ TL	159	284,59		

*p<,05

Tablo 17 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Önleyici Alt Boyutundan elde ettiği puanların aile gelir durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir ($p<,05$). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenebilmek için gruplar arasında “Mann Whitney U Testi” yapılmıştır. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve EÖYÖ'den elde ettiği puanların aile gelir durumu değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir ($p>,05$).

Tablo 18. Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra	U	p
Önleyici	0-1000 TL	40	109,58	4383,00	3563,000	,389
	1001-3000 TL	195	119,73	23347,00		
	0-1000 TL	40	97,05	3882,00	3062,000	,717
	3000-5000 TL	159	100,74	16018,00		
	0-1000 TL	40	109,55	4382,00	2798,000	,240
	5001+ TL	159	97,60	15518,00		
	1001-3000 TL	195	179,94	35088,50	15026,500	,619
	3000-5000 TL	159	174,51	27746,50		
	1001-3000 TL	195	191,86	37412,50	12702,500	,003*
	5001+ TL	159	159,89	25422,50		
	3000-5000 TL	159	171,65	27293,00	10708,000	,018
	5001+ TL	159	147,35	23428,00		

* $p<,05$

Tablo 18 incelendiğinde, geliri 1001-3000 TL ve 3000-5000 TL olan ebeveyn annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların, geliri 5001+ TL olan ebeveyn annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

4.11. Annelerin Meslek Değişkenine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'den elde ettikleri puanların meslek değişkenine göre analizlerine yer verilmiştir. Annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden elde ettikleri puanların meslek değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterip göstermediği "Kruskal Wallis H Testi" ile incelenmiştir.

Tablo 19. Annelerin Meslek Değişkenine Göre DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ'nden Elde Ettiği Puanlara Ait Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Chi-Square	p
Nedensel	Ev hanımı	307	307,26	30,610	,000*
	Sağlık personeli	61	255,81		
	Öğretmen	92	207,59		
	Diğer	93	259,66		
Önleyici	Ev hanımı	307	298,31	15,429	,001*
	Sağlık personeli	61	266,91		
	Öğretmen	92	227,24		
	Diğer	93	262,51		
EÖYÖ	Ev hanımı	307	271,31	2,448	,485
	Sağlık personeli	61	287,01		
	Öğretmen	92	268,47		
	Diğer	93	297,66		

*p<,05

Tablo 19 incelendiğinde, annelerin DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan elde ettiği puanların meslek değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmektedir (p<,05). Farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu öğrenebilmek için gruplar arasında "Mann Whitney U Testi" yapılmıştır. Annelerin

EÖYÖ'den elde ettiği puanların meslek değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmektedir ($p>,05$).

Tablo 20. Annelerin Meslek Değişkenine Göre DİPÖ'nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutundan Elde Ettiği Puanlara Ait Mann Whitney U Testi Sonucu

Değişkenler	Grup	N	Ortalama Sıra	Toplam Sıra	U	p
Nedensel	Ev hanımı	307	190,43	58460,50		
	Sağlık personeli	61	154,68	9435,50	7544,500	,016*
	Ev hanımı	307	216,74	66539,50		
	Öğretmen	92	144,14	13260,50	8982,500	,000*
	Ev hanımı	307	208,10	63885,50		
	Diğer	93	175,42	16314,50	11943,500	,117
	Sağlık personeli	61	85,89	5239,50		
	Öğretmen	92	71,10	6541,50	2263,500	,043*
	Sağlık personeli	61	77,24	4711,50		
	Diğer	93	77,67	7223,50	2820,500	,953
Önleyici	Öğretmen	92	85,35	7852,50		
	Diğer	93	100,56	9352,50	3574,500	,053
	Ev hanımı	307	187,96	57702,50		
	Sağlık personeli	61	167,11	10193,50	8302,500	,162
	Ev hanımı	307	212,18	65140,00		
	Öğretmen	92	159,35	14660,00	10382,000	,000*
	Ev hanımı	307	206,17	63294,00		
	Diğer	93	181,78	16906,00	12535,000	,074
	Sağlık personeli	61	83,05	5066,00		
	Öğretmen	92	72,99	6715,00	2437,000	,168
Önleyici	Sağlık personeli	61	78,75	4804,00		
	Diğer	93	76,68	7131,00	2760,000	,777
	Öğretmen	92	87,90	8087,00		
	Diğer	93	98,04	9118,00	3809,000	,197

* $p<,05$

Tablo 20 incelendiğinde, mesleği ev hanımı ve sağlık personeli annelerin Nedensel alt boyutundan elde ettikleri puanların, öğretmen annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Mesleği ev hanımı annelerin Önleyici alt boyutundan elde ettikleri puanların, öğretmen annelerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür.

4.12. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ve Alt Boyutları ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Bu başlıkta, annelerin “DİPÖ” ve alt boyutları ile EÖYÖ arasındaki ilişkinin incelenmesine ait bulgulara yer verilmiştir. DİPÖ’nin Nedensel Alt Boyutu ve Önleyici Alt Boyutu ile EÖYÖ arasındaki ilişki incelenirken “Spearman Sıra Farkları Korelasyon” testi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 21’de yer verilmiştir.

Tablo 21. “DİPÖ” ve “EÖYÖ”ye Ait Spearman Sıra Farkları Korelasyon Testi Bulguları

		Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği		
		Nedensel	Önleyici	DİPÖ
EÖYÖ	r	-,181*	-,436*	-,342*
	p	,000	,000	,000

* $p < ,01$

Tablo 21 incelendiğinde, EÖYÖ ile DİPÖ ($r = -,342$; $p < ,01$) arasında negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. EÖYÖ ile DİPÖ’nin Önleyici alt boyutu ($r = -,436$; $p < ,01$) arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. EÖYÖ ile DİPÖ’nin Nedensel alt boyutu ($r = -,181$; $p < ,01$) arasında negatif yönde çok zayıf düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

BÖLÜM V

5. SONUÇLAR, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, 3-6 yaş çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleriyle ebeveyn öz yeterlik algılarının demografik değişkenlere göre analizine ilişkin sonuçlar; 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği (DİPÖ) “Nedensel” alt boyutu ve “Önleyici” alt boyutu ile annelerin öz yeterlikleri arasında anlamlı ilişki olup olmadığına dair sonuçlar bu sonuçlar doğrultusunda araştırmacılara ve eğitimcilere yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

Bu bölümde, DİPÖ'nin “Nedensel” alt boyutu ve “Önleyici” alt boyutu ile “EÖYÖ” araştırmanın amacı doğrultusunda gerçekleştirilen analizlerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir.

5.1.1. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Annelerin Yaş Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Literatürde, araştırmamızda elde edilen bulguyu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (Aktaş 2011, Çetin ve Danacı 2016). Güler ve diğerlerinin (2002) gerçekleştirdiği araştırmada ise; 25-35 yaş aralığındaki annelerin çocuklarına daha fazla istismar uyguladıkları görülmüştür. Literatürde genel anlamda genç yaşta ebeveyn olmanın çocuk istismarını arttırdığı ve ebeveynlerin istismar farkındalığının düşük olduğu sonuçları belirtilmiştir (Al Dosari, Ferwana, Abdulmajeed, Aldossari, Al-Zahnari, 2017; Bilir, Arı, Dönmez ve Güneysu, 1991; Enginer 2007; Begle, Dumas, Hanson, 2010; Pekdoğan, 2017). Görüldüğü gibi; literatürde çocuk istismarı ve ebeveynin yaşı ile ilgili farklı bulgular mevcuttur. Araştırmada ulaşılan duygusal istismar potansiyelinin annelerin yaşlarına göre farklılık göstermemesinin nedeninin, araştırmaya katılan kişilerin yaş gruplarının homojen dağılımlarından kaynaklı olabileceği düşünülebilir.

Araştırmada ebeveyn öz yeterlik düzeyinin, annelerin yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulgusuna ulaşılmıştır. Literatürde, bu bulguyu destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Zembat, Balat-Uyanık, Çinko, Önkal ve Acar

(2008)'in araştırmasında da farklı yaş gruplarında bulunan annelerin öz yeterlik düzeyinin yaşa göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yapılan başka bir araştırmada da, annelerin ebeveynlikten sağlanan doyum ve ebeveynliğe yönelik ilgi, yeterlilik alt boyut puanlarının yaşa göre değişkenlik göstermediğini görülmüştür (Öztürk ve Giren, 2015). Ancak literatürdeki bazı çalışmalar; annenin yaşı arttıkça ebeveynlik öz yeterlik algısının da arttığını savunmaktadır (Coleman ve Karraker 2000; Coleman ve Karraker 2003). Geçmiş dönemlerde, ebeveynlik tecrübelerle desteklenirken; günümüzde ebeveynler, çocuklarını yetiştirme sürecinde karşılaştıkları problemlerin çözümünde birçok kaynağa kolaylıkla ulaşabilmektedir. Ebeveynlerin yaşadıkları problemleri, ulaştıkları bu çözümler ile kolayca çözmeleri, farklı yaş gruplarında olsalar bile ebeveynlik becerilerine bakış açılarını olumlu yönde etkilemiş olabileceği düşünülebilir.

5.1.2. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Babaların Yaş Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında eşlerin yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Bununla beraber, araştırmaya katılan annelerin öz yeterlik düzeyinin eşin yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. Eşi 21-30 yaş grubundaki annelerin öz yeterlik düzeyinin, eşi 40 yaş ve üzeri olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Ülkemizin toplumsal ve kültürel yapısı ele alındığında, ataerkil yapının hâkim olduğu geleneksel bir aile modeli görülmekteydi. Ancak yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlerle beraber, Türk aile yapısının değişime uğraması da kaçınılmaz olmuştur (Bayer, 2013). Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması (2011) raporuna göre, ülkemizdeki geleneksel aile modeli yerini çekirdek aile yapısına bırakmaktadır. Eşi 30 yaş altında olan anneler ve eşi 40 yaş üzeri olan annelerin ebeveyn öz yeterlik düzeyindeki bu farklılığın, günümüzde aile yapısının değişmesiyle ilgili olduğu düşünülebilir.

5.1.3. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Çocuk Sayısına Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında ve ebeveyn öz yeterlik düzeyinin, annelerin çocuk sayısına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. İki, üç ve üzeri çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunun, tek çocuğu olan annelere göre

anlamli düzeyde yüksektir. Araştırmada, üç ve üzeri çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunun, iki çocuğu olan annelere göre anlamli düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Araştırmada, iki, üç ve üzeri çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin önleyici alt boyutunun, tek çocuğu olan annelere göre anlamli düzeyde yüksektir. Araştırmada elde edilen bu bulguyu destekleyen, literatürde birçok çalışma bulunmaktadır (Bozgün ve Pekdoğan, 2018; etin ve Danacı, 2016; Güler ve diğerleri, 2002; Pekdoğan, 2016; Tuna 2010). Ailedeki birey sayısının artmasıyla birlikte, istismar potansiyelinin fazlalaştığı, çocukların daha çok ihmal ve istismara maruz kaldığı savunulmaktadır (Deveci ve Açık 2003; Horton ve Cruise, 2001). Çünkü ocuk sayısının artmasıyla ebeveynin sorumlulukları artmakta, ebeveynlerin kendilerine vakit ayıramamakta ve çocuklarına gösterebilecekleri sevgi, hoşgörü ve ilgi azalmaktadır. Bu durum ebeveynlerin stres düzeyini arttırıp, çocuğa yönelik kötü muamele ihtimalini yükseltebilmektedir.

Araştırmada, tek ve iki çocuğu olan annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin,  ve üzeri çocuğu olan annelere göre anlamli düzeyde yüksektir. Yurtsever Kılıçgün (2017)'n araştırmasında  ve daha fazla çocuğu olan annelerin ebeveynlik öz yeterlik düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak Holloway, Suzuki, Yamamoto ve Behrens (2005)'in yaptığı araştırmada ocuk sayısı ile annelerin ebeveynlik öz yeterliği arasında ilişki olmadığı belirtilmiştir. Kotil (2010) ve Coleman ve Karraker (2003)'in gerçekleştirdiği araştırmaların sonucu da annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin ocuk sayısına göre değişmediğini gösterilmektedir. Ancak, annelerin ocuk sayısı arttıķa karşılaşabileceği problemlerin de artacağı öngörülebilmektedir. Bunun yanı sıra; diğer değişkenler ele alınmadan ocuk sayısı düşünüldüğünde, annelerin çocuklarının her birine ayırabileceği zaman büyük ölçüde etkilenebilir. Annelerin ocuk sayısı azaldıkça, çocuklarına ayırabilecekleri zaman diliminin artması ve karşılaşılabilecek problemlerin azalması ile ebeveynlerin öz yeterlik algılarının, ocuk sayısından etkilenebileceği düşünülebilir.

5.1.4. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Çocukların Doğum Sırası Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında ve ebeveyn öz yeterlik düzeyinin, çocukların doğum sırasına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. İlk çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunun, ortanca ve son çocuğu olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Araştırmada, ortanca çocuğu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici alt boyutunun, ilk çocuğu olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Bebeğin prematüre doğması, zor mizaçlı olması ya da annenin veya çocuğun doğum sonrası yaşadığı rahatsızlıklar ebeveynin istismar riskini artmasına neden olmaktadır. Olgun ve uyumlu bir anne, kendisine yakın olan kişilerin de yardımıyla beraber kendi içsel gücüyle bu stresli durumla baş etmeye çalışırken, yalnız ve kendini güçsüz hisseden bir anne için bu durum ağır bir baskı oluşturabilmektedir (Polat, 2019). Annenin çocuklarının doğum sırasının, annenin ebeveynliğe alışmasında, karşılaşılabileceği problemleri çözmesinde tecrübe kazanmasını etkileyeceği düşünülebilir.

Araştırmada, ortanca çocuğu olan annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin, ilk çocuğu olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Son çocuğu olan annelerin ise ebeveyn öz yeterliklerinin, ortanca çocuğu olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Elde edilen bu bulgunun; duygusal istismar potansiyelinde olduğu gibi, annelerin ebeveynlik tecrübeleri ile çocuklarının doğum sırasının arasındaki ilişki ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra; ilk çocuklar genellikle annelere yardımcı ebeveyn rolü üstlenerek sorumluluk alma eğilimindedir. Bu durumun annelerin kendilerini daha yeterli hissetmelerine etki edebileceği düşünülebilir.

5.1.5. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Çocuğunun Cinsiyeti Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında ve ebeveyn öz yeterlik düzeyinin, annelerin çocuğunun cinsiyetine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Araştırmaya katılan annelerden 257'sinin kız çocuğa, 296'sının erkek çocuğa sahip olması çalışmada annelerin duygusal istismar potansiyelinin ve ebeveyn öz yeterlik düzeyinin cinsiyete göre etkilenme durumuna, objektif bir bakış açısı sunmayı kolaylaştırmaktadır. Ancak;

Azmoude, Jafarnejade, Mazlom (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırmada erkek bebeği olan annelerin kız bebeği olan annelere göre daha düşük ebeveyn öz yeterliği algısına sahip oldukları görülmüştür. Literatürde olan araştırmalara göre, erkek çocuklar da kız çocuklara göre daha fazla davranış problemleri sergilemektedir (Davies ve Lindsay, 2004; Seven, 2007). Karşılaştıkları bu problem davranışlara çözüm bulmakta ve yönlendirmekte sorun yaşayan annelerin, ebeveyn öz yeterlik inançları daha yetersiz olduğu öngörülebilmektedir. Seigny ve Loutzenhiser (2010) ve Yurtsever Kılıçgün (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda kız çocuğu olan annelerin daha yüksek ebeveynlik öz yeterlik düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bu sonuçlardan farklı olarak, Kotil (2010), araştırmasında annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin çocuklarının cinsiyetine göre değişmediği belirtmiştir. Özkubat ve Elibol (2018) tarafından beş yaş grubu çocukların anneleri ile gerçekleştirilen araştırma da erkek ve kız çocuğu olan annelerin ebeveynlik öz yeterliklerinin değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde bu araştırmada da ulaşılan sonuç olan, ebeveyn öz yeterliğinin çocuğun cinsiyetine göre değişmediği sonucuna ulaşan çalışmalar bulunmaktadır (Coleman ve Karraker,2003; ifti Topaloğlu, 2013; Holloway ve diğerleri,2005). Araştırmamızda elde edilen bu bulguda, günümüzde ebeveynlerin kız ve erkek çocuklar arasında ayırım yapmasının azalması ve toplumsal cinsiyet yargılarının kırılmasının etkili olduğu düşünülebilir.

5.1.6. Duygusal İstismar Potansiyeli leği ile Ebeveyn z Yeterlik leğinin Aile Yapısı Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında ve ebeveyn öz yeterlik düzeyinin, aile yapısına göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. Araştırmada, ekirdek aile yapısına sahip olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunun, geniş aile yapısına sahip olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Kalabalık bir aile ile yaşamak bazı durumlarda aile bireyleri arasında çatışmaların yaşanması ve stres düzeyinin artması nedeniyle çocuğa yönelik istismar potansiyelini artırabilmektedir. Ancak bazı durumlarda geniş ailede, aile bireyleri birbirlerine destek vererek ebeveynlerin yükünü ve stresi azaltabilmekte, olabilecek ocuk istismar ve ihmalini önleyebilmektedir. Bilir ve diğerlerinin (1991) 16100 çocukla yaptığı bir çalışmanın sonucunda, istismara maruz kalan çocukların %36 sı geniş aileye, %32,8'i çekirdek aileye sahip olduğu görülmüştür. Gökler (2007)'in gerçekleştirdiği araştırmada ise ocuk istismarı tanısı alan vakaların

%71'inin çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmüştür. Ancak; çocuklara uygulanan fiziksel, duygusal istismar/ihtimal davranışı üzerine yapılan bir araştırmada annelerin istismar potansiyelleri ile aile yapısı arasında bir ilişki bulunmadığını belirten sonuçlarına ulaşılmıştır (Karasu ve Bilgen, 2017). Günümüzde geçmişe oranla geniş aile yapısına sahip kişilerin sayısı oldukça azalmıştır. Geniş aile bazı ailelerde çatışmaya sebep olup stres düzeyini arttırmakta, bunun neticesinde de çocuğa yönelik istismar potansiyelini artırabilmektedir. Bazen de geniş aile, aile bireylerine destek vererek ebeveynlerin yükünü ve stresi azaltmakta, olabilecek istismarı önleyebilmektedir.

Araştırmada, geniş aile yapısına sahip olan annelerin ebeveyn öz yeterliklerinin, çekirdek aile yapısına sahip olan annelere göre anlamlı düzeyde yüksektir. Araştırmanın bu bulgusunun belirleyici bir etkeni olarak, ebeveynlik öz yeterliği düşük olan annelerin çocuk yetiştirme konusunda beraber yaşadığı akrabalarından destek alacağına inanması olabilir. Ancak; Ersanlı Kaya ve Hotun Şahin (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada aile türüne göre annelerin ebeveynlik öz yeterliklerinin değişmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kuşku (2011)'nin 0-3 yaş arası çocuğu olan annelerle yaptığı araştırmanın sonucunda da annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin aile tipine göre değişmediği bulunmuştur. Coleman ve Karraker (2003)'in araştırmasında da aile türü ile ebeveyn öz yeterliği arasında ilişki bulunamamıştır. Kotil (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise evinde yaşayan akrabaları olan annelerin ebeveynlik öz yeterlik düzeyinin disiplin alt boyutunda daha düşük olduğu bulunmuştur. Araştırmalardaki bu farklı sonuçların nedeni olarak, yaşanan yerin kültürel ve sosyal özelliklerinin, aile dinamiklerinin farklı olması düşünülebilir.

5.1.7. Duygusal İstismar Potansiyeli ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Annelerin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. İlkokul mezunu annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunda, lise ve üniversite mezunu ebeveyn annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada, ortaokul ve lise mezunu annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunda, üniversite mezunu annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Kanak ve Pekdoğan (2020) tarafından yürütülen araştırmada, eğitim durumunun duygusal istismarı önlemede

hem etkili hem de etkisiz olduğunu görülmüştür. Öğrenim düzeyi ile ebeveynin istismar potansiyeli arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, annenin öğrenim düzeyinin artmasıyla ebeveyn istismar potansiyelinin azaldığını belirtmektedirler. (Aktaş, 2011; Işıkkhan ve Yıldırım, 2007; Paoviloinen, Astedt-Kurki, Paunonen-Ilmomen ve Laippolo, 2001). Eğitim, ebeveynlerin istismar potansiyellerini azaltmada etkin bir faktördür (Polat, 2007). Bu nedenle; annenin çocuk eğitimi süreciyle ilgili araştırmalar yapabilmesinin, olumlu disiplin yöntemleri kullanabilmesinin duygusal istismar potansiyelini etkileyeceği öngörülmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin öz yeterlik düzeyinin ise, annelerin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Ancak, literatürde üniversite ve lise mezunu olan ebeveynlerin öz yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu araştırmalar (Çiçekler ve diğerleri, 2014; Dursun ve Bıçakçı, 2015; Öztürk ve Giren, 2015; Yılmaz, 2018) bulunduğu gibi eğitim seviyesine göre ebeveyn öz yeterliklerinin değişmediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur (Baş, 2019; Brody, Flor ve Gibson, 1999; Coleman ve Karraker, 2003; Ercegovac ve Ljubetic, 2013). Bu araştırmada öz yeterlik düzeyinin, annelerin eğitim durumlarına göre farklılık göstermemesinin nedeni; katılımcıların büyük çoğunluğunun lise ve üzeri eğitim düzeyine sahip olmasının olabileceği düşünülmektedir.

5.1.8. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Babaların Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmada, eşi ilkokul, ortaokul ve mezunu olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunda, eşi üniversite mezunu annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülürken, annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici alt boyutunda annelerin eşlerinin eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Koçak ve Büyükgönenç (2011) çalışmasında ebeveynlerin eğitim seviyesi arttıkça çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilgilerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin incelendiği bir çalışmada ise; babanın eğitim durumu arttıkça, çocuk ile arasındaki ilişkininde olumlu yönde etkilendiği belirlenmiştir (Uzun ve Baran 2019). Bu durumun annenin genel stres düzeylerini etkilemesi kaçınılmazdır. Bazı çalışmalarda da eğitilmiş ebeveynlerinde çocukların istismar yaşantısını tetikleyebileceği yönünde bulgulara ulaşılmıştır (Erükçü 2013, Bozgün ve Pekdoğan 2018). Araştırmaya katılan annelerin öz yeterlik düzeyinin, babaların eğitim düzeyine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür.

5.1.9. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Aile Gelir Durumu Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici alt boyutunda, aile gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. Geliri 1001-3000 TL ve 3000-5000 TL olan ebeveyn annelerin duygusal istismar potansiyellerinin Önleyici boyutunda, geliri 5001+ TL olan ebeveyn annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ulaşılan sonucu destekler nitelikte olan, Kutsal (2004) tarafından yapılan araştırmada resmi kayıtlara göre istismarcı olan ailelerin sosyo ekonomik düzeylerinin düşük olduğu, %57.7'sinin ev sahibi olmadığı ve %56.3'ünün gecekonduda yaşadığı görülmüştür. Ailenin gelir kaynaklarının az olması ile sosyo ekonomik düzeyinin azalması, geçim sıkıntıları yaşamaları ebeveynin üzerindeki stresi artırmakta ve bu durumların sonucunda çocuk istismar potansiyelinin artabileceği düşünülmektedir. Ancak, annelerin öz yeterlik düzeyinin, annelerin aile gelir durumuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Ailenin gelirinin iyi durumda olması annenin çocuk bakımında ya da çocuk yetiştirme sürecinde profesyonel yardım alabilmesine olanak sağlayarak, ebeveyn öz yeterlilik inancını artırabilir. Bununla beraber yüksek gelirlili aileler, çocuklarına ilgilerine göre deneyimleyebilecekleri pek çok farklı aktivite sunabilmektedirler (Fuligni ve Yoshikawa, 2012; akt. Baş, 2019). Bu etkenlerin ebeveyn öz yeterliğini olumlu yönde etkileyeceği öngörülebilir. Ancak günümüzde ebeveynlerin çeşitli bilgilendirici eğitimlere kolaylıkla ulaşabilmesi, çocuk eğitimi konusunda bulunan kaynakların çeşitliliği, ailelerin gelir durumlarına göre ebeveyn öz yeterlik algılarının değişmemesine neden olarak yordandabilir.

5.1.10. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Annelerin Meslek Değişkenine Göre Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmaya katılan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel ve önleyici alt boyutlarında annelerin mesleğine göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği görülmüştür. Ev hanımı ve sağlık personeli annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunda, öğretmen annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Ev hanımı olan annelerin duygusal istismar potansiyellerinin nedensel alt boyutunda, öğretmen annelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde; çalışmayan ebeveynlerin istismar potansiyelinin daha yüksek olduğu yönünde bulgular görülmektedir (Yılmaz Irmak, 2008; Pekdoğan 2016). Çocuk

istismarında en büyük risk faktörlerinden biri de alt sosyo-ekonomik koşullara sahip olmaktır (Polat 2007). Ebeveynlerin çalışması ailenin sosyoekonomik durumunun gelişmesine katkı sağlamakta; ekonomik problemlerin yaratabileceği ailedeki stres ve kaygı düzeyini azaltarak istismar potansiyelini düşürebilmektedir. Sağlık personeli olan annelerin nedensel boyutta öğretmen olan annelere göre anlamlı düzeyde farklılık göstermesinin, çalışmanın yapıldığı dönemin pandemi dönemine denk gelmesi ve bu dönemde sağlık personellerinin yoğun çalışmaları ile ilgili olduğu düşünülebilir.

Araştırmaya katılan annelerin öz yeterlik düzeyinin, annelerin mesleğine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği görülmüştür. Literatür incelendiğinde, araştırmanın sonucuna paralel olarak, annenin ebeveynlik öz yeterlik düzeyinin çalışma durumuna göre değişmediği sonucuna ulaşılmıştır (Balat, Sezer ve Tunçeli, 2014; Coleman ve Karraker, 2000). Diğer yandan, Zembat, ve diğerleri, (2008) ve Dursun ve Bıçakçı (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda ise çalışan annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte, Kotil (2010) tarafından yapılan araştırmanın sonucunda ise annenin çalışma durumuna göre ebeveynlik öz yeterlik toplam puanlarının değişmediği ancak ebeveynlik öz yeterlik “ilgi” alt boyutuna göre çalışan anneler lehine anlamlı farklılık bulunduğu görülmüştür. Bu sonuçların aksine, Özkubat ve Elibol (2018)’un araştırmasında ebeveynlik öz yeterlik katılım ve sağlık alt boyutlarında çalışmayan annelerin ebeveynlik öz yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

5.1.11. Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeğinin Arasındaki İlişkinin Analizlerine İlişkin Sonuçları

Araştırmada, Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği ile Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin duygusal istismar potansiyeli düzeyinin artmasıyla, ebeveynlik öz yeterlik düzeylerinin zayıfladığı görülmüştür. Elde edilen bu bulgu; annelerin duygusal istismar potansiyeli ile ebeveyn öz yeterlik algısı arasında ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Literatür incelendiğinde, bu konuda yapılan çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak, Bandura (1995)’nin da belirttiği gibi; anne ve baba ebeveynlik deneyimlerinde başarılı oldukça, ebeveyn öz yeterlik algıları da güçlenmektedir. Ancak tersinin gerçekleştiği durumlar, ebeveynin çaresiz hissetmesine neden olabilir. Ebeveyn geçmiş yaşantısının da etkisiyle bu olumsuz durumları çocuğu istismar ederek çözmeye çalışabilir. Ebeveyn çocuğa fiziksel olarak zarar verebildiği gibi;

tehdit etme, görmezden gelme, aşağılama gibi duygusal açıdan zararlar da verebilir. Bu durum araştırmada elde edilen bulguyu desteklemektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde, araştırma bulguları doğrultusunda araştırmacılara, eğitimcilere ve ailelere aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

5.2.1. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile ebeveyn öz yeterliği arasındaki ilişkisinin incelenmesi ile ilgili kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte bu araştırma örneklem dahilindeki anneler ile sınırlıdır. Bu araştırma anne ve baba rolündeki bireylerle gerçekleştirilerek literatüre daha kapsamlı bulgular katılmalıdır.
- Araştırmada annelerin ebeveynlik öz yeterlik toplam puanları ve duygusal istismar potansiyellerinin arasındaki ilişki kesitsel örneklem grubu üzerinden incelenmiştir. Daha derinlemesine araştırma yapmak amacıyla boylamsal çalışma yapılması önerilmektedir.
- Ebeveynlerin duygusal istismar uygulama nedenleri belirlenerek, azaltılması amacıyla çalışmalar yapılabilir.

5.2.2. Eğitimcilere Yönelik Öneriler

- Eğitim kurumlarında risk taramalarının belirli aralıklarla yapılarak, duygusal istismar açısından risk grubunda olan öğrencilere gerekli sosyal destek sağlanıp, ebeveynlerin bilgilendirilmesini içeren önleme çalışmalar yapılabilir.
- Duygusal istismar potansiyeli ve ebeveyn öz yeterliliği konusunda MEB ve ASPB iş birliği içerisinde aileler belirli gruplara ayrılarak, önceden belirlenecek olan takvime göre toplumu bilinçlendirme seminerleri verilebilir.
- Alanda uzman kişilerce, eğitimcilere yol gösterici niteliğe sahip olması gereken, duygusal istismarın önlenmesinde ve iyileştirilmesinde eğitimciler tarafından kullanılacak bilgi, etkinlik ve çeşitli belgelerin yer aldığı bir modül hazırlanabilir.
- Duygusal istismar konusunda, ailelere yönelik yapılacak olan bilgilendirme çalışmalarına ek olarak ebeveynler ile çocukları arasındaki etkili iletişim

becerilerine yönelik etkinlik ve faaliyetlere yer verilerek aile içi iletişimi güçlendirici çalışmalar yapılabilir.

- Eğitimsicilere yönelik, öğrencilerde duygusal istismara maruz kalma sonucunda ortaya çıkabilecek belirtilerin gözlemlenmesi, istismarın bildirilmesi ve istismara müdahale edilmesi konularında bilgilendirme çalışmaları yapılabilir.

5.2.3. Ailelere Yönelik Öneriler

- Aileler; okullar, kurumlar ve eğitimciler tarafından gerçekleştirilen, çocukları ile ilgili seminer ve etkinliklere anne ve baba olarak aktif katılım sağlamalıdır.
- Aileler duygusal istismara neden olacak potansiyel davranışlarını fark etmelerine rağmen bu davranışlarını engelleme noktasında zorluk çekiyorsa, eğitimcilerden ve uzmanlardan gerekli yardımı almalıdır. Böyle bir zorluk çektiklerinde, gerekli yerlere başvurabilmek için hangi yolları izlemeleri gerektiğinin açıklanması, bir problem olmasa da sık sık ailelerle görüşmelerin devam etmesi gibi önleyici müdahaleler geliştirilebilir.

5.2.4. Politika Geliştirenlere Yönelik Öneriler

- Araştırmanın sonuçlarından olan çocuk sayısının ebeveynlik öz yeterliği etkilediği göz önünde bulundurulduğunda, aile planlanması konusunda aileler desteklenebilir.
- Pandemi sürecinde daha yoğun çalışmakta olan sağlık personelleri başta olmak üzere, çalışan annelerin çalışma şartlarında iyileştirmeler yapılabilir.
- Öncelikli olarak, Çocuk Koruma Kanununda olmak üzere, çocuk istismarında caydırıcı ve yaptırım gücü yüksek olan yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abarashi, Z., Tahmassian, K., Mazaheri, M. A., Panaghi, L., ve Mansoori, N. (2014). Parental self-efficacy as a determining factor in healthy mother-child interaction: a pilot study in Iran. *Iranian journal of psychiatry and behavioral sciences*, 8(1),19.
- Acehan, S., Bilen, A., Ay, M. O., Gülen, M., Avcı, A., ve İçme, F. (2013). Çocuk istismarı ve ihmalinin değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2011). Türkiye aile yapısı araştırması. Ankara: Afşaroğlu Matbaası.
- Aksoy, V., Diken, I. H. (2009). Annelerin ebeveynlik öz-yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 59-68.
- Aktaş, E. (2011). *Çocuklardaki dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve özgül öğrenme güçlüğüünün, anne babaların duygusal istismar farkındalığı, istismar potansiyeli ve çocukların kabul/red algısı ile ilişkisi*. Tıpta uzmanlık tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Al Dosari, M. N., Ferwana, M., Abdulmajeed, I., Aldossari, K. K., ve Al-Zahrani, J. M. (2017). Parents' perceptions about child abuse and their impact on physical and emotional child abuse: A study from primary health care centers in Riyadh, Saudi Arabia. *Journal of family and community medicine*, 24(2), 79.
- Alantar, M. (1989). *Psychological maltreatment and attempt of its definition by experts and its assessment among a group of adolescents*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

- Allen, B. (2008). An analysis of the impact of diverse forms of childhood psychological maltreatment on emotional adjustment in early adulthood. *Child Maltreatment*. 13, 307-312.
- Arseven, A. (2016). Öz Yeterlik: Bir Kavram Analizi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume, 11/19.
- Arslan, G., Balkis, M. (2014). Ergenlikte Görülen Problem Davranışlar ve Aile Sorunları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 11-23.
- Arslan, G, Balkıs, M . (2016). Ergenlerde Duygusal İstismar, Problem Davranışlar, Öz-Yeterlik ve Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişki. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 8-22.
- Aydın, B. (1997), *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Vakfı Yayınları No:1.
- Aydın, B., Akbağ, M., Tuzcuoğlu, S., Yayıcı, L. ve Ağır, M. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. (Edt, B. Aydın). İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Azmoude, E., Jafarnejade, F., ve Mazlom, S. R. (2015). The predictors for maternal self-efficacy in early parenthood. *Journal of Midwifery and Reproductive*. 3(2). 368-376. <https://doi.org/10.22038/JMRH.2015.4050>
- Bağatarhan, T. (2012). *Ebeveyn eğitim programının annelerin ebeveynlik özyeterliklerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Balat, G., Sezer, T. Tunçeli, H. (2014). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin öz yeterlilik ve öfke düzeylerinin incelenmesi. *Kazım Karabekir Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29, 47-63.

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 32(2), 122–147.
- Bandura, A. (1986). Social Foundation Of Thought And Action: A Social Cognitive Theory. *Englewood Cliffs*. NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. in A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy In Changing Societies*. (p.1-45). New York: Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. Freeman: New York.
- Bandura, A.(1994). *Self-efficacy*. *Encyclopedia of human behavior*, 4, 71-81.
- Baş, T. (2019). *Annelerin öz yeterliklerinin ve 60-72 aylık çocuklarıyla olan etkileşimlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Başbakkal Z, Baysal L. (2004). Çocuk İstismarı ve İhmalı Konusuna İlişkin Polislerin Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. *Çocuk Forumu Dergisi*. 21(2):65-70.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101-219.
- Begle, A. M., Dumas, J. E., ve Hanson, R. F. (2010). Predicting child abuse potential: an empirical investigation of two theoretical frameworks. *Journal of clinical child and adolescent psychology : the official journal for the Society of Clinical Child and Adolescent Psychology, American Psychological Association, Division 53*, 39(2), 208–219. <https://doi.org/10.1080/15374410903532650>
- Belsky, J., (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96. DOI:10.2307/1129836.

- Benice, A. (2013). Çocuğun duygusal istismarı. *Eğitimde Yeni Yansımalar*, 33: 29-34.
- Bethea L. (1999). Primary Prevention Of Child Abuse. *American Academy of Family Physician* ;59(6):1577-85.
- Beyazova, U., Şahin, F. (2001), “Çocuğun şiddetten korunma hakkı”, *Milli Eğitim Dergisi*, S.151. Ankara.
- Bilgin, N.G., Toros, F., Çamdeviren, H. Şaşmaz, T.ve Mert, E. (2004): Evde fiziksel ve sözel olarak cezalandırılan çocukların sosyo demografik özellikleri. *Yeni Symposium*, 42(3), 131-139.
- Bilir, Ş., Arı M., Dönmez, N., Güneysu, S. (1991). 4-12 yaşları arasında 16.100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme, (Editör: Konanç, E., Gürkaynak, İ., Egemen, A.). *Çocuk İstismarı ve İhmali*. Ankara: Gözde Repo Ofset.
- Bitiş, E. (2017). *Alkol kullanım bozukluğunda duygusal istismar algısının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bostan, B. C. (2018). *Ergenlerde algılanan psikolojik istismar ve öznel iyi oluş ilişkisinde, psikolojik sağlamlık ve sosyal bağlılığın rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Bozgün, K., Pekdoğan, S. (2018). Öğretmen adaylarının çocukluk dönemi istismar yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (67), 982-996. DOI: <http://dx.doi.org/10.17755/esosder.335415>. (TR Dizin).
- Brody, G. H., Flor, D. L., Gibson, N. M. (1999). Linking maternal efficacy beliefs, developmental goals, parenting practices, and child competence in rural single-parent African American families. *Child Development*, 70(5), 1197–1208. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00087>

- Buluş, M., Samur, A. Ö. (2017). Beş-altı yaş çocuklarının sosyal duygusal uyumunu yordamada ebeveyn benlik saygısı, temel ihtiyaçları ve öz yeterliğin rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(41), 105-119.
- Bulut, I. (1996). *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*. Ankara: Bizim Büro.
- Burgess, R. L., Garbarino, J. (1983) Doing what comes naturally? An evolutionary perspective on child abuse. *The dark side of families: Current Family Violence Research*, D. Finkelhor, R. Gelles, M. Straus, and G. Hotaling eds. Pp. 88–101. Beverly Hills, California: Sage.
- Butchart, A., Phinney Harvey, A., Kahane, T., Mian, M., Furniss, T. (2006). *Preventing child maltreatment: guide to action and generating evidence*. Geneva: World Health Organization and International Society for Prevention of Child abuse and Neglect. Erişim adresi: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/4349919241594365_eng.pdf?sequence=1
- Büyüктаşkapu, S. (2012). Annelerin öz yeterlik algıları ile 1-3 yaş arasındaki çocuklarının gelişimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 18-30.
- Can Özcan, M. (2010). *İstismar ve İhmalin Çocuklar Üzerindeki Fiziksel ve Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi*. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Cavkaytar, A., Ardıç, A. ve Aksoy, V. (2014). Aile gereksinimlerini belirleme aracının geçerlik ve güvenilirliğinin güncellenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(2) 1-12.
- Chamberland, C., Fallon, B., Black, T., Trocme, N., ve Chabot, M.(2011). Emotional maltreatment in Canada: prevalence, reporting and child welfare responses (CIS2). *Child Abuse & Neglect*, 35(6), 841–854.

- Child Welfare Information Gateway. (2019). *What is child abuse and neglect? Recognizing the signs and symptoms*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families, Children's Bureau.
- Christ, C., De Waal, M. M., Dekker, J. J., van Kuijk, I., Van Schaik, D. J., Kikkert, M. J., ... & Messman-Moore, T. L. (2019). Linking childhood emotional abuse and depressive symptoms: The role of emotion dysregulation and interpersonal problems. *PloS one*, 14 (2), e0211882. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0211882>
- Cirit C. (2015). *Aile sağlığı ve merkezlerinde alışan sağlık profesyonellerinin ocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalıkları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Clark, R.E., Clark, J.F. (2007). *The encyclopedia of child abuse*: New York: Infoba-se Publishing.
- Coleman, P. K. (1998). *Maternal self-efficacy beliefs as predictors of parenting competence and toddlers' emotional, social, and cognitive development*. Unpublished doctoral dissertation, the Eberly College of Arts and Sciences. West Virginia University, Morgantown.
- Coleman, P. K., ve Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47-85.
- Coleman, P.K., Karraker, K.H. (2000) "Parenting Self-Efficacy Among Mothers of School-Age Children: Conceptualization, Measurement and Correlates." *Family Relations*, 49, 5-11.
- Coleman, P.K., Karraker, K.H. (2003). "Maternal Self-Efficacy Beliefs, Competence in Parenting and Toddlers' Behavior and Developmental Status". *Infant Mental Health Journal*, 24, 126-148.
- Cceloğlu, D. (1993). *İnsan ve Davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Çetin, Z., Özözen Danacı, M. A. (2016). Multivariate examination of the child-abuse potential of parents with children aged 0-6. *Eurasian Journal of Educational Research*, 66, 71-86.
- Çiftçi Topaloğlu, Z. (2013). *4-5 yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Danese, A., Moffitt, T. E., Pariante, C. M., Ambler, A., Poulton, R., ve Caspi, A. (2008). Elevated inflammation levels in depressed adults with a history of childhood maltreatment. *Archives of General Psychiatry*, 65, 409-415.
- Davies, P.T., Lindsay, L.L. (2004). Interparental conflict and adolescent adjustment: why does gender moderate early adolescent vulnerability? *Journal Of Family Psychology* 18 (I), 160-170.
- de Montigny, F., Lacharite, C. (2005). Nursing theory and concept development or analysis perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*,49(4), 387-396.
- Demir, C., Maskan, A.K. (2012). Web destekli öğrenme halkası yaklaşımının lise 11. sınıf öğrencilerinin fizik dersi öz-yeterlik inançlarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 17-30.
- Demirkapı Şahin, E. (2013), *Çocukluk çağı travmalarının duyu düzenleme ve kimlik gelişimine etkisi ve bunların psikopatolojiler ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi. Aydın.
- Deveci, S., Açıık, Y. (2003). Çocuk İstismarı Nedenlerinin İncelenmesi. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi , 12 (4) Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aktd/issue/2230/29475>
- Dinleyici, M., Dağlı, F. (2016). Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü/ emotional abuse, neglect and the role of pediatrician. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(2), 18-27.

- Duman, N. (2015). *Yetişkin psikolojik istismarını tanımak*. International Journal of Social Sciences and Education Research, 5 (1), 33-43.
DOI:10.24289/ijsser.478248
- Dursun, Ş., Bıçakçı, M. (2015). Bir-üç yaş arası bebeğe sahip annelerin annelik becerilerinde öz yeterliklerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Retrieved from <http://dergipark.org.tr/hsbfd/issue/7893/103922>
- Dünya Sağlık Örgütü (2016). Violence against children. Erişim adresi: <https://www.who.int/health-topics/violence-against-children>
- Dünya Sağlık Örgütü. (2019). *Child maltreatment*. Erişim adresi: <http://apps.who.int/violence-info/child-maltreatment>
- Dünya Sağlık Örgütü. (2020). *Child maltreatment*. Erişim adresi: <http://www.who.int/en/newsroom/fact-sheets/detail/child-maltreatment>
- Egeland, B. (2009). Taking stock: Childhood emotional maltreatment and developmental psychopathology. *Child Abuse and Neglect*, 33(1), 22-26.
- Egeland, B., Jacobvitz, D., Sroufe, L. A. (1988). Breaking the cycle of abuse: Implications for prediction and intervention. In K. D. Browne, C. Davies, and P. Stratton (Eds.), *Early prediction and prevention of child abuse*. NY: J. Wiley & Sons, Ltd.
- Elibol, F., Mağden, D. ve Alpar, R. (2007). Anne babalık becerilerinde öz yeterlik ölçeği'nin (1-3 yaş) geçerlik ve güvenirliği. *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26(3), 25-31.
- Ercegovac, I., Ljubetic, M. (2013). Maternal self-competence and mother-child interaction. *Hellenic Journal of Psychology*. 10. 102-119.
- Erginer, F.,F., (2007). *Ankara ili ilköğretim okulu yöneticilerinin öğrencilerin aileleri tarafından istismarı ve ihmaline ilişkin görüşleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara., 2007.

- Erkman, F. (1991). Çocukların duygusal ezimi. E. Konanç, İ. Gürkaynak ve A. Egemen (Ed.), *Çocuk İstismarı ve İhmali Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi* içinde (s.163-169). Ankara: Gözde Repro Ofset.
- Erkman, F. (1999), “Çocukların duygusal ezimi”, Çocuk istismarı ve ihmali, çocukların kötü muameleden korunması. *I. Ulusal Kongresi*, Ankara: Gözde Repo Ofset.
- Ersanlı Kaya, C , Hotun Şahin, N . (2020). Ebeveyn Uyum Desteği Programı İle Ebeveyn Öz Yeterlik Algısının Geliştirilmesi . *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi* , 3 (3) , 319-328 . DOI: 10.38108/ouhcd.790755.
- Ertuğ, H. İ. (2018). *Üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar ve ruminasyon ilişkisi*. Yüksek Lisan Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Erükçü, G. (2013). *Farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen ergenlerin çocukluk dönemi örselenme yaşantılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Eryiğit, S. (2004). Turkish adolescents’ level of psychological adjustment in relation to adolescents’ perception of parental psychological maltreatment and psysical punishment. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Feliciana, J. B. (2005). *The Impact of participation in a parent training program on maternal sense of competency and stress in urban African American-mothers*. (Doctor of philosophy). Howard University, Washington.
- Finkelhor, D., Korbin, J. (1988) . Child abuse as an international issue .Child Abuse and Neglect, 12 (1), 3-23.
- Garbarino, J. (1977). The human ecology of child maltreatment: A conceptual model for research. *Journal of Marriage and the Family*, 39(4), 721–735. <https://doi.org/10.2307/350477>

- Garbarino, J., Guttman, E., Seeley, J. W. (1986). *The psychologically battered child*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 26 (6-7), 697-714.
- Gonzalez, A., Boyle, M., Kyu, H., Georgiades, K., Duncan, L., ve MacMillan, H. (2012) Childhood and family influences on depression, chronic physical conditions, and their comorbidity: findings from the Ontario Child Health Study. *Journal of Psychiatric Research*, 46, 1475-1482.
- Göğayaz, S. (2001). *Ergenlerde öğretmenlerine yönelik duygusal istismar algısının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gökler, I. (2007). Çocuk ve ergenler için sosyal destek değerlendirme ölçeği Türkçe formunun uyarlama çalışması: faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 14(2): 90-99.
- Gözübüyük, F. (2015). *Annelerin ebeveynlik öz yeterlik alguları, sözel etkileşim uygulamaları ve 1-3 yaş aralığında çocukların gelişimi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Grusec, J. E., Hastings, P. ve Mammone, N. (1994). Parenting cognitions and relationship schemas. in J. G. Smetana (Ed.), *Beliefs About Parenting: Origins and Developmental Implications* (pp. 5-19). San Francisco: Jossey-Bass.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z. ve Aydoğan, S. (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(3), 128-134.
- Güner, Ş.İ., Güner, S., Şahan, M.H. (2010), Çocuklarda Sosyal ve Medikal Bir Problem; İstismar. *Van Tıp Dergisi*. 17(3): 108-113.

- Haidt, J., Robin, J. (1999). Control and efficacy as interdisciplinary bridges. *Review of General Psychology*, 3, 317-337.
- Hamarman, S., Bernet, W. (2000). Evaluating and reporting emotional abuse in children: Parent-based, action-based focus aids in clinical decision-making. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 928-930.
- Hart, H., Rubia, K. (2012). Neuroimaging of child abuse: a critical review. *Frontiers in Human Neuroscience*, 6(52), 1-24.
- Hart, S. N., Brassard, M. R., Baker, A. J. L., ve Chiel, Z. A. (2017). Psychological maltreatment of children. J. B. Klika and J. Conte (Ed.), *The APSAC handbook child maltreatment* içinde (ss. 145-162). San Jose, CA: Sage.
- Hassall, R., Rose J., McDonald, J. (2005). Parenting stress in mothers of children with an intellectual disability: the effects of parental cognitions in relation to child characteristics and family support. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(6), 405-418.
- Hepgul, N., Pariante, CM, Dipasquale, S., DiForti, M., Taylor, H., Marques, TR, Morgan, C., Dazzan, P., Murray, RM, Mondelli, V. (2012.) Childhood Maltreatment Is Associated With Increased Body Mass Index and Increased C-reactive Protein Levels in First-Episode Psychosis Patients. *Psychol. Med.*, 42 (9), 1893–1901.
- Hergüner, S. (2011). Duygusal istismar ve ihmal. M. Öztürk (Ed.), *Çocuk hakları açısından çocuk ihmal ve istismarı* el kitabı içinde (s. 43-54). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Hershkowitz, I. (2009). Socioemotional Factors in Child Sexual Abuse Investigations. *Child Maltreatment*, 14(2), 172–181. <https://doi.org/10.1177/1077559508326224>
- Hirschy, T. S.,Wilkinson, E. (2010). *Protecting our children: Understanding and preventing abuse and neglect in early childhood*. Wordsworth: Cengage Learning.

- Holloway, S. D., Suzuki, S., Yamamoto Y. ve Behrens, K. Y. (2005). Parenting self-efficacy among Japanese mothers. *Journal of Comparative Family Studies*, 36(1), 61-76.
- Honor, G. (2011). Emotional maltreatment. *Journal of Pediatric Health Care*, 26 (6), 436-442.
- Horton, Connie B.,Cruise Tracy K. (2001); Child Abuse and Neglect. The School's Responce. New York: The Guilford Press.
- Hoy, W. K., Woolfolk, A. E. (1993). Teachers's sence of efficacy and the organizational health of schools. *Elementary School Journal*, 93, 335-372.
- Iruka, I.U.(2005). *Parent self-efficacy: Relationship with parent involvement and preschoolers' school readiness*. Doktora tezi, Miami Üniversitesi, Florida.
- Işıkhan, V, Şenver Yıldırım, Ş . (2007). Ergenlerin aile içi şiddete maruz kalma durumları ve aile ilişkilerinin değerlendirilmesi . *Toplum ve Sosyal Hizmet* , 17 (2) , 73-90 . Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48525/615820>
- Iwaniec, D. (1995). *The emotionally abused and neglect child: Identification, assessment,and intervention*. New York: John Wiley and Sons.
- Iwaniec, D. (2006). *The emotionally abused and neglected child: Identification, assessment and intervention: A practice hand book*. (2.Edition). New York: John Wiley and Sons.
- Iwaniec, D., Larkin, E., ve McSherry, D. (2007). *Emotionally Harmful Parenting. Child Care in Practice*, 13(3), 203–220. doi:10.1080/13575270701353531.
- İşmen, A. E. (1993). Duygusal istismarın liseli ergenlerin kendini kabul seviyelerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Kabasakal, Z., Arslan, G. (2014). Ergenlikte Görülen Anti-Sosyal Davranışlar, Psikolojik Sağlık ve Aile Sorunları Arasındaki İlişki, *Uluslararası Hakemli Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 2 (3), 76-90.
- Kanak, M. (2015). *Okul öncesi öğretmen adaylarının duygusal ihmal ve istismara yönelik bilgi ve farkındalıklarına destek eğitim programının etkisi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kanak, M., Pekdoğan, S. (2020). 3-6 Yaş çocuğa sahip ebeveynlerin duygusal istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(4), 1029-1046. <http://dx.doi.org/10.30703/cije.594156>.
- Kantürk, Y. E. (2014). *Psikolojik danışmanlık ve eğitim merkezlerine başvuran çocuklar annelerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları, depresyon düzeyleri, kendini açma davranışları ve annelerin ebeveynlik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaptan, F., Korkmaz, H. (2001). İşbirliğine dayalı fen öğretiminin öğretmen adaylarının öz-yeterlik düzeylerine etkisi. *IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi 2000*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A. Ş. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. (47), 140-143.
- Karanis, A. (2016). *Üniversite öğrencilerinde algılanan duygusal istismar düzeyleri ile atılabilirlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Karasu, F, Bilgen, F. (2017). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışları. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (13) , 22-34.

- Karataş, H. ve Öztürk, C. (2009). Sosyal bilişsel teori ile zorbalığa yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2 (2), 61-74.
- Kars, Ö. (1994). *Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenleri ve okul başarısına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kars, Ö. (1996). *Çocuk istismarı: Nedenleri ve sonuçları*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kent, A., Waller, G., Dagnan, D. (1999). A greater role of emotional than physical sexual abuse in predicting disordered eating attitudes: The role of mediating variables. *International Journal of Eating Disorders*, 25 (2), 159-167. doi: 10. 1002 / (SICI) 1098-108X (199903) 25.
- Keser, N., Odabaşı, E. ve Elibüyük, S. (2010). Ana babaların çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi düzeylerinin incelenmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 4, 150–157.
- Kılıçaslan, A. (2007). *Ebeveynliğe geçiş döneminin çeşitli doğum öncesi ve doğum sonrası etkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılınç, H. (1999). The partial norm study of the perception of psychological maltreatment inventory for adolescents. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Koçak, C, Büyükgönenç, L . (2014). Toplumdaki bireylerin çocuk istismarı ve ihmeline yönelik bilgi ve görüşleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1) , 89-104 . Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hititsosbil/issue/7710/100986>
- Koçtürk, N. (2018). Çocuk ihmali ve istismarını önlemede okul çalışanlarının sorumlulukları. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 38-47.
- Kotaman, H. (2008). Özyeterlilik inancı ve öğrenme performansının geliştirilmesine ilişkin yazın taraması. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 111-133.

- Kotil, Ç. (2010). *Okul öncesi eğitim kurumuna yeni başlayan 5 yaş çocukların sosyal-duygusal uyum düzeylerine annenin ebeveyn öz yeterlik algısı ile okul beklentilerine uyum düzeyinin etkisi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kulaksızoğlu A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul: Remzi Yayınları.
- Kurtay D, Özkok S, Barlık A, Yatağan M, Kurtay A, Akman E. (2004). *Çocuk İhmal ve İstismarına Multidisipliner Yaklaşım ve Çocuk ve Gençlik Merkezi Çalışması*. Aydın, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü.
- Kutsal E. (2004). *Fiziksel çocuk istismarının sosyo demografik özellikleri ve milner çocuk istismarı potansiyeli ölçeğinin Türkiye geçerliliği*. Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi. Ankara 2004.
- Kwan, Roger, Kwok, Sylvia, Ling, Chloe. (2015). The Moderating Roles of Parenting Self-Efficacy and Co-parenting Alliance on Marital Satisfaction Among Chinese Fathers and Mothers. *Journal of Child and Family Studies*. 24. 10.1007/s10826-015-0152-4.
- Leahy-Warren, P., McCarthy, G., Corcoran, P.(2009). First-time mothers: social support, maternal parental self-efficacy and postnatal depression. *Journal of Clinical Nursing*, 1-11. <https://www.researchgate.net/publication/50849524> DOI: 10.1111/j.1365-2702.2011.03701.x
- Lee, K.M. (2000). MUD and Self efficacy. *Education Media International*, 37 (3), 177-183. Erişim 24.12.2012, <http://www.tandf.co.uk/journals>.
- Lowell, A., Renk, K., Adgate, A. H. (2014). *The role of attachment in the relationship between child maltreatment and later emotional and behavioral functioning*. *Child Abuse & Neglect*, 38(9), 1436–1449. doi:10.1016/j.chiabu.2014.02.006
- Luszczynska, A., Gutierrez-Dona, B. ve Schwarzer, R. (2005). General selfefficacy in various domains of human functioning: Evidence from five countries. *Intenational Journal of Psychology*, 40 (2), 80-89.

- Maciejewski, Paul K., Carolyn M. (2006). Fear of criticism and rejection mediates an association between childhood emotional abuse and adult onset of major depression. *Cognitive Therapy and Research*, 30(1), 105-122.
- Maniadaki, K., Sonuga-Barke, E., Kakouros, E., Karaba, R. (2005). Maternal emotions and self-efficacy beliefs in relation to boys and girls with AD/HD. *Child Psychiatry and Human Development*, 35(3), 245-263.
- McCoy, M. L., Keen, S. M. (2014). *Child abuse and neglect*. New York: Psychology Press.
- McGee, R. A., Wolfe, D. A., ve Wilson, S. K. (1997). *Multiple maltreatment experiences and adolescent behavior problems: Adolescents' perspectives*. *Development and Psychopathology*, 9(01). doi:10.1017/s0954579497001107.
- Mouton, B., Roskam, I. (2015). Confident mothers, easier children: A quasi-experimental manipulation of mothers' self-efficacy. *Journal of Child and Family Studies*, 24(8), 2485- 2495.
- Mullen, P.E., Martin, J.L., Anderson, J.C., Romans, S.E. ve Herbison, G.P. (1996). The Long-Term Impact Of The Physical, Emotional, and Sexual Abuse of Children: A Community Study. *Child Abuse and Neglect*. 20(1):7-21.
- Murdock, K. W. (2013). An examination of parental self-efficacy among mothers and fathers. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(3), 314-323.
- Muretta, R. J. (2004). Exploring the Four Sources of Self-Efficacy. Unpublished Doctoral Dissertation. Tore University International. California.
- Murry S.K., Baker A.W., Levin L. (2000). Screening Families With Young Children For Child Maltreatment Potantial. *Pediatr Nurs* 2000, 26(1): 47-54.
- National Institute for Health and Care Excellence. (2017) NICE guideline. Child abuse and Neglect. London: Author.

- O'Hagan, K. (2006). *Identifying emotional and psychological abuse: A guide for child care professionals*. McGraw-Hill Education (UK): Open University Press
- O'Hagan, K.P. (1995). Emotional and psychological abuse-problems of definition. *Child Abuse and Neglect*. 19(4): 449-461.
- Ogelman, H. G., Topaloğlu, Z. Ç. (2014). 4-5 Yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 241 – 271.
- Oral R. (2006). *Çocuk koruma merkezi modeli, çocuk ihmal ve istismarını önleme derneği, çocuk istismarı ve ihmaline multidisipliner yaklaşım*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Orhaner, G. (2018). *Yetişkin bireylerde algılanan duygusal istismar düzeyleri ile benlik saygısı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özenoğlu Kiremit, H. (2006). Fen bilgisi öğretmenliği öğrencilerinin biyoloji ile ilgili özyeterlik algılarının karşılaştırılması. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özkubat, S., Elibol, F. (2018, April). Ebeveyn özyeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. In *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)* (No. 4).
- Özkul, F. B. (2015). *48-60 Aylık çocukların babalarının ebeveyn öz yeterlik algılarının incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, M., Giren, S. (2015). Annelerin ebeveynlik algıları ile çocuklarının problem davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, DOI: 10.17556/jef.23074

- Öztürk, S. (2007). *Çocuklarda Duygusal İstismar*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Pajares, F. (2003). Self-efficacy beliefs, motivation, and achievement in writing: a review of the literature. *Reading & Writing Quarterly*, 19 (2), 139-158. Erişim 24.12.2012, <http://dx.doi.org/10.1080/10573560308222>.
- Paavilainen, E., Astedt-Kurki, P., Paunonen-Ilmomen, M., Laippola, P.(2001). Risk factors of child maltreatment within the family: towards a knowledgeable base of family nursing, *Int Nurs Study* ;38(3); 297-3003.
- Pekdoğan, S. (2016). Annelerin istismar potansiyellerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(2), 425-441. <https://doi.org/10.12984/egeefd.280752>
- Pekdoğan, S. (2017). İstismar farkındalık ölçeği ebeveyn formu: ölçek geliştirme çalışması. *Akademik Bakış Dergisi*. 62, 173-185.- https://www.researchgate.net/publication/319528926_Istismar_Farkindalik_Olceg_i_Ebeveyn_Formu_Olcek_Gelistirme_Calismasi
- Pekdoğan, S., Kanak, M, (2018). "3-6 yaş çocuğa sahip ebeveynlere yönelik duygusal istismar potansiyeli ölçeğinin geliştirilmesi," X. Uluslararası Eğitim Araştırmalar Kongresi.
- Pierce MC, Kaczor K, Aldridge S, O'Flynn J, Lorenz DJ. (2010). Bruising characteristics discriminating physical child abuse from accidental trauma. *Pediatrics*.125(1):67–74.
- Pietrangelo, A. (2018). *How to recognize the signs of mental and emotional abuse?*. Erişim adresi: <https://www.healthline.com/health/signs-of-mental-abuse>
- Polat, O. (1997). *Vurursan kırılır*. İstanbul: Analiz Yayınları.
- Polat, O. (2001), *Çocuk ve şiddet*, (1.Basım), İstanbul: Der Yayınları.

- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı II*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Polat, O. (2019). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı I: Tanımlar*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Proctor, L. J., Dubowitz, H. (2014). Child neglect: Challenges and controversies. J.E. Korbin, & R.D. In Krugman (Ed.), *Handbook of child maltreatment*, (pp.27-61). Dordrecht: Springer.
- Racine N, Plamondon A, Madigan S, McDonald S, Tough S. (2018), Maternal adverse childhood experiences and infant development. *Pediatrics*. 141(4).
- Rey-Salmon, C, Balençon, M., Roussey, M.(2018), Historical approach. Rey-Salmon, C. Ve Adamsbaum, C.(Ed.), *Child abuse: Diagnostic and forensic considerations içinde* (s.1-11). Cham:Springer.
- Riva Crugnola C, Ierardi E, Bottini M, Verganti C, Albizzati A. (2019), Childhood experiences of maltreatment, reflective functioning and attachment in adolescent and young adult mothers: Effects on mother-infant interaction and emotion regulation. *Child Abuse and Neglect*. 277–290.
- Royse, D. (2016). *Emotional abuse of children: Essential information*. New York: Routledge.
- Sanders, M. R., Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: implication for parent training. *Child: Care, Health & Development*, 31(1), 65–73.
- Savi, F. (1999). *Ergenlerde duygusal istismar ile benlik algısı ve genel kaygı düzeyi arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Schunk, D. H. (1985). Self-efficacy and classroom learning. *Psychology in the School*, 22, 208-223.
- Sedlak, A.J., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Greene, A., ve Li, S. (2010). Fourth National Incidence Study of Child Abuse and Neglect (NIS–4):

Report to Congress, Executive Summary. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.

Senemoğlu, N. (2002). Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Gazi Kitabevi, Ankara.

Seven, S. (2007). Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51, 477- 499.

Sevigny, P.R., Loutzenhiser, L. (2010), Predictors of parenting self-efficacy in mothers and fathers of toddlers. *Child: Care, Health and Development*, 36: 179-189. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2214.2009.00980.x>

Shonkoff, J. P., Garner, A. S. (2012). The lifelong effects of early childhood adversity and toxic stress. *Pediatrics*, 129 (1), 232-46.

Siyez, D. M. (2003). *Duygusal istismara maruz kalan ve kalmayan ergenlerin benlik alguları ile depresyon ve kaygı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Skarbek, D.; Hahn, K.; Parrish, P. (2009) Stop Sexual Abuse in Special Education: An Ecological Model of Prevention and Intervention Strategies for Sexual Abuse in Special Education *Sex Disability* 27:155–164

Snyder, C. R., ve Lopez, S. J. (2005). *Handbook of positive psychology*. New York: Oxford University Press.

Stark, S.W. (2015). Emotional abuse. P Moglia (Ed.). *Psychology & Behavioral Health..* Amenia, NY: Greyhouse Publishing. pp. 647-650.

Suzuki, S., Holloway, S. D., Yamamoto, Y., Mindnich, J. D. (2009). Parenting self-efficacy and social support in Japan and the United States. *Journal of Family Issues*, 30(11), 1505–1526. <https://doi.org/10.1177/0192513X09336830>

- Şimşek, S. (2010). *Ergenlerde davranış problemlerinin anne babadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Şimşek, S., Cenksever Önder, S. (2011), Ergenlerde davranış problemlerinin, anne-babadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(3): 1124-1137.
- Taner, Y., Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82-86.
- Taşdelen, N. (1995). *Examination of the effects of perceived psychological maltreatment of mothers on adolescent's self concept, emotional and behavioral problems, and academic achievement*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Teti, D. M., Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the meditational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62, 918- 929.
- Theoklitou, D., Kabitsis, N. ve Kabitsi, A. (2012). Physical and emotional abuse of primary school children by teachers. *Child Abuse and Neglect*, 36, 64-70
- Thornberry, T. P., Matsuda, M., Greenman, S. J., Augustyn, M. B., Henry, K. L., Smith, C. A., ve Ireland, T. O. (2014). Adolescent Risk Factors for Child Maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 38(4), 706-722. doi:10.1016/j.chiabu.2013.08.009
- Tıraşçı, Y., Gören, S. (2007). *Çocuk istismarı ve ihmali*. Dicle Tıp Dergisi, 34(1), 70-74.
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın Büyük Ayıbı; Çocuk İstismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*. 3, 76-80.
- Topçu, S. (1997). *Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı*. Ankara: Doruk Yayıncılık
- Topçu, S. (2009). *Silinmeyen izler*. Ankara: Phoenix.

- Tschanen-Moran, M., Woolfolk A. H. (2001). Teacher efficacy: capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17, 783-805.
- Tuna, S. (2010) *Aile içi çocuk istismarı: Annelerin bazı risk faktörleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul üniversitesi
- Turhan E, Sangün Ö, İnandı T. (2006). *Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi*. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 15:153-7.
- Türk Dil Kurumu (2020). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=istismar>
- Türk, T. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinde duygusal istismar, disiplin cezaları ve okula yabancılaşma arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- United Nations International Children's Emergency Fund. (2010). Türkiye'de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet raporu. *Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu*. Ankara. Erişim adresi: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>.
- Uyanık Balat G., Yılmaz, E. (2014). Okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin çocuk yetiştirme tutumları ile ebeveyn öz yeterlilik algılarının incelenmesi. *Education Sciences*, 9(4), 394-402.
- Uyanık Balat, G. (2014). Okul öncesi dönemde çocuğu olan annelerin özyeterlilik ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 11(2), 661-676.
- Uyanık Balat, G., Sezer, T. ve Tunçeli, H. İ. (2014). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin öz yeterlilik ve öfke düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 47-63.

- Uzun, H , Baran, G . (2019). Babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla ilişkisinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 15 (1) , 47-60 . DOI: 10.17860/mersinefd.518207
- Uzun, Ş. (2002). *Ergenlerde algılanan duygusal istismar ile kendilik imgesi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi: İstanbul.
- Walker, P. L., Cook, D. C., Lambert, P. M. (1997). Skeletal evidence for child abu a physical anthropological perspective. *Journal of Forensic Science*, 42 (2) 10 207.doi: 10.1520 / JFS14098J
- Weaver, C. M., Shaw, D. S., Dishion, T. J., Wilson, M. N. (2008). Parenting self-efficacy and problem behavior in children at high risk for early conduct problems: The mediating role of maternal depression. *Infant Behavior and Development*, doi:10.1016/j.infbeh.2008.07.006.
- Wheeler, S. M., Williams, L., Beauchesne, P., Dupras, T. L. (2013). Shattered live and broken childhoods: Evidence of physical child abuse in ancient Egypt. *International Journal of Paleopathology*, 3 (2), 71-82. doi: 10.1016 / j.ijpp.2013.03.009
- Wolfe, D. A., McIsaac, C. (2011). Distinguish between poor/dys-functional parenting and child emotional maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 35(6), 802–813.
- Wurtele, S.K., Kenny, M.C. (2010). Partnering with Parents to Prevent Childhood Sexual Abuse. *Child Abuse Review*, 19(2), 130-152. DOI:10.1002/car.1112
- Yağmur, F.(2008), Çocuk İstismarı ve İhmali. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*.12: 71-78
- Yakut, H.İ., Korkmaz, E.(2013). Çocuklarda Cinsel İstismar. *The Journal Of Gynecology-Obstetrics and Neonatology*. 10(39):1630-1632
- Yalçın, H., Koçak, N., Duman, G. (2016), Anne Babaların Çocuk İstismarıyla İlgili Tutumlarının İncelenmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.16(Özel Sayı): 137-143.

- Yalçın, S. (2007). *Ergenlerde algılanan duygusal istismarın uyum düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Ana-baba ve çocuk* (16. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2007). *Gelişim psikolojisi* (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yıldırım, F., İlhan, İ. Ö. (2010). Genel öz yeterlik ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301- 308.
- Yıldız Çiçekler, C., Girgin Büyükbayraktar, Ç., Konuk Er, R. ve Alakoç Pirpir, D. (2014). 1-3 Yaş Arasında çocuğu bulunan annelerin annelik becerilerindeki öz yeterlikleri ile mükemmeliyetçilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute*, 11(26), 109-124.
- Yılmaz İrmak, T. (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yılmaz, E. B. (2013). Çocuk istismarının önlenmesinde kullanılan programlar ve özellikleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(4), 255-259.
- Yörükoğlu, A. (2007). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Matbaacılık.
- Yurtsever Kılıçgün, M. (2017). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Öz Yeterlilik Durumlarının İncelenmesi. E. Babaoğlu, E. Kırıl, A. Çilek ve F.G. Yılmaz (Ed.), *Eğitime Farklı Bakış* içinde, (s. 91- 100). Ankara: Eyuder.
- Yücel, D., (2016). *Çocuk İstismarı Ve İhmali, Adli Sosyal Hizmet Yaklaşım ve Müdahale*, Ankara:Nobel Yayıncılık.

Zembat, R., Balat-Uyanık, G., Çinko, M., Önkol, L., ve Acar, M. (2009). Anasınıfındaki çocukların ailelerinin öz yeterlilik düzeylerinin incelenmesi. *International Conferences on Educational Sciences*, Kıbrıs, (ICES'08)23-25 June 2008, Edt. B. Özer, H. Yaratan, H. Caner, vol.3, 2074-2084, ISBN 975-8401-66-1, 2009.

Zenginol, S. (2010). *Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin bilgisayar öz-yeterlik algı ve bilgisayar kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Zeren, C., Yengil, E , Çelikel, A., Arık, A., Arslan, M. (2012). Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı istismarı sıklığı . *Dicle Tıp Dergisi* , 39 (4) , 536-541

Zoroğlu, S. S., Tüzün, Ü., Şar, V., Öztürk, M., Kora, M. E., Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78. <https://www.anadolupsikiyatri.net> adresinden erişildi.

EKLER

Ek 1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Bu çalışma, **3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Duygusal İstismar Potansiyelleriyle Ebeveynlik Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi** amacıyla tasarlanmış ve tez danışmanı Doç. Dr. Şenel ELALDI ve tez öğrencisi Elif Cansız tarafından yürütülmektedir. Çalışma kapsamında size yöneltilen sorular, sadece sizin kişisel düşüncelerinizi öğrenmek amacıyla hazırlanmıştır ve vereceğiniz cevaplar tamamen gizli tutulacaktır. Çalışmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına göre olup, çalışmanın herhangi bir aşamasında, çalışmadan ayrılma konusunda tamamen serbestsiniz. Çalışma kapsamında size sorulacak sorular ortalama 20 dakikanızı alacak olup, çalışmada istemediğiniz sorulara cevap vermeyebilirsiniz. Bu metni okuduktan sonra çalışmaya devam etmeniz, çalışmaya gönüllü olarak katıldığınız anlamına gelecektir. Çalışma kapsamında sormak istediğiniz herhangi bir husus varsa, araştırmacıya şu anda şahsen sorabilirsiniz veya ileride **.....** yoluyla iletişime geçebilirsiniz.

ELIF CANSIZ

1. Çocuğunuzun cinsiyeti?

Kız ( ) Erkek ( )

2. Sahip olduğunuz çocuk sayısı?

Tek çocuk ( ) 2 kardeş ( ) 3 kardeş ( ) 4 ve daha fazla kardeş ( )

3. Araştırmaya katılan çocuğunuzun doğum sırası?

İlk ( ) Orta ya da ortancalardan biri ( ) Son ( )

4. Anne Yaşı

21-25 ( ) 26-30 ( ) 31-35 ( ) 36-40 ( ) 41-45 ( ) 46 ve üstü ( )

5. Baba Yaşı

21-25 ( ) 26-30 ( ) 31-35 ( ) 36-40 ( ) 41-45 ( ) 46 ve üstü ( )

6. Anne Eğitim Durumu

Okur-yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ve üstü ( )

7. Baba Eğitim Durumu

Okur-yazar değil ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Üniversite ve üstü ( )

8. Aile Yapısı

Çekirdek aile ( ) Geniş aile ( )

Geniş aile ise aile ile birlikte yaşayan kişiler:

9. Annenin çalışma durumu

Çalışmıyor ( ) Çalışıyor ( ) Mesleği.....

**Ek 2. 3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar
Potansiyeli Ölçeği Örnek Maddeler**

		1	2	3	4	5
1	Çocuğum ağladığı zaman onu cezalandırırım					
2	Çocuğuma her zaman doğruyu söylerim					
3	Çocuğuma güzel sözler söylerim					
4	Çocuğumla alay etmek hoşuma gider					
5	Çocuğumu mutlu etmek için çabalarım					
14	Çocuğumun yanında başka birisiyle kavga ederim					
15	Çocuğumu “keşke sende arkadaşların gibi akıllı ve uslu olsan” diye uyarırım					
20	Çocuğuma lakap takar ve o şekilde hitap ederim					
21	Toplum içerisinde çocuğumu utandırarak disipline ederim					
22	Çocuğuma sık sık sarılırım					
23	Çocuğumun sorunu olduğu zaman onu dinler ve beraberce çözüm ararım					
24	Çocuğumun beslenmesi ve sağlığı benim için önceliklidir					
40	Çocuğumun okul haricinde arkadaşlarıyla görüşmesini istemem					
41	Çocuğum da olsa öpmekten hoşlanmam					
42	Çocuğuma duygularını rahatça ifade etmesi için ortam hazırlarım					
43	Yalnızca evliliğimi kurtarmak için çocuk sahibi olmaktan sakınca görmem					
44	Çocuğumla birlikte eğlenceli aktiviteler yaparım					
45	Güzel giyinen çocukları çevresindeki diğer çocuklara göre daha çok severim					

Ek 3. Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Kararsızım	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. İhtiyacım olduğu zaman, çocuğumun sorununu daha iyi anlamak için gerekli olan bilgilere ulaşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
2. Çocuğumun ev dışında (Alış-verişte, lokantada, ev gezmelerinde, vb.) gösterdiği davranış problemleri ile baş edebilirim.	1	2	3	4	5	6	7
3. Çocuğum benimle iletişim kurmaya çalıştığında, çocuğumun ne istediğini ve neye gereksinim duyduğunu anlayabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
4. Çocuğumun başarılı olmasına yardımcı olma konusunda yeterliyim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Çocuğum sorun yaşadığı zaman, onun için yapabileceğim birçok şey vardır.	1	2	3	4	5	6	7
6. Çocuğumun günlük yaşamına ilişkin kararları çoğu zaman alabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
7. Çeşitli sosyal ortamlarda (ev ziyaretleri, oyun alanları vb.), çocuğumun diğer çocuklarla ve yetişkinlerle iletişim kurmasına yardımcı olabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
8. Çocuğumdaki sorunun ne olduğunu çoğu zaman anlayabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
9. Çoğu zaman iyi bir ebeveyn (anne/baba) olduğuma inanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
10. Çocuğumun günlük yaşam becerilerini geliştirmesine yardımcı olacak farklı stratejiler (yollar) kullanabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
11. Genellikle çocuğumun aldığı terapinin/ eğitimin amaç ve işlevini genellikle bilirim (örn., Çocuğumun aldığı terapi/ eğitim niçin uygulanmaktadır ve neden önemlidir?).	1	2	3	4	5	6	7
12. Çocuğumun güçlü yönleri ve gereksinimleri hakkında çocuğumun terapisti veya öğretmeni ile konuşabilecek derecede kendime güvenirim.	1	2	3	4	5	6	7
13. Çocuğumun daha iyi iletişim kurması için onu cesaretlendirecek çeşitli yollar kullanabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
14. Çocuğumun okulda başarılı olabilmesi için gerekli bilgilere ve kaynaklara ulaşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
15. Çocuğumun eğitim durumuna ilişkin toplantılar yapıldığı zaman, bu toplantılardaki konuları anlayabilirim ve görüş alış-verişinde bulunabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
16. Çocuğum için uygun olan gereksinim duyduğu eğitimi/terapiyi araştırıp bulabilirim.	1	2	3	4	5	6	7
17. Gerektiğinde çocuğumun terapisti veya öğretmeni ile kaygılarımı paylaşabilirim.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 4. Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 02/11/2020-46581

T.C.
SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Hukuk Müşavirliği

Sayı : 60263016-050.06.04-E.46581
Konu : Etik Kurul Kararı

02/11/2020

Sayın Elif CANSIZ

İlgi : 24/09/2020 tarih ve 61345 sayılı dilekçeniz.

İlgi dilekçeniz ve ekleri, Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulunca incelenmiştir. Kurulun 22/10/2020 tarih ve 15 no'lu toplantısında alınan 7 no'lu kararda; " Karar 7: Üniversitemiz yüksek lisans öğrencisi Elif CANSIZ'ın 24/09/2020 tarih ve 61345 sayılı dilekçesi ekinde sunduğu; "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Duygusal istismar Potansiyelleriyle Ebeveynlik Öz Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli araştırmanın etik olarak uygunluğu Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı tarafından incelenmiş ve etik açıdan bir sakıncası olmadığı yönünde, Rektör olurlarına sunulmak üzere oybirliği ile, Karar verildi" denilmekte olup, 22/10/2020 tarihli Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurul toplantısında alınan 7 no'lu karar, Rektörlük olurlarına sunulmuş ve Rektör oluru alınmıştır. Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalıdır

Prof.Dr. Hilmi ATASEVEN
Rektör Yardımcısı

Evrakı Doğrulamak İçin : https://cbkapp1.cumhuriyet.edu.tr/enVision/validate_doc.aspx?V=BELCB9AD7

Adres : Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hukuk Müşavirliği Sivas
Telefon : 0 346 219 1010 Belgegeçer : 0 346 219 1138
e-Posta : hukuk@cumhuriyet.edu.tr Elektronik Ağ : www.cumhuriyet.edu.tr

Bilgi için : Gamze ÇİFTÇİ
Unvanı : Sürekli İşçi

Ek 5: Ölçek Kullanım İzni

Re: Ölçek İzin Talebi

İzleme bayrağı.

MK mehmet kanak <mehmetkanak58@gmail.com>
18.06.2020 Per 12:50
Kime: Siz

Tabiki kullanabilirsiniz sevgili Elif. Tezinde başarılar ve kolaylıklar diliyorum. Ölçeğe ilişkin kafanıza takılan herhangi bir soru olursa bana ya da Serpil hocanıza ulaşabilirsiniz.

elif cansız <elifcnsz@hotmail.com>, 18 Haz 2020 Per, 12:48 tarihinde şunu yazdı:
Merhaba Hocam,

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans öğrencisiyim. Tez çalışmam sırasında izniniz olursa geliştirdiğiniz "3-6 Yaş Çocuğa Sahip Ebeveynlere Yönelik Duygusal İstismar Potansiyeli Ölçeği"ni kullanmak istiyorum.

Saygılarımla, iyi çalışmalar dilerim.

--
Doç. Dr. Mehmet KANAK
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Temel Eğitim Bölümü - Okul Öncesi Eğitimi A.B.D.
0 346 219 1010/4637

[Yanıtla](#) | [İlet](#)

Re: Ölçek İzin Talebi

VA Veysel Aksoy <veyselaks@gmail.com>
2.07.2020 Per 12:55
Kime: Siz

Merhabalar;
İstemiş olduğunuz ölçek açık erişimli **izin** gerektirmeyen bir ölçektir. Aşağıdaki linkten ölçeğe ve makalesine ulaşabilirsiniz.
Kolaylıklar dileriz.

<https://toad.halileksi.net/olcek/ebeveyn-oz-yeterlik-olcegi>

elif cansız <elifcnsz@hotmail.com>, 2 Tem 2020 Per, 12:40 tarihinde şunu yazdı:
Merhaba Hocam,

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans öğrencisiyim. Tez çalışmam sırasında **izin** olursa geliştirdiğiniz "Ebeveyn Öz Yeterlik Ölçeği"ni kullanmak istiyorum.

Saygılarımla, iyi çalışmalar dilerim.

--
Doç. Dr. Veysel AKSOY
Anadolu Üniversitesi
Engelliler Araştırma Enstitüsü
Yayınlar ve Kurumlar

Windows